

**EKREM ÖZTÜRK'ÜN KAR SICAĞI VE GÖNÜL GÖZESİ ŞİİR
KİTAPLARINDAKİ DEĞERLER EĞİTİMİ UNSURLARININ
İNCELENMESİ**

Caner KARTAL

Yüksek Lisans Tezi

Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

Prof. Dr. Mehrali CALP

AĞRI-2024

(Her hakkı saklıdır.)

T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

Caner KARTAL

EKREM ÖZTÜRK'ÜN KAR SICAĞI VE GÖNÜL GÖZESİ ŞİİR
KİTAPLARINDAKİ DEĞERLER EĞİTİMİ UNSURLARININ
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Mehrali CALP

AĞRI-2024

.../.../2024

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Ekrem Öztürk’ün Kar Sıcağı ve Gönül Gözesi Şiir Kitaplarındaki Değerler Eğitimi Unsurlarının İncelenmesi” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntı için kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin bu anlamda fizikî ve elektronik kopyalarının Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tarih ve İmza

Caner KARTAL

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖN SÖZ.....	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	ix
GRAFİK DİZİNİ.....	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	3
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.5. Sayıtlılar	4
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1.7. Tanımlar	4
2.DEĞER EĞİTİMİ.....	6
2.1. Eğitim Kavramı	6
2.2. Değer Kavramı	9
2.3. Değer Eğitimi	11
2.4. Değerler Eğitimi Yaklaşımları.....	13
2.4.1. Telkin etme.....	14
2.4.2. Değer analizi	14
2.4.3. Değer açıklama.....	15
2.4.4. Ahlaki ikilem tartışması	16
2.4.5. Eylem öğrenme	17
2.5. Değerlerin Fonksiyonları ve Özellikleri	17
2.6. Değerlerin Sınıflandırılması	19
2.6.1. Vernon, Allport ve Lindzey'in değer sınıflandırması	20
2.6.2. Rokeach'in değer sınıflandırması.....	21
2.6.3. Schwartz'ın değer sınıflandırması.....	22
2.6.4. Nelson'un değer sınıflandırması	23
2.7. Değerler Eğitiminde Ailenin Rolü.....	24

2.8.	Değerler Eğitiminde Öğretmen ve Okulun Rolü.....	25
2.9.	Dünyada Değerler Eğitiminin Tarihçesi.....	27
2.10.	Türk Millî Eğitimin Sisteminde Değer Eğitimi	28
2.11.	Değer Aktarmada Şiirin Önemi	32
2.12.	Ekrem Öztürk.....	33
2.12.1.	Ekrem Öztürk'ün hayatı	33
2.12.2.	Ekrem Öztürk'ün eserleri	34
3.YÖNTEM.....		36
3.1.	Araştırma Deseni	36
3.2.	Çalışmanın Materyali/Nesnesi	37
3.3.	Veri Toplama Araçları.....	37
3.4.	Veri Analizi	37
4.ARAŞTIRMA BULGULARI.....		39
4.1.	Vatanseverlik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar	39
4.2.	Sevgi Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar	46
4.3.	Öz Denetim Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar	52
4.4.	Sabır Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar	58
4.5.	Adalet Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar	62
4.6.	Dostluk Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar	68
4.7.	Yardımseverlik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar	73
4.8.	Saygı Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar.....	79
4.9.	Dürüstlük Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar.....	86
4.10.	Sorumluluk Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar	94
5.SONUÇ, ÖNERİLER VE TARTIŞMA		101
5.1.	Sonuç	102
5.1.1.	Ekrem Öztürk'ün şiirlerinde kök değerler	104
5.2.	Öneriler.....	112
6. KAYNAKLAR		114
ÖZGEÇMİŞ.....		124

ÖZET

EKREM ÖZTÜRK'ÜN KAR SICAĞI VE GÖNÜL GÖZESİ ŞİİR KİTAPLARINDAKİ DEĞERLER EĞİTİMİ UNSURLARININ İNCELENMESİ

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Mehrali CALP

2024, x sayfa+ 125 sayfa

Jüri: Prof. Dr. Suat UNGAN

Prof. Dr. Mehrali CALP

Dr. Öğretim Üyesi Müzahir KILIÇ

Değerler, toplumların sağlık, mutluluk ve huzurunu sağlayan, sosyalleşmeyi teşvik eden ve sosyal düzeni koruyan evrensel normlar olarak kabul edilmektedir. Bu çalışmanın amacı, eğitimci/şair Ekrem Öztürk'ün 'Kar Sıcağı' ve 'Gönül Gözesi' şiir kitaplarındaki şiirleri Millî Eğitim Bakanlığının belirlemiş olduğu kök değerler bakımından incelemektir. Ek olarak edebiyat türlerinden biri olan şiirin, kök değerleri aktarmadaki önemini vurgulamaktır.

Bu çalışma nitel araştırma yöntemine göre desenlenmiş, bir durum çalışmasıdır. Metin ya da olayın ayrıntılı bir şekilde incelenmesini sağlayan bu yöntemle 'Kar Sıcağı' ve 'Gönül Gözesi' adlı şiir kitapları incelenerek kitaplardaki değer unsurları belirlenmiştir. Veri analizinde ise içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın materyalini Ekrem Öztürk'ün yazdığı şiir kitapları oluşturmaktadır. Bu kitaplar 'Kar Sıcağı' ve 'Gönül Gözesi' adlı kitaplardır. Kitaplarda bulunan toplam 236 şiir incelemeye alınmıştır. Araştırma için Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 2018-2019 eğitim öğretim yılından itibaren öğretim programlarında belirlemiş olduğu kök değerler temel alınarak 10 değerden oluşan bir liste oluşturulmuştur. Kitaplardaki tüm şiirler okunmuş ve notlar alınmıştır. Bakanlığın belirlemiş olduğu kök değerler göz önüne alınarak şiirler incelenmiştir. Her bir değer için ayrı bir başlık oluşturulmuş, incelenen şiirlerde değer iletilisine sahip eserler bu başlık altında açıklanmış ve yorumlanmıştır.

Araştırmanın sonucunda incelenen kitaplarda yer alan 236 şiirin 87'sinde değer iletilisi tespit edilmiştir. İncelenen şiirlerde en çok dürüstlük, saygı ve vatanseverlik değerleri işlenmiştir. Bu değerlerden sonra sırasıyla adalet, yardımseverlik, sevgi, öz denetim, dostluk, sorumluluk ve sabır değerleri işlenmiştir. Yapılan analiz ve değerlendirmeler ışığında şiirin kök değerleri aktarmada büyük bir öneme sahip olduğu, kök değerlerin yeni nesillere aktarılmasında şiirlerin önemli bir araç olduğu, kitapların kök değerler açısından oldukça zengin bir içeriğe sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2024, 135 sayfa

Anahtar Kelimeler: Ekrem Öztürk, Değerler Eğitimi, Kök Değerler, Şiir

ABSTRACT

AN INVESTIGATION OF VALUES EDUCATION ELEMENTS IN EKREM ÖZTÜRK'S "KAR SICAĞI" AND "GÖNÜL GÖZESİ" POETRY BOOKS

Thesis Director: Prof. Dr. Mehrali CALP

2024, x page+ 125 page

Jury: Prof. Dr. Suat UNGAN

Prof. Dr. Mehrali CALP

Dr. Öğretim Üyesi Müzahir KILIÇ

Values are accepted as universal norms that ensure the health, happiness and peace of societies, encourage socialization and protect social order. The aim of this study is to examine the poems in the poetry books "Kar Sıcağı" and "Gönül Gözesi" by educator/writer Ekrem ÖZTÜRK in terms of the root values determined by the Ministry of National Education. In addition, it is to emphasize the importance of poetry, one and the literary genres, in the transfer of root values.

This study was designed according to the qualitative research method. It's a case study. With this method, which enables a detailed examination of the text or event, the poetry books "Kar Sıcağı" and "Gönül Gözesi" were examined and the value elements in the books were determined. Content analysis technique was in the analysis. The material of the research consists of poetry books written by Ekrem ÖZTÜRK. These book are called "Kar Sıcağı" and "Gönül Gözesi". A total of 236 poems in the books were examined.

For the research, a list of 10 values was created based the root values determined by the Ministry of National Education Board of Education and Discipline in the Curriculum starting from 2018-2019 academic year. All poems in the books were read from beginning to end and notes were token. The poems were examined considering the root valves determined by the Ministry. A separate title was created for each value and the works with valve messages in the analyzed poems were explained and interpreted under this title. As a result of the research, value messages were detected in 87 of the 236 poems in the two books examined. In the poems examined, the values of honesty, respect and patriotism were mostly mentioned. After these values, the values of Justice, helpfulness, friendship, love, self-control, patience and responsibility were processed respectively. In the light of the analysis and evaluations, it has been concluded that poetry has a great importance in transferring root values, that poems are on important tool in transferring root values to new generations, and that books have a very rich content in terms of root values.

2024, 135 page

Keywords: Ekrem Öztürk, Values Education, Root values, Poetry

ÖN SÖZ

Kök değerler, bir toplumun veya kültürün temelini oluşturan, o toplumda yaşayan insanların benimsediği ve davranışlarına yansıttığı değerlerdir. Bu değerler, toplumun ortak bir paydası olarak kabul edilir; toplumun sürekliliğini, huzurunu ve refahını sağlamada önemli bir rol oynar. Kök değerler, genellikle evrensel değerlerdir. Yani, tüm toplumlarda ve kültürlerde ortak olarak kabul edilen değerlerdir. Adalet, sevgi, saygı, vatanseverlik sorumluluk, dürüstlük gibi kök değerler, tüm toplumlarda önemli değerler olarak kabul edilir. Kök değerler, bireysel ve toplumsal hayatı şekillendiren önemli bir etkidir. Bireysel olarak, kök değerlere sahip olmak, mutlu ve huzurlu bir hayat sürmemize yardımcı olur. Toplumsal olarak ise, kök değerlere sahip olmak, toplumda birlik ve beraberliği sağlar, huzur ve refahı destekler. Değerler eğitimi, hem birey hem de toplum için oldukça önemlidir. Bu sebeple son dönemlerde önemi gittikçe artmaya başlamıştır.

Türk edebiyatında, hikâye masal, tiyatro, roman, öykü benzeri edebi metinler incelendiğinde değerler eğitimi konu alan birçok yazar ve şair bulunmaktadır. Bu yazar ve şairler, eserlerinde vatanseverlik, sevgi, saygı, yardımseverlik, adalet, sabır, sorumluluk gibi değerlere vurgu yaparak okuyucuların bu değerlere sahip olmasını teşvik etmişlerdir. Günümüz şairlerinden Ekrem Öztürk de şiirlerinde kök değerleri yoğun bir şekilde işlemeyi başarmıştır. Edebiyat öğretmeni olan Ekrem Öztürk, ‘Kar Sıcağı’ ve ‘Gönül Gözesi’ şiir kitaplarında kök değerleri işleyerek insanların bu değerlere sahip çıkması gerektiğini vurgulamıştır.

Ekrem Öztürk’ün “Kar Sıcağı” ve “Gönül Gözesi” şiir kitaplarındaki şiirler Millî Eğitim Bakanlığın belirlemiş olduğu kök değerler bakımından incelenerek hazırlanan bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi ve araştırmanın sınırlılıkları üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde; eğitim kavramı, değer kavramı, değerler eğitimi, değerler eğitiminde kullanılan yaklaşımlar, değerlerin özellikleri ve fonksiyonları, değerlerin sınıflandırılması, değerler eğitiminde aile, okul ve öğretmenin rolü, dünyada değerler eğitiminin tarihçesi, Türk Millî Eğitim sisteminde değer eğitimi, değer aktarımında şiirin önemi, Ekrem Öztürk ve eserleri başlıklı konular üzerinde durulmuş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır. Üçüncü bölümde; araştırmanın yöntemi,

deseni, veri toplama araçları ve veri analizi açıklanmıştır. Dördüncü bölümde; Ekrem Öztürk'ün Kar Sıcağı ve Gönül Gözesi şiir kitaplarında kök değerler ile ilgili iletiler tespit edilmiş, açıklanmış ve yorumlanmıştır. Beşinci bölümde; ise sonuç ve öneriler bulunmaktadır. Bu bölümde çalışmanın değerlendirmesi yapılmıştır.

İnsanlık için son derece önemli olan kök değerler konusunda çalışma yapmam için şairi ve eserlerini bana tavsiye ederek başlamamı sağlayan ve her zaman katkılarını benden esirgemeyen, çalışmanın araştırılmasında, yürütülmesinde değerli bilgilerini benimle paylaşan, olumlu eleştirileriyle bana katkıda bulunan danışmanım Sayın Prof. Dr. Mehrali CALP'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca araştırmanın her aşamasında yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen sevgili dostum, mesai arkadaşım Erdal ÖZTÜRK'e teşekkür ederim. Enerjimin bittiğini düşündüğüm her anda beni motive edip olumlu eleştirileri ile bana destek veren değerli hocam Sayın Prof. Dr. Akif ARSLAN'a şükranlarımı sunarım. Değerli eşim Hatice KARTAL'a, sevgili çocuklarım Belinay Evin ve Ali Asaf KARTAL'a destekleri için teşekkür ederim.

.../.../2024

Caner KARTAL

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. İkinci bölümde ele alınacak konular	6
Şekil 2. MEB kök değerler	13
Şekil 3. Değerler eğitimi yaklaşımları	14
Şekil 4. Araştırmanın yöntemi	36

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Felsefî akımlara göre eğitim.....	8
Tablo 2. Spranger'ın değer sınıflandırması	20
Tablo 3. Vernon, Allport ve Lindzey'in değer sınıflandırması	21
Tablo 4. Rokeach'ın değer sınıflandırması	22
Tablo 5. Schwartz'ın değer sınıflandırması.....	23
Tablo 6. Nelson'a göre değerlerin sınıflandırılması.....	24
Tablo 7. MEB kök değerler tablosu	31

GRAFİK DİZİNİ

Grafik 1. Kar Sıcağı ve Gönül Gözesi şiir kitaplarında işlenen kök değerler.....	106
Grafik 2. Kar Sıcağı şiir kitabında işlenen kök değerler grafiği	110
Grafik 3. Gönül Gözesi şiir kitabında işlenen kök değerler grafiği	111

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
Akt.	Aktaran
BTS	Büyük Türkçe Sözlük
C	Cilt
ÇEV	Çevirmen
Ed.	Editör
LVEP	Yaşayan Değerler Eğitimi Programı
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
RVS	Rokeach Değer Araştırması
S	Sayfa
TDK	Türk Dil Kurumu
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı)
URL	Oxford İngilizce sözlüğü
Vb.	Ve benzeri
YİBO	Yatılı İlköğretim Bölge Okulu

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Değerler; ailede mutluluğu, iş hayatında huzuru, toplumda güveni, ülkede ve dünyada barışı sağlayan önemli olgulardır. Değerlerin varlığı bir yandan toplumda düzeni sağlarken diğer yandan insanlar arasında birlik ve beraberliğe, adil davranmaya, paylaşmaya, dayanışmaya, tutarlı olmaya, güven duymaya, kanun ve kurallara uymaya katkı sağlamaktadır. Bireyi diğer varlıklardan ayıran, onları diğer canlılara göre özel kılan düşünce ve davranışların tamamı değer olarak tanımlanabilir. Değer için, bireyin hayatını değerli kılan, özgünlüğünü ön plana çıkaran, geleceğini yönlendiren bilişsel öğrenmelerin ön ve arka planını ortaya çıkaran durum (Kılıç, 2002: 156); bir durumun değerini ortaya çıkaran ölçü, bir şeyin kıymeti, önemi (TDK, 2010); özümseme süreci (Kaltsounis, 1987); ahlaki ve inancın dini alanları (Powney, 2004); bir olayı bir diğeri ile değiştirme yönelimi veya bir olayı bir diğerine tercih etmeyi sağlayan kriter (Erdem, 2007); ihtiyaç duyulan, arzu edilen duruma karşı beslenen amaç (Bolay, 2004); kişinin yüklediği anlam (Oktay, 2007), bireylere seçenek oluşturmada davranışlarına yön veren, bireyin davranışlarını biçimlendiren ve onlarda alışkanlık olarak tepki mekanizması oluşturan, dış dünyasını iç dünyasıyla şekillendiren, soyut ölçüt, inanç, somut kural ve yargılar (Aktan, 2012), gibi farklı şekilde tanımlar yapılmıştır. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere toplumların; kültürünü, tarihini, sosyal yapılarını sürdürebilmeleri için değerlerin gelecek nesillere aktarılması gereken temel ilkeler olduğu söylenebilir.

İnsanoğlunun olduğu her yerde birtakım temel değerler bulunmaktadır. Birey toplumun sahip olduğu değerler dünyasında doğar. Toplumlar yaşam biçimlerinden, kültürlerinden ve tarihlerinden gelen kendilerine özgü değerlere sahip olmuşlar (Alyılmaz ve Şahin, 2019, s. 404). İnsanlar sahip olduğu temel değerlerini koruyarak ve zaman içinde geliştirerek yeni nesillere aktarırlar. Değerleri, nesilden nesle aktarmanın en önemli yolu da eğitimidir. Eğitim de ilk olarak ailede başlar. Birey ilk ahlâkî, dinî bilgi ve tutumları anne ve babasından öğrenir (Aydın, 2003: 122). Ailede kalp, akıl ve beden uyumuna önem verilen eğitim, değerler eğitiminin temelini oluşturmaktadır (Kılıç, 2011).

Değerler, davranış ve düşüncelerimizi yönlendirmede önemli itici güçlerdir (Johannesen, 2002) ve insanların davranışlarına, tutumlarına ve eylemlerine yön verir (Schwartz ve Boehnke, 2004). Değerler kişisel davranışlarla ve yargılarla ifade edilir (Oser, 1996). Değerler, iyiyi ve kötüyü ayırmaya yarayan temel yargılardır. Değerler, isteğe bağlı bireysel tercihler değildir; bireyin çevresiyle kurmuş olduğu ilişkiye dair sistematik ve açık düşüncelere dayanan yargılardır (Veugelers ve Vedder, 2003).

Ülkeler, eğitim sistemlerinde değer eğitimi, değer aktarımı ve kök değerler gibi konular üzerinde sıklıkla durmaktadır. Ülkemizde de kök değerler konusunda ciddi anlamda çalışmalar yapılmaktadır. 2017-2018 eğitim öğretim yılında yenilenen Türkçe Dersi Öğretim Programı, ilk olarak 1, 5 ve 9. sınıflarında, 2018-2019 eğitim öğretim yılından itibaren ise okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise dâhil tüm kademelerde uygulamaya konuldu (MEB, 2017). Bu yeni programda, kök değerlere yer verildi. Bakanlık 2018-2019 eğitim öğretim yılından itibaren bireylere kazandırılması hedeflenen kök değerleri, tüm öğretim kademelerindeki derslerin öğretim programlarına serpiştirilerek öğrencilere aktarmayı hedeflemiştir. Bu kök değerler; *vatanseverlik, sevgi, öz denetim, sabır, adalet, dostluk, yardımseverlik, saygı, dürüstlük ve sorumluluktur.*

Kök değerler öğretim programlarındaki ders kitapları aracılığıyla kazandırılabilirdiği gibi program dışı kitaplarla da kazandırılabilir. Kök değerler aktarılırken toplumsal kültürü en iyi yansıtacak edebi metinler araç olarak kullanılabilir. Şiirler de değerlerin aktarılmasında araç olarak kullanılabilir edebi metinler arasında yerini almaktadır. Bu nedenle kök değerlerin öneminin korunmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında şair ve yazarlara büyük sorumluluk düşmektedir. Birçok değer, şairlerin şiirlerine konu olmaktadır. Türk Edebiyat tarihinde bu açıdan örnek gösterilebilecek birçok yazar ve şair bulunmaktadır. Türk Edebiyat tarihine bakıldığında; Halide Edip Adıvar: "Üç Kâğıtçı", "Sinekli Bakkal", "Vurun Kahpeye!" gibi romanlarında vatanseverlik, saygı, sevgi gibi değerleri vurgulamıştır. Nazım Hikmet: "Kurtuluş Savaşı Destanı", "Memleketimden İnsan Manzaraları", "Kuvayı Millîye Destanı" gibi şiirlerinde vatanseverlik değerine vurgu yapmıştır. Atatürk: "Söylevler", "Nutuk" gibi

eserlerinde adalet değerini işlemiştir. Mevlana Celaleddin Rumi: "Mesnevi" adlı eserinde sevgi değerini belirtmiştir. Yunus Emre: "Divan-ı Yunus Emre" adlı eserinde sevgi değerini konu almıştır. Halil Cibran: "Küçük Prens" adlı eserinde sorumluluk, sevgi gibi değerlere vurgu yapmıştır. Yine Türk Edebiyat tarihinin önemli şahsiyetlerinden Mehmet Akif Ersoy ve Yahya Kemal Beyatlı eserlerinde vatanseverlik ve sevgi değerlerine değinmiştir. Günümüzde kök değerleri şiirlerinde başarılı bir şekilde işleyen şairlerden biri de Ekrem Öztürk'tür. Ekrem Öztürk toplumumuzun sahip olduğu temel değerleri "Kar Sıcağı" ve "Gönül Gözesi" adlı şiir kitaplarında başarılı bir şekilde ele alan önemli sanatkârlardandır. Toplumsal sorunları, yaşanan problemleri, önemsenmeyen millî ve manevi değerleri şiir kitaplarında yoğun bir şekilde işlediği için Ekrem ÖZTÜRK'ün bu kitapları değerler eğitimi unsurları açısından incelemeye karar verilmiştir. "Kar Sıcağı" ve "Gönül Gözesi" eserleriyle değerler eğitime katkı sunan Ekrem ÖZTÜRK'ün bu kitapları Millî Eğitim Bakanlığının belirlemiş olduğu kök değerler bakımından incelenmiştir.

1.1. Problem Durumu

Bu çalışmada Ekrem Öztürk'ün Kar Sıcağı ve Gönül Gözesi şiir kitapları incelenmiş ve kitaplardaki eğitimle ilgili kök değerler belirlenmiştir. Bu eserler üzerinde "kök değerler" açısından herhangi bir bilimsel çalışma yapılmamıştır. "Ekrem Öztürk'ün yazdığı şiir kitaplarındaki değerler eğitimi unsurları nelerdir?", "Bu unsurların değer aktarımına katkısı nedir?" gibi sorular araştırmanın problemi oluşturmuştur.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, Ekrem Öztürk'ün *Kar Sıcağı* ve *Gönül Gözesi* şiir kitaplarında bulunan değerler eğitimi unsurların ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

"Ekrem Öztürk'ün Kar Sıcağı ve Gönül Gözesi Şiir Kitaplarındaki Değerler Eğitimi Unsurlarının İncelenmesi" adlı bu çalışma değer eğitimi unsurlarını ortaya çıkarmak açısından önem taşımaktadır. Bununla beraber insanların eğitiminde ve toplumun sahip olduğu değerlerin genç nesillere aktarılmasında şairlerin ve şiir kitaplarının üstlenmiş olduğu sorumluluk, şiir kitaplarının değerler eğitimi açısından önemi de araştırmamızın diğer bir yönünü oluşturmaktadır.

1.4. Varsayımlar

1. Araştırma için seçilen Ekrem Öztürk'ün Kar Sıcağı ve Gönül Gözesi kitaplarındaki şiirler, değerler eğitimi bakımından incelenmeye elverişlidir.
2. Eserlerin incelenmesi yapılırken bilimsel bakış açısına uygun şiirler belirlenmiştir.
3. Şiirlerde işlenen değerlerin Millî Eğitim Bakanlığının programında yer alan kök değerlere uygun olduğu varsayılmaktadır.
4. Kök değerlerin bireylere şiir yoluyla aktarılabileceği varsayılmıştır.

1.5. Sayıtlar

Şiirlerin incelenmesinde ölçüt alınan Millî Eğitim Bakanlığının belirlemiş olduğu 10 kök değer, çalışmanın değerler eğitimi açısından incelenmesini yansıtacak niteliktedir.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

1-Bu araştırma, Ekrem Öztürk'ün Kar Sıcağı ve Gönül Gözesi eserlerinde bulunan şiirlerin değerler eğitimi bakımından incelenmesi ile sınırlandırılmıştır. Şairin diğer çalışmaları araştırma kapsamına alınmamıştır.

2- Bu çalışmada eserler değerler eğitimi açısından incelenirken Millî Eğitim Bakanlığının belirlemiş olduğu 10 kök değer alanlarının incelenmesiyle sınırlandırılmıştır. Değerler, öğretim programında bulunan kök değerleri kapsamaktadır. Bu değerler *saygı, sevgi, sorumluluk, dürüstlük, adalet, sabır, yardımseverlik, dostluk, öz denetim, vatanseverlik* olarak Millî Eğitim Bakanlığının öğretim programlarında bulunmaktadır.

1.7. Tanımlar

Eğitim Kavramı: Eğitim, Göktürk Türkçesinde ‘büyütmek, beslemek’ anlamındaki “iğitmek” kökünden gelir. (Yaman, 2016, s. 158).

Değer kavramı: Değer kavramı Türk Dil Kurumu (TDK, 2021) güncel sözlüğünde “bir şeyin değdiği karşılık, bir şeyin önemli olduğunu sağlayan soyut ölçü”, “meziyet, üstün nitelik, kıymet” ve “bir milletin sahip olduğu kültürel, sosyal, bilimsel ve ekonomik değerlerini kapsayan maddi ve manevî öğelerin tamamı” olarak tanımlanmaktadır.

Değer Eğitimi: Değerler eğitimi, bireylerin kendilerine ait güven duygularını, olumlu düşünme duygularını ve sorumluluk alma becerilerini geliştirmelerine katkı sağlamaktır (Yıldız, 2019).

İKİNCİ BÖLÜM

2.DEĞER EĞİTİMİ

Araştırmanın ikinci bölümünde ele alınan konular şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. İkinci bölümde ele alınacak konular

2.1. Eğitim Kavramı

Birey dünyaya gözlerini açtığı andan itibaren yaşadığı toplumda eğitilmeye başlar. İnsan yavrusu ailesinden, bulunduğu sosyal çevreden ve eğitim kurumlarından eğitim alarak gelişir. Sürekli gelişen ve yenilenen bir kavram olduğu için bugüne kadar eğitimin birçok tanımı yapılmış, tüm milletlerin üzerinde düşüldüğü ve geliştirmeye çalıştığı ortak bir konu olmuştur. Eğitim, Göktürk Türkçesinde ‘büyütmek, beslemek’ anlamındaki “iğitmek” kökünden gelir (Yaman, 2016, s. 158). TDK’ye göre eğitim kavramı ‘Bir kimsenin, bilgisini artıracak nitelikte karşılaştığı ve kişiliği üzerinde olumlu etki yapan, deneyerek elde ettiği bilgi ve deneyimlerin tümü’ şeklinde tanımlanmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere eğitim belirli bir dönemde verilen ya da bir döneme sıkıştırılan bir kavram olmayıp doğumdan ölüme kadar devam eden bir süreçtir. Her birey bu eğitim sürecinin içerisinde varlığını sürdürmeye çalışmaktadır. Bu nedenle toplumda eğitim söz konusu olunca uzmanlar konunun birer paydaşları olmuş, eğitimin gelişimi için

fikirlerini dile getirmişlerdir. Gerek bilim insanları gerek eğitimciler eğitim kavramına farklı bakış açısıyla baktıkları için eğitim kavramının birden fazla tanımının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu da eğitimin aslında çok geniş bir alan olduğunu bizlere göstermektedir.

Bilim insanlarından filozoflara, devlet yöneticilerinden din adamlarına kadar toplumun her alanından insanlar eğitim ile ilgili görüşlerini belirtip farklı tanımlar yapmışlar. Eğitim, kişinin yaşantıları yoluyla davranışlarında değişiklik oluşturma sürecidir (Tylor, 1950, akt. Ertürk, 1988). İnsanın kendi deneyimleriyle kasıtlı ve istendik olarak davranışlarında değişim oluşturma sürecidir (Ertürk, 1973). Eğitim, bireyleri birtakım hedeflere göre değişim gösterme sürecidir (Fidan, 1985). Eğitim, insanın yaşamını sürdürdüğü toplumda kabul gören yöneliş, yetenek ve davranış örüntülerinin kazanıldığı süreçtir (Demirel ve Kaya, 2002). Kontrollü ve seçilmiş bir çevrenin (başta okul olmak üzere) etkisi altında bireysel gelişmeyi ve sosyal yeterliliği sağlama sürecidir (Fidan ve Erden, 1991). Emile Durkhem, sosyal hayat konusunda gelişmiş nesillerin, bu konuda henüz olgunlaşmamış bireyleri etkileme süreci; Jean Jacques Rousseau, bireyi doğaya uygun bir şekilde yetiştirme süreci; İsmail Hakkı Baltacı, bireyleri yaşama hazırlama süreci; Yusuf Has Hacıp bireyleri hayata hazırlama ve bireylere olumlu davranış kazandırma süreci; Ziya Gökalp, bir toplumda yetişmiş bireylerin, henüz yetişmeye başlayan bireylere duygu ve düşüncelerini aktarma süreci; Durkheim, sosyal hayatta yetişkin nesillerin henüz hazır olmayanlara deneyimlerini aktarma süreci; Atatürk ise toplumun ahlak ve bilgi seviyesini yükseltmek, insanlığı cehaletten kurtarmak ve bireylerin yeteneklerini geliştirme süreci olarak tanımlamaktadır.

Felsefi akımlara göre eğitimin tanımı tablo 1’de verilmiştir (Gürsel ve Hesapçıoğlu, 2011).

Tablo 1. Felsefi akımlara göre eğitim

İdealizm'e göre:	•Bireyin özgür ve bilinçli bir şekilde yaratıcıya ulaşma çabasıdır.
Realizm'e göre:	•Genç nesillere toplumun kültürünü aktararak, bu nesilleri toplumsallaştırma sürecidir.
Pragmatizm'e göre:	•Bireyi yaşantıları yoluyla yeniden inşa etme sürecidir.
Naturalizm'e göre:	•İnsanın doğal olgunlaşma sürecini desteklemesi ve bu özelliğini sergilemesine katkı sağlama işidir.

Bir kavram olarak eğitimin dayandığı felsefi akımlara göre yöntemi, kazandırılacak davranışları, ölçme değerlendirme durumları, hedefi ve kullandığı araç gereçleri değişkenlik gösterdiği için eğitimi sadece bir tanımla sınırlandırmak imkânsızdır.” (Büyükkaragöz, 1997)

“Bir kavram olarak eğitimin farklı şekillerde tanımlanmasının nedenlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Eğitim içerik ve kapsam olarak oldukça geniş konulardan oluşmaktadır. Örneğin: Çocuk eğitimi, halk eğitimi, özel eğitim, çıraklık eğitimi, trafik eğitimi vb.
- Eğitim dinamik bir yapıdan oluşmaktadır. Bu sebeple; doğasında dinamizm bulunan bir kavramı sadece bir tanımla sınırlandırmak oldukça zordur.
- Eğitimden farklı beklentiler olduğu için eğitimin değişik tanımların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

“Eğitim hakkında yapılmış tanımlara bakılarak eğitimin ortak yönlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Eğitimin bir süreç olduğu,
- Eğitimin bireyin kendi yaşantılarının sonucu olduğu,
- Eğitimin bireyin davranışlarını değiştirmeyi amaçladığı,
- Eğitimin bireyi hayata hazırladığı,
- Eğitimin nesiller arası deneyimin aktardığı,
- Eğitimde değiştirilecek olan davranışların ‘istendik’ yönde olması gerektiği anlamları çıkar.” (Gürsel, 2003).

2.2. Değer Kavramı

Değer kavramı herkesçe ortak kabul edilebilecek bir tanımının olmaması bakımında dikkat çekmektedir. Değer; dayandığı yaklaşımlara ve kullanıldığı bağlama göre farklı tanımlanabilen; etik, psikoloji, eğitim, ilahiyat, sosyoloji, antropoloji, gibi birçok disiplinin çalışma alanında kendisine yer bulan bir kavramdır. “Değer” tüm insanlar için aynı şeyleri çağrıştırıyor gibi görünse de bireylerin yaşamış oldukları çevrenin farklılığı, zihin dünyalarında ve hayatı algılayışlarından dolayı farklı tanımları olan bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Değerler, bireyin iyi/kötü, doğru/yanlış vb. düşüncelerine ilişkin bireysel kılavuzlardır. İnsanın kazanmış olduğu değerler veya bir faaliyetin ortak değerleri, insanın davranışını şekillendirir. Değer kavramı Türk Dil Kurumu (TDK, 2021). güncel sözlüğünde “bir şeyin karşılığı, onun önemli olduğunu sağlayan soyut ölçü, kıymet”, “meziyet, üstün nitelik, kıymet” ve “bir ulusun sahip olduğu kültürel, ekonomik, bilimsel ve sosyal değerlerini kapsayan hem maddi hem de manevî öğelerin tamamı” olarak tanımlanmaktadır.

Değer kavramı için yapılan tanımlar: “Kavram olarak ‘değer’ fikirleri, durumları, insanları, nesneleri ve hareketleri, arzu edilen, istenmeyen, iyi, kötü ve buna benzer kararlarımızı oluşturan prensiplerimizi ve standartlarımızı belirtir.” (Halstead & Tylor, 2000 akt. Özen). (Çelikkaya, 1996, akt. Özen), değeri: “İnancın, ideolojinin, toplumun içinde veya bireylerin benimsediği, yaşatılan ideolojik, insanî, ilahi veya toplumsal kaynaklı her çeşit davranış, düşünüş, kural, kıymet ya da duyushlar.” olarak tanımlamıştır. Erdem (2003), değer kavramını eylemlerimizin dayanağı, tercihlerimize etki eden, tercih ve davranışlarımızı değerlendirmemize imkân sağlayan anlayışlar biçiminde tanımlamaktadır. (Tezcan, 1974 akt. Yazıcı) ise: “Toplumun kültürüne önem ve anlam veren kıstasları değer.” olarak ifade etmektedir. Hökelekli (2010) değerleri: “Davranışlarımıza rehberlik eden inançlar ve ilkeler olarak eylemlerimizin ahlaki olup olmadığını, doğruluğunu veya geçerliliğini tespit etmeye yarayan kriterler.” olarak tanımlamıştır. “Değer, toplumun veya bir sosyal grubun kendi varlık, devam, işleyiş ve beraberliğini sürdürmek, birliğini sağlamak için toplumun çoğunluğu tarafından gerekli ve doğruluğu kabul görülen ortak amaç, ahlaki inanç, ilke veya düşüncelerdir.” (<http://www.sosyalbilgiler.gen.tr>) Bazı araştırmacılar değer kavramını (Haralambos,1987; Kızılcı ve Erjem, 1992)

toplumlar tarafından kabul görünen, önemsenen, tasvip edilen ve talep edilen şeyler olarak tanımlanmıştır.

Yapılan tanımlardan da yola çıkarak değerlerin özellikleri şöyle sıralanabilir (Fichter, 2016; Gökçe, 1994; Štika, 2012; Ülken, 2016b; Williams Jr, 1979):

- a. Değerler sonradan öğrenilir.
- b. Doğrudan gözlemlenemez.
- c. Değerlerin çağrışımsal, bilişsel ve duygusal yönleri vardır.
- d. Paylaşılır.
- e. Arzu edilen kavramlar arasındadır.
- f. Sosyal ortamlardan veya biyolojik organizmalardan bağımsız çalışmaz.
- g. Ahlaki düşüncelerle ilgilidir.
- h. İnanç veya bilgi şeklindeki değerler insanları bir araya toplar ve insanları birleştirir. Değerlerdeki değişiklikler insanların gerçeklik algılarını etkiler.
- i. Amaçlı ve bilinçli davranışların genel ölçütleridir.
- j. Sosyal bir sistemin ve çevrenin fırsatları ve kısıtları ile şekillenir.
- k. Değerler ideal bir tipe sahiptir.
- l. Her değer çift kutupludur. Tek kutuplu değer olamaz.
- m. Uzun bir zaman diliminde değişen inançlar, değerlendirme kriterlerini yani değerleri derinlemesine etkiler.
- n. Tüm sosyal sistemlerde, medeniyetler veya kültürler arasındaki değerler birbirlerinden farklı olabilir.
- o. İnsanlar değerler için fedakârlık gösterir, ciddi bedeller öder.
- p. Değerler “takdir edici bir sistem” oluşturur. Ancak bu takdir, sistemde tutarlılık yoksa sosyal düzenbozulur.
- q. Değerler evrenselleşme gücüne sahiptir.
- r. Hem kültürler üzerinde yönlendirici etkiye sahip hem de kültürel açıdan şekillendirilmiştir.
- s. Toplumsal huzurun korunması ve ihtiyaçların karşılanması için değerler insanlar tarafından önemsenir.
- t. Değerler diğer değerli nesnelerden soyutlanabilir.
- u. Değerler kendi içinde bir hiyerarşi sistemi oluştururlar.

Ahlaki açıdan: “Bir ögenin değerini ölçmeye yarayan soyut bir ölçü veya ögenin hissettirdiği karşılık, değer.” (BTS)

Toplumbilimde: Bir ulusun sahip olduğu ekonomik, bilimsel, kültürel ve sosyal değerlerle birlikte, manevî öğeleri de içine alan değerlerin tamamı anlamlarına gelmektedir.

MEB’e göre değerlerin özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- a. Bireyler ya da toplum tarafından kabul edilen ve onları birleştiren olgulardır.
- b. Sosyal ihtiyaçların karşıladığı ve insanların iyiliği için olduğu kabul edilen normlardır.
- c. Sadece bilinci değil, heyecan ve duyguları da barındıran yargılardır.
- d. İnsanın davranışlarına yön veren güdülerdir.
- e. Normu içeren ve normdan daha genel yapıya sahip olan yargılardır.
- f. Değerler, insanın tutum ve davranışlarını biçimlendirmede önemli bir role sahiptir (MEB, 2018).

Yukarıda yapılan tanımlar incelendiğinde “değer” kavramı için şunlar ifade edilebilir:

Değer, toplumlar arasında birtakım farklılıklar gösterse de birey olmanın getirdiği yetenekler ve duygular birleşerek yaşamı daha anlamlı hale getiren ve hayatı anlamlandırma çabasını sonraki nesillere, yaşantı ve kültür aracılığıyla aktarma işidir. Bu açıdan bakıldığında değerlerin toplumlarda farklılık göstermesi ve zamanla değişime uğraması kaçınılmaz olur. Değer ve eğitim kavramlarının farklı bakış açılarıyla yapılan tanımlarına ve ele alınan özelliklerine bakıldıktan sonra, değerler eğitiminin önemine, değerlerin ne olduğuna ve niçin değerler eğitimi alanında çalıştığımıza geçebiliriz.

2.3. Değer Eğitimi

İnsanoğlu dünyaya geldiği andan itibaren ebeveynleri tarafından ilk önce en temel ihtiyaçları olan fizyolojik ve güvenlik vb. ihtiyaçları karşılanır. Ebeveynler, çocuklarının bu ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra onların daha güzel ve ahlaklı bir hayat sürdürmelerini amaç edinirler. Bu amaçlarını gerçekleştirebilmeleri için bugüne kadar elde ettikleri deneyimlerini, başarılarını, değerlerini, toplumda kabul görülen iyi davranışlarını çocuklarına aktarırlar. Çünkü değerler yaşamın ilk yıllarında gelişir. İnsanların ömür boyu tutumu, algısı ve davranış örüntüsü yaşamın

ilk yıllarında geliştirmiş olduğu değerler tarafından yönlendirilir. Değerlerin kaynaklarını aile, arkadaşlar, ulusal kültür, öğretmenler ve diğerk çevresel faktörler oluşturduğu için genellikle toplum tarafından güçlendirilir. Çocukluk döneminde değerleri telkin etmek, ebeveynler, eğitimciler, psikologlar, politika teorisyenleri ve sivil toplum kuruluşları ve çocukların korunmasıyla ilgilenen yetişkinlerin tamamı için önemli bir amaçtır (Prencipe & Helwig, 2002). Değerlerin başlıca özelliklerinden biri de doğuştan gelmeyip bireylerin sonradan öğrendiğı ve yaşantı yoluyla kazandığı davranışlar olmasıdır. Bu sebeple, değerler bireyin davranışlarının temelini oluşturan ve hayata bakış açısını yönlendiren önemli bir olgu olduğu söylenebilir (Şişman, 2002). Değerlerin yeni nesillere aktarmanın önemli yollarından biri de eğitimidir. Eğitimin en temel hedeflerinden biri değerler üretmek ve ürettiğı bu değerleri öğrencilere eğitim yoluyla aktararak değerleri yaşatmaktır.

Değerler eğitimi ile ilgili bugüne kadar yapılmış olan tanımlar:

Değerler eğitimi kavramı, hem bireye ait konuları içeriyor hem de duyuşsal öğrenme alanı ve ahlak eğitimiyle ilgili kazanımları kapsamaktadır (Çetinbaş, 2015; Kaymakcan ve Meydan, 2012). Değerler eğitimi, bireylerin kendilerine ait güven duygularını, olumlu düşünme duygularını ve sorumluluk alma becerilerini geliştirmelerine katkı sağlamaktır (Yıldız, 2019). “Bireyin pozitif değerlerin farkına varması, fark ettiğı bu değerleri benimsemesi, benimsediğı değerlerden yeni değerler meydana getirmesi, benliğini üretmiş olduğu değerlere paralel olarak davranışlara dönüştürmesi eğitim ile olur. Bireyin olumlu değerlerini davranışa dönüştüren eğitime değerler eğitimi adı verilmektedir.” (Yeşil ve Aydın, 2007, s. 65). Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) değerler eğitimini: “Çocuklar dâhil tüm bireylerin olumlu değerleri fark edip bu değerleri kendi kapasitesine göre geliştirmeleri ve ilerlemeleri için faaliyet gösterilen eğitimsel çabalar.” olarak tanımlamaktadır. İnsani değerlere sahip bireyler eğitmek; başta aile olmak üzere, okulun ve toplumun sorumlulukları arasındadır (Yazıcı, 2006).

Yukarıda vermiş olduğumuz tanımları yorumlayacak olursak: Değer, birey dünyaya gelirken kendisiyle birlikte getirdiğı bir olgu olmayıp iyi bir eğitim sonucunda bireylere kazandırılan temel olgular olduğu sonucu çıkmaktadır. Değerler eğitimi, toplumlara toplumsal kimlik kazandıran ilkelerin başında gelmektedir. Bu nedenle toplumun en küçük yapı taşı olan aileyi oluşturan insanların, toplumun

yıllardan beri üst üste koyarak geliştirdikleri değerleri yaşatma ve bu değerleri sonraki nesillere aktarma konusunda duyarlı davranmaları oldukça önemlidir. Bunun sonucunda iyi bireylerden oluşan, değerlerine sahip çıkan, bu değerleri içselleştiren, değerleri sağlıklı davranışlara dönüştüren insanların bir araya geldiği toplumların oluşması mümkündür. Değerler insanların duygu, düşünce, tutum ve davranışlarının bir ölçütü olarak ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak; insanların duygu ve düşüncelerini yansıtan ahlaki inançlardır. Bu nedenle sağlıklı bireylerin yetiştiği bir toplumun oluşması için iyi bir değerler eğitimi verilmesi gerekmektedir.

2017-2018 eğitim öğretim yılında yenilenen Türkçe Dersi Öğretim Programı, ilk olarak 1, 5 ve 9. sınıflarda, 2018-2019 eğitim öğretim yılından itibaren ise okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise dâhil tüm kademelerde uygulamaya konulan kök değerler şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2. MEB kök değerler

2.4. Değerler Eğitimi Yaklaşımları

Literatür taraması yapıldığında değerler eğitimi ile ilgili birçok yaklaşım ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşımlar 1960 yılından itibaren uygulanmıştır. Teoriler

değer eğitiminin gelişimsel yönlerine odaklanırken, yaklaşımlar değer eğitiminin öğretim yöntemlerine ve pratik yönlerine odaklanır (Erikli, 2016).

Bu bölümde şekil 3'te vermiş olduğumuz değerler eğitiminin beş yaklaşımını ele alacağız.

Şekil 3. Değerler eğitimi yaklaşımları

2.4.1. Telkin etme

Değer eğitiminde en çok tercih edilen yaklaşımların başında telkin etme gelmektedir. Bu yöntem tümdengelim yöntemi olarak da adlandırılır. Telkin etme yaklaşımının asıl amacı, toplum tarafından kabul edilen ve kaynağı toplumsal veya kültürel olarak görülen değerleri içselleştirmek ve dayatmaktır. (Ulusoy & Dilmaç, 2015). Bu yaklaşımın başka bir amacı da, belirlemiş olduğu değerlere ulaşmak için bireylerin var olan değerlere ilişkin görüşlerini ve düşüncelerini değiştirmektir. Telkin etme yaklaşımının asıl amacı, bireyin davranışlarını değiştirerek amaçladığı ahlaki değerleri doğrudan bireylere öğretmek bireylerin ahlaki değerlere göre sorumluluk almalarını istemektir (Topaç, 2022). Telkin etme yaklaşımı eğitimde öğretmeni merkeze alır. Etkinlikler öğretmenler tarafından hazırlanır, öğrencilerin ise derse aktif bir şekilde katılması istenilir. Amaçladığı değerleri öğrencilere kazandırmak için özel öğretim metotları kullanılır; tercih ettikleri metotlardan biri de olumlu ve olumsuz pekiştirmelerdir. Öğrenci, öğretmenin amaçladığı bir davranışı sergilediğinde öğretmen tarafından ödüllendirilerek olumlu pekiştireç, öğretmen öğrencilerin hoşuna gitmeyecek olan uyarıcıları ortamdan çıkararak olumsuz pekiştireç kullanmaktadır. Pekiştirme gülümseme, olumlu jestler, dokunma, tebessüm etme, istenmeyen davranışlara kaşlarını çatma ve kızgın bakma şeklinde olabilir (Babayiğit & Erkuş, 2016).

2.4.2. Değer analizi

Bu yaklaşım, araştırmacıların bilimsel araştırmalarda tercih ettiği yaklaşımların en başında gelmektedir. Değer analizi yaklaşımının asıl amacı,

bireylerin değerlerle ilgili tereddütlerine çözüm bulmak için bireyi, mantıksal düşünmeden yola çıkarak bilimsel araştırma sürecini kullanmaya teşvik etmektir. Başka bir ifadeyle öğretmenler, öğrencilerin duygularıyla karar vermenin yerine akıl yürütme süreciyle değer konusunda karar vermelerini desteklemektir. Bu yaklaşımında bireyler gerçekçi kararlar alabilmek için eleştirel düşünme yeteneğini kullanabilmelidir (Ulusoy ve Dilmaç, 2015). Değer analizi yaklaşımı bilimsel düşünme sürecine ve bilimsel çalışmalara odaklanır.

Değer analizi yaklaşımında tercih edilen öğretim yöntemleri; sosyal değer konularını veya problemlerini araştırmak için grupta veya bireysel olarak çalışmak, alan araştırmasına ve kütüphane görevlerine katılmak, iddiaları veya argümanları rasyonelleştirmeye dayalı sokratik veya seminer tarzda bir tartışma başlatmak ve sürdürmektir (Erikli, 2016). Bu yaklaşımda değerler öğretilirken bireylerin kendilerine verilen değerın yerine kendi tercih ettikleri değerleri öğrenmek için çabaladıkları gözlemlenmiştir. Bu süreçte öğrenmek istedikleri değeri seçmek için akıl yürütmeyi kullanırlar (Ulusoy ve Dilmaç, 2015). Sonuç olarak öğretmen, duygularla hareket etmenin yerine muhakeme yapmayı kullanarak çocukların değer konularına ilişkin karar vermelerini desteklemelidir.

2.4.3. Değer açıklama

Değer açıklama yaklaşımı değerler eğitiminin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır (Ulusoy ve Dilmaç, 2015). 1950'li yıllarında Louis Rath, John Dewey'in değer teorisinden faydalananarak değer açıklama yaklaşımının temelini oluşturmuştur (Kirschenbaum, 2013). Farklı soruların bireylerin değer çatışmasını ve karmaşasını çözmelerine yardımcı olduğunu ifade etmiştir. 1960'lardan sonra Rath, talebeleri Merill Harmin ve Sidney B. Simon ile birlikte değer açıklama yaklaşımını daha da geliştirmiş ve uygulamaya koymuştur (Kirschenbaum, 2013).

Değer açıklama yaklaşımının asıl amacı, öğrencilerin hem kendi hem de başkalarının değerlerinin farkında olmaları ve bu değerlerin açıklanmasına yardımcı olmaktır. Bu yaklaşımın değer analizi yaklaşımından farkı, kendi değerlerini oluştururken hem duygusal farkındalığı hem de rasyonel düşünmeyi kullanmayı önerir. Bu yaklaşımın bir diğer amacı ise başkalarının kabul ettiği değerler hakkında öğrencilere cesurca ve açıkça düşüncelerini ifade etme imkânı vermektir (Erikli, 2016). Bu yaklaşımın savunucuları enerjilerini hem var olan stratejileri geliştirmeye

hem de öğrencilerin değer yargılarını ortaya çıkaracak güncel stratejiler oluşturmaya harcarlar. Bunun için diğer yaklaşımlardan daha fazla öğretim stratejisi geliştirilmesi gerektirdiğini ifade etmişlerdir. Aşağıda değer açıklama yaklaşımının kullanmış olduğu öğretim stratejileri verilmiştir.

- a. Bireysel ve grup çalışması
- b. Zorunlu seçimler ve sıralama emirleri
- c. Sanat eseri ve şarkılar
- d. Simülasyonlar ve oyunlar
- e. Küçük ve büyük grup tartışması
- f. Varsayımsal gerçek ve yapay ikilemler
- g. Dinleme ve duyarlılık
- h. Röportajlar ve kişisel günlükler

2.4.4. Ahlaki ikilem tartışması

Ahlaki İkilem tartışması yaklaşımının temel dayanağı, 6 aşama ve 25 temel ahlaki kavramdan oluşan Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramıdır. Kohlberg, bir bireyin ahlaki aşamasını ortaya çıkarmak ve ahlaki çelişkilerini kullanarak ahlaki akıl yürütmelerini kesinleştirmek için kavramları ahlaki çelişki olarak oluşturmuştur. Ahlaki İkilem tartışması yaklaşımı temel olarak hakkaniyet, eşitlik, insan onuru ve adalet gibi değerlere odaklanır; diğer kişisel veya sosyal değerler çok fazla önemsenmemektedir (Huitt, 2022).

Ahlaki İkilem tartışması yaklaşımının asıl amacı, öğrencilerin yüksek seviyede değerler çatışmasına dayanarak akıl yürütme becerisini ahlaki açıdan geliştirmesine yardım etmektir. Başka bir amacı da, çocukların akıl yürütme becerilerini üst seviyelere çıkarmak için çocukların tercih ettikleri değerlerin bakış açılarının ve seçimlerinin haklılığı için onları teşvik etmektir. Bu yaklaşımın telkin yaklaşımından farkı, çocukların çevrelerinde aktif başlatıcılar ve tepki vericiler olduklarını ve eylemlerinin inanç, tutum ve düşüncelerinden kaynaklandığı dile getirilmiştir. (Erikli, 2016). Öğretim yöntemlerinin büyük çoğunlu olgusal veya varsayımsal ahlaki çelişki hikâyelerinin verildiği tartışma oturumlarından oluşmakta ve çocuklar verilen hikâyeleri küçük gruplar içinde tartışmakta ve yaşatlarının ahlaki akıl yürütme aşamalarını gözlemleyebilmektedir (Huitt, 2022). Bu yöntemde, çocuklar karşılıklı olarak birbirlerine saygılı, işbirlikçi ve sorumlu davranışlar

gösterdiklerinde maddi olmayan pekiştirmelerle ödüllendirilmeleri önerilmektedir.

2.4.5. Eylem öğrenme

Eylem öğrenme yaklaşımı beş yaklaşım içinden en az tercih edilen olmasına rağmen, Huitt'e (2022) göre değerler eğitiminde önemli sayılacak yaklaşımlardan biri olarak kabul edilir. Eylem öğrenme yaklaşımı, değerlerin gelişmiş olmasından ve uygulama anlayışından doğmuştur. Değerleri hissetmek ve düşünmek kadar o değeri canlandırmak da bir o kadar önemlidir. Eylem öğrenme yaklaşımı, değerlerin kaynağının sadece birey ya da sadece toplum olmadığını bu iki unsurun etkileşiminin sonucu olduğunu savunmaktadır. Öteki yaklaşımlardan farkı ise öğrencilerin hem sınıf dışında hem de sınıf içinde değerler açısından aktif olması gerektiğini vurgulamaktadır (Huitt, 2022).

Eylem öğrenme yaklaşımının asıl amacı, bireylerin yaşamış olduğu toplumda kendi sahip olduğu değerlerine göre hareket etmeyi ve başkası üzerine etkisi olan bireyler olarak görmek istemektedir. Bu, çocukların tamamen bağımsız davrandıkları anlamına gelmez; kendilerini yaşamış oldukları toplumun ya da içinde bulundukları sistemin birer üyesi olduğunu görmelerini istemektedir (Huitt, 2022).

Değerleri açıklama ve değer analizi yaklaşımlarının öğretim stratejilerine ek olarak, eylem öğrenme yaklaşımı, öğrencilerin hem okullarında hem de yaşadığı toplumda projelerini yürütürken bireysel ve grup halinde yürütmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bir başka teknik ise öğrencilerin kişiler arası ve grup içindeki ilişkilerde beceri geliştirme pratiği yapmaktır. Eğitimde birçok değer yaklaşımı olmasına rağmen en çok tercih edilen etkinlikler daha çok değer açıklama ve telkin etme yaklaşımlarına dayandırılmaktadır. Bu yaklaşımların daha çok kullanılmasının sebepleri arasında erken çocukluk döneminde uygulanabilirliğinin elverişli olmasıdır.

2.5. Değerlerin Fonksiyonları ve Özellikleri

Değerlerin, gerek zamanla gerekse toplumdan topluma değişim göstermesi ve farklılaşması olağan kabul edilir. Ebeveynler, çocuklarının değerler eğitimi konusunda bazı davranışları göstermelerini beklerler ve bu amaçla çocuklarını eğitirler. Örneğin; Adalet, dayanışma, sevgi, dostluk, temizlik, saygı, dürüstlük, yardımseverlik ve paylaşma gibi değerler hemen hemen her yerde önem verilen toplumsal değerlerdir. Toplamlar sahip oldukları değerleri önemserler. Önemsemiş

oldukları değerlere uygun davranış sergileyen bireyler bu toplumlarda değerli olurlar. Değerlerin özellikleri hakkında her ne kadar da farklı fikirler ortaya atılmışsa da bunlar birbirlerini tamamlayan düşüncelerdir. Değerlerin özellikleri hakkında araştırmacıların düşüncelerinin ortak noktaları şu şekilde sıralanabilir:

1. Değerler inançların ortak birer ürünüdür. Ortaya çıkan ürün işlevsellik kazanıp eyleme dönüşürse değerli hale gelir.
2. Değerler; bireylerin davranışlarının değişmesine ve seçimlerini yapmalarına yönlendiren soyut kurallardır.
3. Değerler, bireyin amaçlarına ulaşmak için etkili olan davranış biçimleriyle ilişkilendirilmelidir.
4. Değerler, değişime açıktır. Zamanla etkileşimle veya yeni durumun ortaya çıkardığı ihtiyaçları gidermek için değerlerde değişim oluşabilir.
5. Değerler, Schwartz'ın da ifade ettiği gibi alışkanlıklar taşıyan olgulardır. Değerin olduğu yerde bir benimseme, bir kabullenme vardır. Bu nedenle değerler inançlar taşır.
6. Değerler, bireylerin davranışlarını akla uygun bir şekilde içselleştirmesini sağlayan olgulardır. Rokeach'ın da ifade ettiği gibi değerler, dini-profan ne türden olursa olsun bireye karşılaştırma ve tercih yapma, bireye kendini konumlandırma imkânlarını sağlar. Bunu da standart bir şekilde yapar. Değerler bütün alanlarla ilgilidir. Yani siyasal, dini, ekonomik, ailevi ve benzeri her alan birtakım değerlere sahiptir. Ahlâk alanında olduğu gibi belki de hakkaniyet, doğruluk, adalet benzeri her alanı ilgilendiren ortak üst değerler vardır.
7. Değer, arzu edilen, ilgi duyulan olgulardır. Bu konu hakkında çalışmaları bulunan Perry de değerleri "ilgi" çerçevesinde ele almıştır. O, değerleri, bireylerin ilgilerinin yoğunluğu, ilgilerinin miktarı, ilgilerinin cinsi ve ilgi objeleri çevresinde açıklanabileceğini ifade eder." (Topçuoğlu, 1996) Perry, bu düşüncesine ek olarak değerlerin negatif olabileceğini de ifade etmiştir.
8. "Nihayetinde değerlerin kaynağı ister din olsun, ister sosyal olsun değerler bir bakıma sosyaldır. Coşku ile birlikte bulunur, birçok insan tarafından ciddiye alınır, paylaşılr ve kavramsal açıdan başka nesnelerden soyutlanabilirler." (Fichter, 1990) Değerlerin fonksiyonu "Tüm beşeri olayların oluşmasında belirleyici bir işleve sahiptir. Ailevi, siyasi, sosyal, estetik gibi insani olaylar bir değere dayanır. Değerler,

düşünce ve davranışlar için bir hedef oldukları kadar davranışların sonucunu değerlendirmek için de bir ölçek görevindedirler. Bu bağlamda değerler eylemin başında olduğu gibi sürecin içinde ve sonunda bulunur. Çünkü bu, bireyin hem vicdanına hem de bilinç dünyasına etki eden olgulardır.” (Yazıcı, 2014).

Bu perspektifle bakıldığında değerlerin fonksiyon ve özellikleri şöyle sıralanabilir:

- a. İdeal düşünmede ve davranmada yol göstericidirler.
- b. Değerler, yargılama görevinde birer araçtır.
- c. Baskı araçları ve sosyal kontrol görevini üstlenirler.
- d. Sosyal rollerin önemszenmesinde ve davranış haline gelmesinde rehberlik ederler.
- e. Dayanışmada araç görevini üstlenirler.
- f. Değerler, bireylerin dikkatlerini önemli, yararlı ve istenen, olgular üzerinde odaklaştırır.

2.6. Değerlerin Sınıflandırılması

Birey, değerlerinin yapısı, farklılıkları ve benzerlikleri temelinde kavramsal benzerlikler oluşturur. Örneğin rahat bir yaşam ve zevk eğlence boyutunda bulunurken; yardımseverlik ve eşitlik sosyal yaşamın bir parçasıdır. Değerlerin yapısı, değer alanları arasındaki uyumlulukları ve çelişkileri temelinde de ilişkilidir. Değerlerin birbirleriyle olan ilişkisi, toplumsal ve bireysel olarak değerlendirilmeleri, ayrıca değişik alanlarda yapılmış olan çalışmalar değerlerin sınıflandırılmasını da gerekli hale getirmiştir. Sosyolojik açıdan bakıldığında bireysel ve toplumsal değerler ayrımı yapıldığı gibi, ahlaki alanda da etik olan ve olmayan değerler ayrımı yapılmaktadır. “Değerler, geçici veya sürekli oluşlarına, özel veya genel oluşlarına, işlevlerine ve zorlayıcılık derecelerine göre de sınıflara ayrılabilir.” (Ünal, 1981). “Modernleşme ve sosyalleşme süreciyle beraber, değerlerin, içerikleri ve kaynakları göz önüne alınarak bazen dünyevi ve aşkın, bazen de geleneksel ve modern şeklinde sınıflandırılabilir.” (Bartelds, Debats, 1996). Alanyazına bakıldığında birçok kişi tarafından değerler farklı şekilde sınıflandırılmıştır. Bu çalışmada değer sınıflandırmalarından bazılarına yer verilmiştir. Yapılan sınıflandırmalardan en çok bilinenler: Nelson, Rokeach, Vernon, Allport ve Lindzey, Spranger ve Schwartz’ın yapmış olduğu sınıflandırmalardır.” (Yazıcı, 2006) En çok kabul görülen sınıflandırmalar olduğu kabul edilir.

Spranger'in değerler sınıflandırılması altı temel gruptan oluşmaktadır. Bunlar: sosyal, bilimsel, estetik, ekonomik, dini ve politik değer gruplarıdır (Akbaş, 2004, s.30-31). Spranger'in değerler sınıflandırılması tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Spranger'in değer sınıflandırması

Estetik Değer	• Simetri, formu ve uyumu önemser. İnsanı, hayati değere sahip olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatı bulunduğu toplumun zorunlu bir parçası olduğunu savunur.
Ekonomik Değer	• Pratik ve yararlı olan değerleri önemser. Ekonomik değerlerin önemsenecek değerler olduğunu belirtir.
Bilimsel Değer	• Muhakemeyi, eleştirel düşüncüyü, bilgiyi ve gerçeği önemser. Bilimsel değerlere sahip olan birey akılcı, deneysel, eleştirel ve entelektüeldir.
Dini Değer	• Evrene bütünsel olarak bakar ve kendisini evrenin bütünlüğüne bağlar. Dünyevi hazları din için feda eder.
Politik Değer	• Her şeyin üstünde şöhret, kişisel güç ve etki vardır. Esasında kuvvetle bağlantılıdır.
Sosyal Değer	• Başkalarına yardım etmek, bencil olmamak ve onları sevmek esastır. İnsan sevgisi en yüksek değerdir. İnsanlar sevgisini birbirlerine sunar. Sempatik ve naziktir. Bencil değildir.

2.6.1. Vernon, Allport ve Lindzey'in değer sınıflandırması

Vernon, Allport ve Lindzey 1950'li yıllarında değer kavramlarını oy vermek, film izlemek veya gazete okumak gibi rutin faaliyetlerle ilişkilendirerek değere daha yüzeysel ve somut bir anlam veren sosyal bilimciler arasında ilk sırada gelmektedir. Bu araştırmacılar, bireylerin her türlü toplumsal ve özel davranış için kararlı tercihlerinin sınıflandırıldığı bir değer tipolojisi tasarlamışlardır (Debats, 1996). Tablo 2'de Vernon, Allport ve Lindzey'in değer kavramı için yapmış oldukları sınıflandırma verilmiştir (Samur, 2011). Vernon, Allport ve Lindzey değerler sınıflandırması tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Vernon, Allport ve Lindzey'in değer sınıflandırması

Dini değerler	• İnsanın evreni anlamak için kabul ettiği inançlar sistemini ifade eder. Ahlaki ve kutsal öğeler taşır. Bu değer alanının önemli bir parçalarından biri Evreni bir bütün olarak betimlemek ve anlamaktır.
Sosyal değerler	• İnsan için hayatı şekillendiren, en çok önem verilen kavramdır. Sevginin gerçeğine ulaşmanın ve sıcak dostluklar kurmanın amaçlandığı değer alanıdır. Özverili olmak, sempatik ve nazik davranmak sosyal değeri yüksek insanlarda görülen bir özelliktir.
Teorik değerler	• Muhakemeyi, eleştirel düşüncüyü, bilgiyi ve gerçeği önemser. Bilimsel değerlere sahip olan birey akılcı, deneysel, eleştirici ve entelektüeldir.
Estetik değerler	• İnsanın bir olaya ya da nesneye yüklediği estetik özelliklerdir. Ahenk ve şekil baskındır. Benimsenen kavramlar arasında zarafet, simetri, güzellik, uyum, gibi kavramlar gelmektedir.
Siyasi değerler	• Gücü ele alma ve bu gücü başkalarına karşı kullanma duygularının ön plana çıktığı değer boyutudur.
Ekonomik değerler	• Maddi açıdan fayda sağlamak anlamına gelmektedir. İnsanın amacı önce servet elde etmek ve diğerlerini geçmektir. Pratik tavırlar ve faydacılık önemlidir.

2.6.2. Rokeach'in değer sınıflandırması

Rokeach Değer Araştırması (RVS) araçsal ve amaçsal olmak üzere iki grup değerden oluşmaktadır. Değerler, davranış biçimlerine, sosyal olarak arzu edilen ve uç birim olarak görülen davranışsal özellikleri yansıtmaya, idealize edilmiş son varoluş durumlarına veya nihai yaşam biçimlerine atıfta bulunur (Debats, 1996). Ölçeklerin her biri 18 ayrı değeri barındıran iki değer kümesinden oluşmaktadır. Bu değerler, bireyin hayatı boyunca elde etmek isteyebileceği amaçlardır. Araç değerler, amaç değerlerin elde edilmesinin ön koşuludur. Örneğin; kendine saygı, sosyal itibar, aile güvenliği, eşitlik amaç değerlerdendir. Bunlarla birlikte sorumluluk, zekâ, nezaket amaç değerlerdendir (Güngör, 1998). Tablo 4'te Rokeach'in değer sınıflandırması verilmiştir.

Tablo 4. Rokeach’ın değer sınıflandırması

Araç Değerler	• Amaç Değerler
Geniş görüşlü olmak	• Aile güvenliği
Temiz olmak	• Aile selameti
Bağışlayıcı- Affedici olmak	• Barış içinde bir dünya
Sorumlu olmak	• Başarı hissi
Cesaretli olmak	• Bilgelik
Bağımsızlık	• Eşitlik
Dürüstlük	• Gerçek dostluk
Entelektüellik	• Güzellikler dünyası
Hayal gücü kuvvetli olmak	• Heyecanlı bir yaşam
Hırslı olmak	• İç huzur
İtiaatkâr olmak	• Kendine Saygı
Kendini kontrol etmek	• Mutluluk
Kibar olmak	• Olgun sevgi
Mantıklı olmak	• Özgürlük
Muktedir olmak	• Rahat bir yaşam
Neşeli olmak	• Sosyal onay
Sevecen olmak	• Ulusal güvenlik
Yardımsaver olmak	• Zevk

2.6.3. Schwartz’ın değer sınıflandırması

Schwartz ve Bilsky (1992) değerlerin bireyin varlığının üç evrensel ihtiyacını temsil ettiğini dile getirmiştir. Bu üç temel ihtiyaç, Schwartz’ın sınıflandırmasında 10 değer grup ve 56 değer ifadesinden oluşmaktadır (Kuşdil & Kağıtçıbaşı, 2000). Tablo 5’te Schwartz’ın değer sınıflandırması verilmiştir.

Tablo 5. Schwartz'ın değer sınıflandırması

Değer Grupları	• Değerler
Güç: Kaynaklar, toplumsal konum ve insanlar üzerinde bulunan denetleme gücü	• Toplumdaki statüsünü koruyabilmek, bireyler tarafından önemsenmek, sosyal statü sahibi olmak, varlıklı olmak, otorite sahibi olmak.
Başarı: Toplumsal normların dışına çıkmadan bireysel başarı ulaşma arzusu	• Hırslı, başarılı, zeki olmak, Yetkin (muktedir) olmak, Sözü geçen biri olmak.
Hazcılık: Kişisel haza ve zevke yönelim	• Hayattan tat ve zevk almak.
Uyarılım: Yeniliği araştırma ve heyecan	• Heyecanlı bir yaşam sürdürmek, dinamik bir hayat yaşamak, cesur olmak.
Özyönelim: Düşünce ve eylemlerinde bağımsızlık	• Amaçlarını seçebilmek, merak duyabilmek, kendine saygı duymak, özgür olabilmek, yaratıcı olmak, bağımsız olmak.
Evrenselcilik: Takdir edici, hoşgörülü ve anlayışlı olma, bireylerin ve doğanın iyiliğini gözetme	• Toplumsal adaleti korumak, çevreyi korumak, açık fikirlilik, doğayla bütünlük içinde olmak, Eşitlik ve barış içinde bir dünya istemek, İç uyum, erdemli olmak.
İyilikseverlik: Bireyin yakınında bulunan insanların iyiliğini gözetmek ve geliştirmek	• Anlamlı ve manevi bir hayat yaşamak, yardımsever ve bağışlayıcı olmak, olgun sevgi, dürüst olmak.
Geleneksellik: Dinsel töre ya da kültür ve fikirlere bağlılık ve saygı	• Geleneklere saygılı olmak, ılımlı bir hayat yaşamak, hayatın ona verdiklerini kabullenmek, alçakgönüllü olmak, mahremiyet, dindar olmak.
Uyma: Toplumsal beklentilere aykırı olabilecek ve başkalarına zarar verebilecek eylemlerin ve dürtülerin sınırlanması	• Kibarlık, kendini denetleyebilmek, İtaatkar olmak, yaşlılara ve anne-babaya değer vermek.
Güvenlik: Kişinin kendisinin huzuru ve Toplumun sahip olduğu ilişkilerin sürekliliği	• İyiliğe karşılık vermek, ulusal güvenlik, aile güvenliği, toplumsal düzenin sürmesini istemek, bağlılık duygusu, sağlıklı olmak, temiz olmak.

2.6.4. Nelson'un değer sınıflandırması

Nelson 1970'li yıllarda değerleri; bireysel değerler, sosyal değerler ve grup değerleri olarak sınıflandırmıştır. (Naylor ve Diem, 1987, 347; Akbaş, 2004: s. 32-33) Nelson'un değerler sınıflandırması tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Nelson’a göre değerlerin sınıflandırılması

Bireysel Değerler	• İnsanın arkadaş, çevre ya da genel sosyal değerleri göz önünde bulundurmaksızın benimsediği değerlerdir.
Sosyal Değerler	• Toplumun çoğunluğu tarafından genel olarak kabul edilen, anlaşmaya varılan değerlerdir. Özgürlük, adalet, barış, eşitlik, saygı, vb. değerlerdir.
Grup Değerleri	• Belirli bir grubu oluşturan üyelerinin paylaştığı değerlerdir. Siyasi aile, kulüp, yapı, din vb. değerlerdir.

2.7. Değerler Eğitiminde Ailenin Rolü

Değerlerin edinilmesindeki ilk ve belki de en önemli kurum ailedir. Bireyler aileden oluşan anne baba ve diğer kardeşler ile iletişim kurarak ve etkileşime geçerek değer kavramlarını öğrenmeye başlar. Çocuk dünyaya geldiğinde ilk iletişime geçtiği kişiler aile bireyleridir. Bu nedenle aile çocuğun ilk sosyalleşme yeri olarak kabul edilir. Aile, çocuğun kişilik gelişimini tamamladığı, ilk değerlerini edindiği ve davranışlarını şekillendirdiği yerdir. Bu bağlamda, değerler eğitiminde ailenin rolü oldukça önemlidir. Aile, çocuğun içinde yaşadığı toplumda kabul gören ve benimsenen değerleri öğretmekle sorumludur. Bu değerler arasında yardımseverlik, saygı, dürüstlük, sevgi, vatanseverlik, sorumluluk, adalet gibi değerler sayılabilir. Bu değerleri çocuklara aktarmada ve çocukların değerleri içselleştirmelerine yardımcı olmalıdır. Çünkü değerler eğitimi bireyin doğduğu ailede başlayıp yaşamın sonuna kadar devam eden bir süreçtir. Her alanda olduğu gibi değerler eğitiminin de temeli ailede atılır. Bu nedenle değerler eğitiminde başta aile olmak üzere okul ve sosyal çevrenin önemli temel taşlar olduğu söylenebilir. Aynı zamanda aile bireyleri, çocukları için önemli rol modelleridir. Ebeveynler, kendi davranışlarıyla çocuklarına değerlerin önemini kavratırlar. Necip Fazıl Kısakürek’in ifade ettiği gibi:

“Annesi gül koklasa, ağzı gül kokan çocuk;
Ağaç içinde ağaç geliştiren tomurcuk...
Çocukta, uçurtmaya göğe çıkmaya gayret;
Karıncaya göz atsa ‘niçin, nasıl?’ ve hayret...”

Yine Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın ifade ettiği gibi:

Çıkmak isterdim dışarı
Anamla ben

Anam büyü hele derdi
Büyürdüm...

İfadeleri, değerler eğitiminde ailenin ne kadar önemli olduğunu ifade etmektedir.

Çocukların değerleri öğrenmesinde ailelerin iyi birer rol model oldukları bilinmektedir. Çocuklar ailede yaşayan bireylerin davranışlarını gözlemleyerek öğrenirler. Çocuk ailesinde görmüş olduğu olumlu ve olumsuz davranışları sergiler.

Ebeveynler;

- Çocuklarının sorularını cevaplayarak,
- Kendileri çeşitli durumlarda çeşitli şekillerde davranarak,
- Çocuklara hikâye anlatmak, onlarla oyun oynamak, sohbet etmek, farklı aktiviteler düzenleyerek,
- Doğrudan veya dolaylı olarak örnek davranışlar sergileyerek, zamanla çocuklarında çeşitli değerlerin zamanla gelişmesine katkı sağlarlar (Demirutku, 2017).

Çocuk; sevgi, yardımlaşma, paylaşma, adaletli olma gibi olumlu davranışların sergilendiği bir ailede büyüdüğünde aynı davranışları sergiler. Ancak çocuk; yalan söylemek, şiddet uygulamak, haksızlık yapmak gibi davranışların sergilendiği bir aile ortamında büyümesi onun da aynı olumsuz davranışlar göstermesine neden olacaktır. Bu nedenle çocukları büyütürken olumlu davranışların sergilendiği bir ortamda yetiştirmek onların gelecekte değerler eğitimi konusunda iyi yetişmiş birer birey olmalarına katkı sağlayacaktır. “Başlangıç noktası aile olan değerler eğitimi, okullarda planlı ve programlı bir şekilde temel değerlerin çocuklara verilmesiyle ile sürdürülür.” (Yazıcı, 2006)

Öyleyse, ailelerin çocuklarına değerleri sağlıklı bir şekilde aktarabilmesi için;

- Öncelikle hangi değerlerin kendileri için önemli olduğunun farkında olması,
- Kendi değerlerini hangi tutumları ve davranışları ile ifade ettiğini iyi bilmesi,
- Çocuğunun çeşitli zamanlarda doğal olarak ortaya çıkan davranışlarını doğru zamanda ve doğru şekilde pekiştirip söndürmesi gereklidir (Demirutku, 2017).

2.8. Değerler Eğitiminde Öğretmen ve Okulun Rolü

Eğitimin asıl amacı her dönemde uzmanların tartıştığı konular arasında olmuştur. Bu tartışmaların odak noktası bireyin irade, beden, zihin ve duygu gelişimidir. Değerler eğitimi ve etik yaşantıyla doğrudan ilişkili olması ve bireylerin

insani bir şekilde yaşamasına katkı sağlaması açısından hemen hemen her dönemde eğitimin gerek konusu gerekse de hedefi olmuştur (Aydın, 2003). Bu çerçevede aileden sonra değerler eğitiminin ilk verildiği kurum okul öncesi ve ilkokullardır. Değerler eğitiminin ilk temel taşları aile ortamında atılsa da örgün eğitimin başlangıcı olan okul öncesi ve ilkokul kademeleri, karakter eğitimi ve akademik gelişim için önem arz etmektedir (Aksoy, 2017; Yaman, 2012). Aile, çocukların eğitim sürecinde önemli bir konuma sahip olsa da okullar, çocukların ahlak, kişilik ve akademik alanda gelişimlerinde önemli bir yere sahiptir (Acat ve Aslan, 2011; Lott, 1996, akt. Ekin, 2019). Okullarda verilen değerler eğitimi, ilgili ders kitapları ve kazanımlar aracılığıyla öğrencilere verilmektedir. Eğitim kurumlarının temel görevlerinden birisi de çocukların benimsemiş oldukları değerleri yaşantılarında uygulamasını sağlamaktır. Okullar, toplumun temel değerlerini ve kültürünü geliştirme görevini üstlenir (Özkan, 2009). Toplumlar sahip oldukları değerleri, gelenek ve görenekleri, örf ve adetleri eğitim kurumları ve eğitim sistemi aracılığıyla yaşatmakta ve gelecek nesillere aktarmaktadır (Jones, 2009). Eğitim kurumlarının asıl amaçlarından biri de değerler eğitimi aracılığıyla toplumun sahip olduğu değerleri yeni nesillere aktarmaktır (Dilmaç, 2007). Okul öncesi ve ilkokul bu aktarım sürecine katkı sağlamaktadır.

Evrensel ve toplumsal değerlerin bireyler tarafından benimsenmesi ve davranışa dönüştürmesi bakımından kritik dönem olarak kabul edilen ilkokuldan itibaren değerler eğitiminin verilmesi son derece önemlidir (Aktepe, 2014; Batmaz ve Erdoğan, 2019; Hökelekli, 2013). Bu bağlamda bireylerin değerler eğitimi konusunda eğitilmesinde okul ve okuldaki eğitsel etkinlikler önemli bir yere sahiptir. Öğretmenlerin değerler eğitimi benimsemeleri, değerler eğitimi ile tutarlılık gösteren davranışlar sergilemeleri, öğrencilere rol model olabilmeleri ve değerler eğitiminde farklı teknikler kullanmaları öğrencilerin değerler eğitimi başarısı üzerinde etkili olacaktır (Aydın, 2019). Öğretmenler, değerler konusunda öğrencilere eğitim verirken onların ilgilerini ve sahip oldukları hazırbulunuşluk seviyelerini göz önüne almalılar. Öğretmenler, hem öğrencilere rol model olmaları konusunda hem de uygulayacak etkinliklerde değerler eğitimi sürecinde önemli bir etkiye sahiptir (Aktepe, Keser ve Şeref, 2020). Bu açıdan bakıldığında öğretmenler birer değer eğitimcisi ve aktarıcısı olarak değerlerin çocuklara aktarılmasında verimli etkinlikler

düzenlemesi ve öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenecekleri ortamlar hazırlaması beklenmektedir (Aktepe, 2015). Bu bağlamda öğretmenlerin rol oynama, ahlaki ikilem, örnek olay, eğitici oyunlar, hikâyeleştirme, empati, değer açıklama ve proje gibi yöntem ve tekniklerin yanında; tiyatro, resim çizme, film izleme, afiş hazırlama, masal anlatma, geziler düzenleme, şiir, bulmaca, fıkra gibi etkinlikler düzenlemeleri değerler eğitimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Aktepe, Keser ve Şeref, 2020; Erdoğan, 2019; Uzuner, 2019). Öğretmenin yalnızca bilgi aktarmakla görevli olmadığı, değerlerin yeni nesillere aktarmada önemli bir role sahip olduğu bilinmektedir. Bu açıdan bakıldığında değerler eğitimi bağlamında iyi bireyler yetiştirmek öğretmenlerin görev ve sorumlulukları arasında gelmektedir.

“Öğretmenlerin değerler eğitimi verirken dikkat etmesi gereken hususlar şu şekilde sıralanabilir:

- a. Öğrencinin düşünceleri, davranışları ve bilgisine odaklanarak eğitim aktivitelerini ona göre geliştirmek,
- b. Doğruluk, saygı, sevgi, paylaşmak, dürüstlük gibi konular içeren etkinliklerle değerlerin özümsemesini kolaylaştırmak,
- c. Özlü sözler ve alıntılar kullanmak,
- d. Öğrencilerin açık iletişim kurabilecekleri tutarlı ortamlar sağlamak,
- e. Öğrencileri toplumsal hizmetlere katılmaları konusunda teşvik etmek,
- f. Öğrencilere işbirliği yapacakları ve yardımlaşabilecekleri ortamlar oluşturmak,
- g. Ahlaki ve etik olmayan ve olumsuz davranışları anında düzeltmek,
- h. Öğrencilerin olumlu ve erdemli davranışlarını övgü veya takdir yoluyla pekiştirerek destek vermek
- i. Kişisel davranışlarla rol model olmak.” (Yazıcı, 2006)

2.9. Dünyada Değerler Eğitiminin Tarihçesi

Lickona (1993)'ya göre değerler eğitiminin yirminci yüzyılla beraber geçirmiş olduğu süreç şöyle özetlenebilir:

Yirminci yüzyılda, karakter ve değer eğitimi savunan düşünce birliği, birkaç güçlü darbe altında yıkılmaya başlamıştır. Avrupa'dan Amerikan üniversitelerine yayılan mantıksal pozitivizm felsefesi, gerçeklerin bilimsel açıdan doğrulanabilir olduğunu, değerlerin ise nesnel gerçeklik olmadığı yalnızca duygusal ifadeler olduğu kabul edilmiştir. Değerler ve gerçekler arasında radikal bir fark

olduğunu savunmuştur. Pozitivizm düşüncenin sonucunda değerler ve ahlakın kamuoyunda tartışılacak bir konu olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca değerler ve ahlakın okullar vasıtasıyla iletilmesi gereken bir konu olmadığını kişisel, öznel, göreceli bir “değer yargısı” sorunu haline gelmiştir. 1960’larda dünya genelinde bireysellik ön plana çıkmıştır. Bireysellik ise ahlaki gücü yetkisiz kılmış ve nesnel ahlaki standartlara olan güveni zayıflatmıştır. Bireyleri kendilerini gerçekleştirmeye doğru yöneltmiş, ebeveynlik ve evlilik gibi sosyal yapıları yıpratmıştır. Toplumlarda çok çabuk yayılan kamusal alanda artan laiklik ve çoğulculuk, okullarda karakter eğitiminin vazgeçilmezi olan ahlaki fikir birliğinin önündeki engelleri haline gelmiştir. Ve sonuçta okulları, bir zamanlar karakter ve ahlak eğitimcileri olarak ana rollerinden almışlardır.

1970’lerde ise değerler eğitimi, Kohlberg’in ahlaki ikilem tartışmaları ve değerlerin açıklığa kavuşturulması ile geri dönmüştür. Değerlerin açıklığa kavuşturulması ile öğrencilerin değerlerini özgür bir şekilde seçmesine yardım etmesi, öğrenciler herhangi bir değer dayatılmaması ve öğrencilerin değerler arasında yargılama yapabilmeleri için ahlaki akıl yürütme düşüncelerini geliştirilmesi desteklemiştir. Kohlberg sonrası ortaya çıkan her yaklaşım değerler eğitime katkı sağlamış fakat bu yaklaşımların eksik olduğu konular da ortaya çıkmıştır. Kohlberg, ahlaki akıl yürütmeye odaklandığı için ve eğitim kurumlarının ahlaki sosyalleştirici rolünü değersizleştirmiştir. 1990’larda ise karakter eğitimi alanında yeni bir hareket ortaya çıkmıştır. 1993’te ABD’de karakter gelişimini ülkenin eğitim gündeminin zirvesine yerleştirmeyi taahhüt eden Karakter Eğitimi Ortaklığı başlatılmıştır. 1996 yılında ise on iki eğitimciden oluşan bir grup, öğrencileri hayata mutlu bir şekilde hazırlanmaları ve öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılanması için Yaşayan Değerler Eğitimi Programını (LVEP) oluşturmuştur. Bu program bugünlerde 60’tan fazla ülkede uygulanmaktadır (Sapsağlam, 2016).

2.10. Türk Millî Eğitimin Sisteminde Değer Eğitimi

Dünyada 1990’lı yıllardan itibaren hızlanan “değerler eğitimi” Türkiye’de ise resmi olarak 2010 yılından itibaren uygulamaya başlanmıştır. 18. Millî Eğitim Şûrasının kararları doğrultusunda 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’na uygun olarak 2010/53 Sayılı İlk Ders Genelgesi ile Türkiye’de okul öncesi, ilk ve orta dereceli okullarda değerler eğitimi uygulamalarının gerçekleştirilmesi

kararlaştırılmıştır. 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda Türk Millî Eğitiminin temel amacında da değerlere değinildiği g r lmektedir (Millî Eğitim Temel Kanunu, 1973, ss. 5101-5012). Yine 2018-2019 eğitim  ğretim yılından itibaren okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise dâhil tüm kademelerde uygulamaya konulan yeni  ğretim programı ile birlikte eğitim sistemine kök değerlere yer verilmiştir (MEB, 2017).

Değerler eğitimi, ülkelerin eğitim sistemini ayakta tutan, yeni nesillerin ahlaki açıdan yetişmesini sağlayan ve kültürel mirası genç nesillere aktarılmasında önemli bir unsur haline gelmiştir. Toplumların biriktirmiş olduğu kültürel miras ve ahlaki değerler akla dayalı, planlı ve programlı bir eğitim sistemi ile yeni nesillere aktarılır. Değerler eğitimi evrensel bir olgu haline geldiğinden tüm dünyada eğitim sistemlerinin temel unsuru olmuştur.

Türk Millî Eğitimi sisteminin  ğretim programında öğrencilere kazandırılması amaçlanan hedefler arasında değerler eğitimi de bulunmaktadır. Bu amaçla eğitimciler hem müfredatta bulunan kazanımlar hem de dönemin niteliklerine uygun olarak öğrencilerin sahip olması gereken ahlaki değerler doğrultusunda öğrencileri eğitir ve hayata hazırlar. Bu çerçevede daha önce olduğu gibi bu dönemde de toplumlar, bireylerin doğru ve yanlışın, iyi ve kötünün, ahlaki ve ahlaki olmayanın haklı ve haksızın, ayrımını yapmasını sağlayan ve saygı, sorumluluk hoşgörü, sevgi, yardımseverlik, dürüstlük gibi kavramları da barındıran değerleri, eğitim sistemleri aracılığıyla genç nesillere aktarmayı amaçlamaktadır (Hökelekli, 2013; Karak le, 2018;  zt rk, 2016; Y r koğlu, 2003; Yıldız, 2019).

Ülkemizin eğitim sisteminde hem genel amaçlarda hem de farklı derslerin alt amaçlarında değerler konusuna çokça yer verilmiştir. 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunun genel amaçlarında değerler eğitimine atıfta bulunmaktadır. Bu atıflar şöyledir:

Türk Milletinin bütün fertlerini,

1. Atatürk inkıl p ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin millî, ahlaki, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine

karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

4. Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır. ([https://www.MillîEğitim Temel Kanunu.com](https://www.MillîEğitimTemelKanunu.com)) şeklinde ifade edilmektedir. Türkiye’de Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 18 Temmuz 2017 tarihinde “Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine” başlığıyla yayımladığı bildiride değerler eğitime ilişkin “on kök değer”den bahsedilmiştir. Bu değerler ilişkili olduğu bazı tutum ve davranışlarla birlikte verilmiştir. Tablo 7’de kök değerler gösterilmiştir.

Tablo 7. MEB kök değerler tablosu

Değerler	•Değerlerle İlişkili Bazı Tutum ve Davranışlar
Dürüstlük	•Sözünde durma, güvenilir olma, doğru sözlü olma, açık olma, anlaşılır olma...
Öz denetim	•Muhakemeye, eleştirel düşünceye, bilgiye ve gerçeğe önem verir. Bilimsel değerlere sahip olan birey akılcı, deneysel, eleştirici ve entelektüeldir.
Adalet	•Paylaşma, eşit davranma, adil olma...
Dostluk	•Güven duyma, dayanışma, vefalı olma, diğerkâmlık, anlayışlı olma, sadık olma, yardımlaşma...
Sabır	•Beklemeyi bilmek, azimli olmak, tahammül etme...
Saygı	•Muhatabını ve durumunu gözetme, kendine davranılmasını istediği şekilde başkalarına davranma, alçakgönüllü olma, insanların kişiliklerine değer verme...
Sevgi	•Güven duyma, fedakârlık yapma, vefalı olma, merhametli olma, aile birliğine önem verme...
Yardıms severlik	•Paylaşma, misafirperver olma, cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma...
Vatanseverlik	• Ülke sevgisi, yurtseverlik, kanunlara ve kurallara uyma, çalışkan olma, toplumu önemseme, doğal ve tarihsel mirası koruma...
Sorumluluk	• Mesuliyet, hesap verebilirlik, sözünde durma, güvenilir olma, vatanına, kendine, ailesine ve çevresine karşı sorumlu olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme, tutarlı olma...

Millî Eğitim Bakanlığı, 2010 yılında yayımladığı genelgede okullarda değerler eğitiminin nasıl yürütüleceğine dair kriterler belirlemiştir. Bu genelgede öğretmenlere seminerler vererek değerler eğitime vermiş olduğu önemi ön plana çıkarmıştır. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 08.09.2010 tarihinde yayımlanmış olduğu ‘İlk Ders’ konulu genelgede şu hususlar ifade edilmiştir:

“Günümüzde küreselleşme; kültürel, ekonomik, sosyal ve siyasi alanlar dâhil birçok alanda gelişme imkân sağlarken bir taraftan da hayatı olumsuz etkileyen problemlerin oluşmasına yol açmıştır. Dünyayı, toplumu, aileleri ve bireyleri tehdit eden problemlerin çözümü için sosyal hayatımızın omurgasını oluşturan manevî, kültürel, ahlaki, sosyal ve millî değerlerimiz olan hoşgörü, misafirperverlik, âdil olma, doğruluk, temizlik, yardımlaşma, sevgi, saygı, çalışkanlık, duyarlı olma,

vatanseverlik, paylaşımcı olma, dürüstlük, iyilik dayanışma gibi değerlerimiz önemli referanslarımızdır.

Türk Millî Eğitim Sistemimiz öğrencilere; bilgi, tutum, beceri kazandırma ile birlikte öğrencilerin sağlıklı, dengeli ve insanî temel değerler kazanmış iyi bir birey, gelişmiş bir karaktere ve kişiliğe sahip, iyi birer vatandaş olarak yetişmelerini hedeflemiştir. Toplumsal yaşamı oluşturan, bireyleri kaynaştıran, huzurlu ve mutlu olmayı sağlayan, bireyin gelişimini destekleyen, bireyi tehlike ve risklerden koruyan manevî, sosyal, ahlaki ve insanî değerlerimizin bütün bireylere kazandırılmasındaki etkenlerin başında eğitim gelmektedir. Değerler eğitimi bu kazanımların öğrencilere aktarılmasını oluşturmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı değerleri geliştirmeyi konu alan kültürel birikimimizi 2003 yılından itibaren geliştirmiş olduğu öğretim programlarında yansıtmıştır. Uygulanan programların temel öğeleri arasında değerler eğitimine çokça yer vermiştir. Bu bağlamda öğrencilerimizin bir yandan toplumumuza ait değerlerin yaşamalarını sağlayarak toplumsal bütünleşme ve dayanışmaya katkıda bulunmak, bir yandan da kazanımların genç nesillere aktarılmasındaki bu önemli görevi yerine getirerek değişen ve artan tehdit ve risklerden bireysel ve toplumsal olarak korunmayı sağlamayı amaçlanmaktadır.” (MEB, 2006)

Değerler eğitimi, toplumun tüm bireylerini ilgilendirdiği için çok boyutlu olarak ele alınmalıdır. Bu açıdan bakıldığında eğitim sisteminin içinde bulunan tüm paydaşlar bu konuda bilinç ve duyarlı olmaları gerekmektedir. Eğitim kurumlarında görevli öğretmenler, programın uygulayıcıları olduğundan öğrencilerimize değerler eğitimi konusunda öncelikli görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Öğretmenler öğrencilere değerleri kavramsallaştırmada, akıl ve mantık yoluyla kavramsallaştırmada yardımcı olur (Baş, Tay, & Tertemiz, 2021). Kök değerler, toplumdan toplumda farklı şekillerde ifade edilse de temelde aynı özelliklere sahip olduğu için evrensel değerler olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle eğitim sistemlerinin olmazsa olmaz konular arasında yerini almaktadır.

2.11. Değer Aktarmada Şiirin Önemi

Şiir, insanlığın sahip olduğu en eski edebiyat türlerinden biri olarak bilinmektedir. Dilin ve hayal gücünün etkili bir şekilde bir arada kullanıldığı, duygu

ve düşüncelerin sanatsal bir şekilde ifade edildiği bir edebiyat türüdür. Bu nedenle bireyleri derinlemesine etkileme gücüne sahiptir. Bu denli etkileyici bir güce sahip edebi türün kök değerleri yeni nesillere aktarmak için kullanmak son derece kolaylık sağlayacaktır. Şiir, kök değerlere ait iletileri duygusal ve sanatsal bir şekilde aktararak, bireylerin bu değerleri daha iyi anlamasını ve içselleştirmesini sağlar. “Güzel yazılmış bir şiir iyi bir düşüncenin, duygunun veya nesnenin cevherini yakalamış olan yaşantıların dile gelmesi ve takdir edilmesidir” (Kiefer, 2010, 341). Diğer metin türlerinden farkı örtük ve dolaylı bir dilin kullanıldığı, özel bir anlam zenginliğine sahip yazınsal metinlerdir (Aydın ve Tosundağ, 2014: 109). Kavcar (1999, s. 6), edebi metinlerin insanî birtakım değerlerin kalıcı olmasında ve toplumsal yaşam için gerekli olan değerlerin benimsenmesinde önemli bir role sahip olduğunu, şiir ve benzeri edebi metinlerin hem toplumsal hem de bireysel yaşamla ilgili olarak doğruya, güzele ve iyiye yöneltmede etkili olduğunu, yeni değerleri özümsetme yolunda uyarılarda bulunup bireylerin bu değerler ışığında eğitim aldığını ifade eder.

Değerler eğitimi verilirken edebi metinlerde yararlanmak mümkündür. Bu bağlamda insanın ilk aklına gelen edebi metinlerden biri de şiirdir. Bireyler, şiir aracılığıyla bir yandan dilin güzelliklerini ve inceliklerini öğrenirken bir yandan da şiirde verilen ulusal ve evrensel değerleri öğrenir. Şairler, şiirde duygularını yansıtırken toplumsal değerleri aktarmayı amaçlayabilirler. Nitekim son dönemlerde eserlerinde değerleri işleyen birçok şair bulunmaktadır. Bunlardan biri de Ekrem Öztürk’tür.

2.12. Ekrem Öztürk

Millî ve manevî değerlerin yıpranmağa, örselenmeğe yüz tuttuğu dönemlerde halk içine itibarlı kişilerin özellikle ozanların, şairlerin değerlerin korunup yaşatılmasında önemli işlevleri vardır. Bu alanda şiirler yazan, değerler eğitimine önemli katkılar bulunan şairlerden biri de Ekrem Öztürk’tür. Bu bölümde Ekrem Öztürk’ün hayatı ve eserleri hakkındaki bilgilere yer verilmiştir.

2.12.1. Ekrem Öztürk’ün hayatı

1950 yılında Kars ili Sarıkamış ilçesi Yenigazi köyünde dünyaya gelen Ekrem Öztürk, ilköğrenimini aynı köy ilkokulunda tamamladıktan sonra devlet

parasız yatılı imtihanlarını kazanarak Erzurum Yavuz Selim İlköğretmen Okuluna kayıt yaptırdı. Bu okulun beşinci sınıfındayken derslerde başarılı olması ve öğretmenler kurulu kararı ile Ankara Yüksek Öğretmen Okuluna nakledildi. 1967-1968 öğretim yılının birinci dönemini bu okulda tamamladı. Ailesine katkı sağlamak ve bir an önce meslek sahibi olmak amacıyla ikinci yarıya Yavuz Selim İlköğretmen Okulunda devam etti ve aynı yılın haziran ayında ilkokul öğretmeni olarak mezun oldu. Altı yıl Pasinler ilçesi Alvar Köyü'nde, altı yıl da Erzurum Merkez Güzelova köyünde olmak üzere toplam on iki yıl ilkokul öğretmenliği yaptı. Güzelova Köyü İlkokulu öğretmeniyken girmiş olduğu yüksek okul imtihanını kazanarak Erzurum Kâzımkarabekir Eğitim Enstitüsü Türkçe bölümüne kaydoldu. 1978 yılı Haziran dönemimde mezun oldu. 1975 yılında Erzurum Ülkücü Öğretmenler Derneği Ülkü-Bir'in kurucu müteşebbis heyetinde ve bilahare yönetim kurulunda görev aldı. 1980 yılında Erzurum Nene Hatun Kız Lisesine Türkçe öğretmeni olarak atanan Ekrem Öztürk, lisans öğrenimini tamamlayarak Türk Dili ve Edebiyat öğretmeni unvanını aldı. 1992 yılında Erzurum'da yılın öğretmeni seçilen Ekrem Öztürk Ankara'da Erzurum ilini temsil etti. 1994 yılı Şubat ayında öğretmenlik mesleğinden emekli oldu ve aynı yıl yapılan mahallî idareler seçiminde Milliyetçi Hareket Partisi listesindenYenişehir Belediyesi Meclisi üyeliğine seçildi. Son iki yılı (2007-2009) İl Başkanlığı olmak üzere 1999-2009 yılları arası aralıksız on yıl Milliyetçi Hareket Partisi Erzurum İl Yönetim Kurulunda görev yaptı. Sınıf öğretmeni Güneş Öztürk ile evli olup her biri mühendis olan ikisi erkek biri kız olmak üzere üç çocuk babasıdır. İlk şiir kitabı olan “*Kar Sıcağı*” 2018 yılında Berikan Yayınevi tarafından yayımlandı.

2.12.2. Ekrem Öztürk'ün eserleri

Ekrem Öztürk'ün edebi hayatında iki şiir kitabı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi 2018 yılında yayımlanmış olduğu *Kar Sıcağı*, ikincisi ise 2022 yılında yayımlanan *Gönül Gözesi* kitabıdır.

Kar Sıcağı: Ekrem Öztürk'ün yazılı edebiyatımıza kazandırdığı ilk şiir kitabı ‘*Kar Sıcağı*’ adlı eserdir. 2018 yılında Berikan Yayınevi tarafından yayımlanmış olan kitapla edebiyatımızda edebi metinler yazan şairler arasında kendisine yer edinmeyi başarmıştır. Bu kitap, toplumsal değerlerimizi konu alan 110 şiirden oluşmuş bir

eserdir. Ekrem Öztürk, şiirlerini topluma hitap edecek şekilde yazmıştır. Eserlerini yazarken toplumun tüm kesimlerinin anlayabileceği sade, yalın ve duru bir Türkçe kullanmıştır. Şiirlerinde toplumsal konuları işleyen sanatkar, açık ve akıcı halk dilini kullanmayı tercih etmiştir.

Gönül Gözesi: Ekrem Öztürk'ün yazılı edebiyatımıza kazandırdığı ikinci önemli eseri ise 'Gönül Gözesi' adlı kitabıdır. Bu kitap 2022 yılında Berikan Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Toplumsal konuların ele alındığı '*Gönül Gözesi*' 126 şiirden oluşmaktadır. Ekrem Öztürk daha önceki kitabında olduğu gibi halkın anlayabileceği sade bir kullanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.YÖNTEM

Çalışmada, Ekrem Öztürk'ün '*Kar Sıcağı*' ve '*Gönül Gözesi*' şiir kitapları Millî Eğitim Bakanlığının belirlemiş olduğu kök değerler bakımından incelenmiştir. Eserlerde daha çok hangi kök değerlere yer verildiği ve kök değerlerin nasıl işlendiği araştırılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde şekil 4'teki konular hakkında bilgi verilecektir.

Şekil 4. Araştırmanın yöntemi

3.1. Araştırma Deseni

Bu çalışma; doküman inceleme, görüşme ve gözlem gibi veri toplama tekniklerine başvuran; algıları, olayları ve durumları doğal ortamda bir bütün olarak derinlemesine araştıran nitel araştırma yöntemine göre desenlenmiştir. Bu, yöntemi kullanan araştırmacının esnek olmasını, elde ettiği verilere göre süreci yeniden şekillendirmesini hem araştırma deseninin oluşmasında hem de elde edilen verilerin analizinde tümevarımsal bir yaklaşımı kullanmasını gerekli kılar (Yıldırım-Şimşek, 2011, 40). Bu yöntem, araştırılan olgular ile ilgili bilgi barındıran yazınsal dokümanların analiz edilmesini kapsamaktadır (Yıldırım- Şimşek, 2011, 187). Bu bağlamda, Ekrem Öztürk'ün *Kar Sıcağı* ve *Gönül Gözesi* şiir kitaplarında bulunan değerler eğitimi unsurlarının ortaya çıkarılması ve bunların çözümlenmesi, anlamlandırılması, açıklanması ve yorumlaması amaçlanmış olduğundan çalışmamızda nitel araştırma desenlerinden doküman inceleme yöntemi tercih edilmiştir.

Metin ya da olayın ayrıntılı bir şekilde incelemesine imkân veren bu yöntemle '*Kar Sıcağı*' ve '*Gönül Gözesi*' kitaplardaki şiirler incelenerek '*değer*' unsurları belirlenmiştir.

3.2. Çalışmanın Materyali/Nesnesi

Araştırmanın materyalini Ekrem Öztürk'ün yazdığı şiir kitapları oluşturmaktadır. Bu kitaplar '*Kar Sıcağı*' ve '*Gönül Gözesi*' adlı kitaplardır. Kitaplarda bulunan toplam 236 şiir incelemeye alınmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Ekrem Öztürk'ün '*Kar Sıcağı*' ve '*Gönül Gözesi*' adlı eserleri incelenerek çalışmanın verileri elde edilmiştir. Doküman incelemesi yoluyla veriler elde edilmiştir. Bu yöntem, araştırılan dokümanların olgusu, olayı ya da kavramları hakkında bilgi veren yazınsal dokümanların analizini kapsamaktadır. Bu yöntem, tek başına kullanılabileceği gibi başka tekniklerle de birlikte kullanılabilir (Yıldırım – Şimşek, 2008: 187).

3.4. Veri Analizi

Ekrem Öztürk'ün *Kar Sıcağı* ve *Gönül Gözesi*'ndeki değerler eğitime ilişkin unsurlarının belirlenmesi amacı ile yapılan bu araştırmanın veri analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi, “kavram, metin veya materyallerden ölçülebilir ve doğrulanabilir bir açıklamanın yapılabilmesi amacıyla kullanılmaktadır” (Fiske, 1996). Çalışma ile ilgili kaynaklar Ekrem Öztürk ile görüşülerek ilgili yayınevinden temin edilmiştir. Konu ile ilgili daha önce çalışılmış tezlere Yüksek Öğretim Kurulunun elektronik tez tarama arşivi incelenerek araştırmaya başlanmıştır. Tüm şiirler baştan sona okunmuş ve gerekli notlar alınmıştır. Millî Eğitim Bakanlığının belirlemiş olduğu kök değerler göz önüne alınarak şiirler incelenmiştir. Bu değerler; *vatanseverlik*, *sevgi*, *öz denetim*, *sabır*, *adalet*, *dostluk*, *yardımseverlik*, *saygı*, *dürüstlük* ve *sorumluluktur*. Bu değer başlıkları altında şiirler okunup incelenmiştir. Şiirlerde değerlerin nasıl işlendiği tespit edilmiştir. Şiirlerde bu kök değerlerin işlenip işlenmediği, işlendiyse hangi değerlere daha çok yer verildiği, hangi değerlerin ise daha az işlendiği, değer aktarılırken nasıl bir yönteme başvurulduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda yorumlar yapılmış ve sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğinin sağlanması için veri toplama süreci ve veri analizinde araştırmacı önce araştırma nesnesi üzerinde incelemelerde

bulunmuş ardından araştırmanın yürütölme süreciyle ilgili Türkçe eğitimi alanında uzman kişilerin görüşlerine başvurulmuştur. Bu kapsamda, eserdeki ‘değer’ unsurları belirlenirken her aşamada dil ve edebiyat alanında uzman bir öğretim üyesi ve biri yüksek lisansını tamamlamış diğeri yüksek lisansa devam etmekte olan bir Türkçe öğretmenin görüşlerine başvurulmuş, eserlerin şairi Ekrem Öztürk ile bizzat, telefon ve eposta aracılığıyla farklı zaman aralıkları ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Şiir kitapları, şiirlerde işlenen konuların kök değerler ile ilgili olup olmadığı, anlaşılması zor olan bazı şiirlerin açıklanması gibi konularda şairden bilgi alınmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.ARAŞTIRMA BULGULARI

Çalışmamızın bu bölümünde Ekrem Öztürk'ün '*Kar Sıcağı*' ve '*Gönül Gözesi*' şiir kitaplarında bulunan şiirler Millî Eğitim Bakanlığının belirlemiş olduğu kök değerler bakımından incelenmiş ve yorumlanmıştır. Şiirler, değerler eğitimi açısından incelendiğinde oldukça zengin bir içeriğe sahip olduğu görülmüştür.

2017-2018 eğitim öğretim yılında yenilenen Türkçe Dersi Öğretim Programı, ilk olarak 1, 5 ve 9. sınıflarında, 2018-2019 eğitim öğretim yılından itibaren ise okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise dâhil tüm kademelerde uygulamaya konuldu (MEB, 2017). Bu yeni programda, kök değerlere yer verildi.

4.1. Vatanseverlik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Vatanseverlik, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen on kök değerden biridir. Alanyazına bakıldığında vatanseverlik ile ilgili çeşitli tanımlar yapılmıştır. Türkçe sözlüklerinde vatanseverlik “vatansever olma, yurtsever, yurtseverlik durumu” (Türkçe Sözlük: 2005, 2082) olarak tanımlanmaktadır. Vatanseverlik, milletin beraberliğine, vatanın bölünmezliğine bilinçli olarak inanmaktır (Karagözoğlu 2018). Vatanseverlik, doğmuş olduğun evini, köyünü, yerini devlet sınırları içinde memleketini sevmektir (Türk Dil Kurumu 2020). Vatan, insanların doğduğu veya yaşadığı yerdir. Bir ulusun üzerinde egemenliğini ve bağımsızlığını sürdürdüğü toprak ya da yeryüzü parçası olarak tanımlanabilir. Her ülkenin ve milletin bir vatanı bulunmaktadır. Çünkü toprak parçası olmadan hâkimiyet, hâkimiyet olmadan da vatan olmaz (Doğan, 2005: 133). Yurdunu, milletini büyük bir fedakârlıkla ve samimiyetle sevmek, onun her türlü zorluklarına katlanmak da vatanseverlik olarak tanımlanabilir. Vatanseverlik demek sadece o toprak parçası üzerinde yaşayan milleti sevmek değildir. Vatanseverlik, yaşadığı ülkenin dağı, taşı, ovası, yaylası, suyu, ağacını vb. sevmektir. (Çiftçi ve Dikmenli 2016). Merry (2009) vatanseverliği gerek sözel gerekse de davranışlarıyla ülkesini savunmak, ülkesi uğruna ölenlere sevgi duymak, onları sahiplenmek ve ülkesinin özgür bir devlet

olması için fedakârlık edenleri anmak olarak ifade etmektedir. Vatanseverlik, vatanını sevmek ve gerek duyulduğunda vatani için ölmek demektir.

1739 sayılı Türk Millî Eğitimin Temel Kanununda, vatanseverlik değeri, “Türk milletinin tüm bireylerini, ...Türk milletinin insani, ahlaki, millî, kültürel ve manevî değerlerin koruyan, geliştiren ve benimseyen; milletini, vatanını, ailesini seven ve her zaman yücelten, ... yurttaşlar olarak yetiştirmek” temel amaç olarak ifade edilmiştir. Vatan ve vatanseverlik gibi millî ve manevî değerlerimizi bireylere aktarmak öncelikle bireyin doğmuş olduğu ailenin görevi olup daha sonra çevre, okul, öğretmen ve toplumun görev ve sorumlulukları arasında yer almaktadır. Atatürk: “Türk milletinin vatan sevgisiyle dolu göğüsleri, düşmanların melun ihtiraslarına karşı daima bir duvar gibi yükselecektir” sözleriyle millî değerlerimizden olan vatanseverliğin önemine vurgu yapmıştır. Ekrem Öztürk, vatanseverlik değerini şiirlerinde çokça işlemiştir.

Ekrem Öztürk’ün ‘Kar Sıcağı’ adlı şiir kitabında *Atatürk Gibi* adlı şiirinde vatanseverlik değeri işlenmiştir.

Vatan kutsal, verilmez tek karışı

Süper devletlerle yapak yarışı

Kuralım cihanda, yurtta barışı

Atatürk yurdunda Atatürk gibi.

Şiirde, vatan sevgisinin kutsallığı, güçlü devlet olmanın önemi, barışın gerekliliği vurgulanmaktadır. Vatanseverlik her bireyin sahip olması gereken önemli değerlerden biridir. Bunun bilincinde olan şair, şiirlerinde vatanseverlik değerine çokça vurgu yapmıştır. Yukarıdaki şiirde vatanın değerli olduğu, bir parçasının dahi kimseye verilemeyeceği “*Vatan kutsal, verilemez tek karışı*” sözleriyle ifade ettiği görülmektedir. Yine aynı dizede Atatürk’ün Türk milletiyle vermiş olduğu bağımsızlık mücadelesi vurgulanmıştır. “*Süper devletlerle yapak yarışı*” dizesinde de büyük devletlerle her alanda yarışabileceklerini vurgulamıştır. “*Kuralım cihanda, yurtta barışı*” dizesiyle hem dünyada hem de ülkemizde barışa verdiği önemi görmekteyiz. Sonuç olarak, bu şiirin vatanseverlik değerlerini en güzel şekilde yansıtan bir eser olduğu görülmektedir. Şiirde, vatanın kutsallığına, ülkemizin güçlü bir devlet olması gerektiğine, dünyada ve yurtta barışa vurgu yapılmıştır.

Ekrem Öztürk'ün 'Kar Sıcağı' adlı şiir kitabında *Kurtuluşa Giden Yol* adlı şiirinde vatanseverlik değeri vurgulanmıştır.

*Yirmi üç Temmuz günü, yurda yayıldı avaz,
Bu ülke bir bütündür, asla parçalanamaz.*

*Kabul edilemezler, ne himaye, ne manda,
Esarete izin yok, kalpte halis imanda.*

Şiirde, Erzurum ilimizin düşman işgalinden kurtuluşu vatanseverlik duygusu kullanılarak anlatılmaktadır. “*Yirmi üç Temmuz günü, yurda yayıldı avaz,/ Bu ülke bir bütündür, asla parçalanamaz.*” dizelerinde vatanın bir bütün olduğu, hiçbir şekilde parçalanamayacağına vurgu yapmıştır. “*Kabul edilemezler, ne himaye, ne manda,*” dizesi ile manda ve himayenin kabul edilemez olduğu ifade edilmektedir. “*Esarete izin yok, kalpte halis imanda.*” dizesi ile esaretten kurtulmanın ve bağımsızlığı kazanmanın ancak irade ve kararlılıkla mümkün olduğu ifade edilmektedir. Şiirde, vatanın bölünmez bütünlüğüne, bağımsızlığa vurgu yapılmıştır.

Ekrem Öztürk, 'Kar Sıcağı' adlı şiir kitabında *Yakışmış* adlı şiirinde vatanseverlik değerine değinmiştir.

*Vatan için ölmüş nice bin canlar,
Gedalar, sultanlar, hanlar, hakanlar.
Uğruna dökülmüş, sel olmuş kanlar
Al bayrağa, bayrak ala yakışmış.*

Şiir, vatan uğruna şehit olmuş kahramanların fedakârlığını ve vatan sevgisini anlatan bir eserdir. Şair, şiirde, geçmişten günümüze kadar vatan uğruna can vermiş nice kahramanları anlatarak vatanseverlik duygusunu dile getirmektedir. “*Vatan için ölmüş nice bin canlar,/ Gedalar, sultanlar, hanlar, hakanlar.*” dizelerinde vatan için binlerce insanın şehit olduğu bu uğurda sultanların, hanların, hakanların öldüğünü ifade etmiştir. Söz konusu vatan olduğunda ayırım yapılmaksızın herkesin canını feda edebileceği vurgulanmıştır. “*Uğruna dökülmüş, sel olmuş kanlar,/ Al bayrağa, bayrak ala yakışmış.*” dizeleri ile al bayrak için binlerce canın feda edildiği, uğruna kanların dökülüp sel olduğu vurgulanmıştır. Vatanın kurulabilmesi, kurulan vatanın bağımsızlığını sürdürebilmesi için büyük sıkıntıların yaşanabileceği ifade edildiği görülmektedir.

Ekrem Öztürk'ün 'Kar Sıcağı' adlı şiir kitabında *Çanakkale'de* adlı şiirinde vatanseverlik değerinin işlendiği görülmektedir.

*Savaş yaptık sanki bütün cihanla,
Bir oldu yürekler aynı imanla.
Bu aziz vatana cesetle, kanla,
Bir sınır çizildi Çanakkale'de.*

Bu şiirde, Çanakkale Savaşı'nın vatanseverlik açısından önemi vurgulanmaktadır. Şiirde, Türk milletinin birlik ve beraberlik içinde savaştığı, canını ve kanını ortaya koyduğu anlatılmaktadır. Bu sayede, vatan topraklarının düşman işgalinden kurtarıldığı ve bir sınır çizildiği ifade edilmektedir. Vatanseverlik değerinin, Çanakkale Savaşı konu alınarak ifade edildiği görülmektedir. Ülkenin kurtuluşu için çok zor şartlardan geçildiği vurgulanmıştır. "*Savaş yaptık sanki bütün cihanla,/ Bir oldu yürekler aynı imanla.*" dizelerinde yedi düvele karşı savaş yapıldığı, buna rağmen aziz milletin tek yürek olup imanla cansiperane şekilde savaştığı ifade edilmiştir. Bu savaşta Türk milleti, tüm dünyaya karşı büyük bir mücadele vermiş ve vatanını korumayı başarmıştır. Şiirde, vatanın kutsallığına, birlik ve beraberliğe, fedakârlığa ve cesarete vurgu yapılmıştır.

Ekrem Öztürk'ün 'Kar Sıcağı' adlı şiir kitabında *Türk Milleti Bölünemez, Bölünmez* adlı şiirinde vatanseverlik değeri işlenmiştir.

*En son Türk cesedi çiğnenmedikçe,
Mustafa Kemal'ler tükenmedikçe,
Türk adı, tarihten silinmedikçe.
Türk Milleti, bölünemez, bölünmez.*

*Palandöken'lerden yükseldi avaz,
"Vatan bir bütündür parçalanamaz."
Atalardan bize miras bu ikaz,
Türk Milleti bölünemez, bölünmez.*

Şiirde, Türk milletinin vatan sevgisi ve bağımsızlığının önemi vatanseverlik duygusu kullanarak vurgulanmaktadır. Şiirde, vatanın bölünmez bütünlüğü, Mustafa Kemal Atatürk'ün örnekliliği ve Türk milletinin kararlılığı işlenmektedir. Türk milletinin en son ferdi şehit edilinceye kadar ve Mustafa Kemal gibi yiğitler olduğu

sürece, tarih sahnesinden Türk adı tamamen silinmediği sürece vatanın parçalanamayacağı ve bölünemeyeceği “*En son Türk cesedi çiğnenmedikçe,/ Mustafa Kemal'ler tükenmedikçe,*” dizeleriyle ifade edilmiştir. Şair, vatanın bir bütün olduğunu ve parçalanmasına asla izin verilmeyeceğini “*Palandöken'lerden yükseldi avaz,/ Vatan bir bütündür parçalanamaz.*” dizelerinde vurgulamıştır. Türk milletinin bölünmez bir bütün olduğu, geçmişten bu yana bizlere miras kaldığı “*Atalardan bize miras bu ikaz,/ Türk Milleti bölünemez, bölünmez.*” dizeleriyle ifade edilmiştir. Bu şiirde tarihsel mirasa sahip çıkılması gerektiği vurgulanarak vatanseverlik değeri işlenmiştir.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *Tarafım* adlı şiirinde vatanseverlik değeri vurgulanmıştır.

Tarafsız olamam, yansız kalamam.

Vatandan, milletten yana tarafım.

Onlarsız olamam, nefes alamam,

Ezandan, bayraktan yana tarafım.

Bu şiir, vatanseverliğin, millet olma bilincini ve millî değerlerin önemini vurgulayan bir eserdir. “*Tarafsız olamam, yansız kalamam./ Vatandan, milletten yana tarafım.*” dizelerinde şair vatan söz konusu olunca asla tarafsız kalamayacağını her zaman vatandan ve milletten yana olacağını ifade etmiştir. “*Onlarsız olamam, nefes alamam,/ Ezandan, bayraktan yana tarafım.*” dizeleri ile ezan ve bayrağın önemi vurgulanmıştır. Ezan ve bayrak, Türk milletinin bağımsızlığının ve özgürlüğünün sembolleridir. Bu şiirde, ezan ve bayrağın Türk milleti için ne kadar önemli olduğu ifade edilmektedir. Şairin, vatanseverlik duygusunu güçlendirmeye ve vatanseverliği yaymaya yönelik bir eser yazdığı görülmektedir.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *Türk Milliyetçisi, Ülkücüyüm Ben* adlı şiirinde vatanseverlik değerine vurgu yapılmıştır.

Vatan benim için ana kucağı,

Ruhumu ısıtır onun sıcaklığı.

Kutsal bana göre, köşe bucağı,

Türk Milliyetçisi, Ülkücüyüm ben.

Bu şiirde, vatan sevgisi ve milliyetçilik duygusunun önemi vurgulanmıştır. “*Vatan benim için ana kucağı,/ Ruhumu ısıtır onun sıcağı.*” dizeleriyle vatani anne kucağına benzetererek insanın ruhunu ısıtan bir değer olduğunu dile getirmiştir. Vatanı, bir anne sıcaklığına benzetererek vatanseverliği vurgulamıştır. Yine vatansız bir bireyin savunmasız kalacağı vurgulanmaktadır. “*Kutsal bana göre, köşe bucağı,/ Türk Milliyetçisi, Ülkücüyüm ben.*” dizelerinde ise Türk milletine ve milliyetçiliğe olan sevgisini açık bir şekilde ifade etmiştir.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *Otuz Ağustos* adlı şiirinde vatanseverlik değerine değinilmiştir.

*Türk kalbinin vatan diye attığı,
Al kanını seve seve kattığı,
On binlerce şehidimin yattığı,
O yerin adıdır Otuz Ağustos.*

Bu şiirde, 30 Ağustos Zafer Bayramı’nı ve bu anlamlı günün vatanseverlik açısından önemini vurgulamaktadır. Söz konusu vatan olduğunda Türk milletinin kanını hiç düşünmeden akıtacağını, vatani için on binlerce kişinin şehit olabileceğini “*Türk kalbinin vatan diye attığı,/ Al kanını seve seve kattığı,/ On binlerce şehidimin yattığı,/ O yerin adıdır Otuz Ağustos.*” dizeleriyle ifade etmiştir. Türk milletinin vatani için her şeyinden vazgeçebileceğini vurgulamıştır. 30 Ağustos Zafer Bayramı’nın, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinin en önemli aşamalarından biri olduğu, bu zaferin, Türk milletinin vatan sevgisi ve bağımsızlık mücadelesinin en büyük sembolü olduğu vurgulanmıştır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *Mevzubahis Vatan Millet Olursa* adlı şiirinde vatanseverlik değerinin işlendiği görülmektedir.

*Vatan, göze cennet gibi görülür.
Nakış nakış, vatan aşkı örülür.
Gerekirse canlar feda edilir,
Mevzubahis vatan, millet olursa.*

Bu şiirde, vatanın vatanseverler için ne kadar önemli olduğu ve vatan sevgisinin her türlü fedakârlığı gerektirebileceği vurgulanmaktadır. Şair, vatanın

cennet kadar güzel olduğunu, vatan sevgisini ne kadar derinden hissettiğini “*Vatan, göze cennet gibi görülür./ Nakış nakış, vatan aşkı örülür.*” dizeleri ile ifade etmiştir. Vatan sevgisinin vatanseverlerin kalbinde nasıl derin bir şekilde kök saldıgını vurgulamaktadır. Söz konusu vatan olunca akan suların duracağını, vatan için her şeyinden vazgeçilebileceğini “*Gerekirse canlar feda edilir,/ Mevzubahis vatan, millet olursa.*” dizeleri ile ifade etmiştir. Vatanı önemseme ve ona sahip çıkma vurgulanmıştır. Vatanseverlik, bir milletin varlığını ve bağımsızlığını sağlayan en önemli değerdir. Bu değer, her zaman canlı tutulmalıdır. Şair, bu değeri vatanseverlik duygusunu kullanarak vurgulamaktadır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *Birliğe Davet* adlı şiirinde vatanseverlik değeri işlenmiştir.

*Ülkemize saldırı var,
Milletçe birlik olalım.
Silahları döviz, dolar,
Milletçe birlik olalım.*

Vatanımızı, yapılan saldırılara karşı topyekûn milletçe bir olup savunmamız gerektiği, düşmana karşı beraber hareket edilmesi gerektiği “*Ülkemize saldırı var,/ Milletçe birlik olalım.*” dizeleri ile vurgulanmıştır. “*Silahları döviz, dolar*” dizesi, bu saldırının ekonomik silahlarla gerçekleştirilebileceğini ifade etmektedir. Ülkemiz, ekonomik olarak güçlü olursa bu saldırılara karşı daha dirençli olabilir. Sonuç olarak, bu şiir, ülkemize yönelik bir saldırı durumunda vatanseverlerin birlik ve beraberlik içinde olması gerektiğine ve bu saldırıya karşı ekonomik olarak güçlü olunması gerektiğine yönelik bir çağrıdır. Burada vatan ve millet için ihtiyaç duyulan birlik ve beraberlik duygusu dile getirilerek vatanseverlik değeri işlenmiştir.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *Benim Yurdum* adlı şiirinde vatanseverlik değeri vurgulanmıştır.

*Her devirde, her zamanda güzeldir.
Mayıs'ta başkadır hali yurdumun.
Karlar erir coşar dereler, çaylar
Barajlar doldurur seli yurdumun.*

Bu şiirde, vatanın her zaman güzel olduğunu, ancak mayıs ayında başka bir güzelliğe büründüğünü vurgulamaktadır. Şairin *"Her devirde, her zamanda güzeldir."* dizesi, vatanın her zaman güzel olduğunu ifade etmektedir. Vatan, her mevsim, her koşulda güzeldir. *"Mayıs'ta başkadır hali yurdumun."* dizesi, mayıs ayının vatanın güzelliğini daha da arttırdığına işaret etmektedir. Mayıs ayında karlar erir, dereler ve çaylar coşar, barajlar dolar. Bu doğa güzellikleri, vatanın güzelliğini daha da gözler önüne serer. *"Karlar erir coşar dereler, çaylar"* dizesi, doğanın canlandığı mayıs ayında vatanın da canlandığını ifade etmektedir. *"Barajlar doldurur seli yurdumun."* dizesi, barajların mayıs ayında dolup taşıdığını ve bu durumun vatanın güzelliğine katkıda bulunduğunu ifade etmektedir. Bu şiirde ülkemizin doğal güzellikleri konu alınarak vatanseverlik değeri vurgulanmıştır.

4.2. Sevgi Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Sevgi, 2018-2019 eğitim öğretim yılında itibaren Millî Eğitim Bakanlığına bağlı özel, resmi tüm eğitim kurumlarında okutulan dersler ve kazanımlar aracılığıyla verilmek istenilen kök değerlerden biridir. Sevgi kavramı bir değer olarak bakanlığın öğretim programlarında bulunması eğitim sistemimizde 'sevgi' değerinin önemsendiğinin göstergesidir. Sağlıklı ve huzurlu bir toplumsal yaşamın varlığı; sevginin egemen olduğu çevrede yetişmiş; sorgulayıcı, eleştirel ve rasyonel sorumluluk üstlenebilen, özgürce karar verebilen, karar ve davranışlarını savunabilen, saygı, sevgi hoşgörülü ve demokratik vb. değerlere sahip bireylerin varlığını gerektirir (Çiftçi, 2003). İnsanoğlu sosyal bir varlık olduğu için yaşadığı toplumda sürekli bir etkileşim içindedir. Sevgi tohumlarının hayat bulduğu toplumlarda barış, huzur, birlik ve beraberlik hâkimdir. Bu bağlamda birçok değer ana kaynağını sevgi oluşturmaktadır. Sevgi, bir nesneye, olaya, olguya, duruma karşı duyulan ve bireyde mutluluk uyandıran güzellik olarak tanımlanabilir. İnsanı bir kimseye veya bir şeye karşı göstermiş olduğu yakın ilgi ve bağlılığa yönelme duygusudur (TDK, 2011). Sevgi hoşlanılan duruma yönelme, tutkuya varacak bir ruh durumudur (Ayverdi, 2005). Sevgi, insanın karşılıksız gösterdiği şefkat, dostluk, yakın ilgi, bağlılığa yönelten ve fedakârlık yapacak kadar güçlenen bir duygudur (Akarsu, 1984). Sevgi, bireyleri birbirine yaklaştıran ve birbirleriyle kaynaştıran, içsel bir şekilde onları bağlayan doğal ve ruhsal bir eğilimdir (Hökelekli, 2013).

Toplumu ayakta tutan, bireyleri birbirine bağlayan, bireylere bir arada yaşamayı ve paylaşmayı öğreten değerlerin başında sevgi gelmektedir. Çocukların dünyaya geldikleri andan itibaren ebeveynlerinden gördükleri ilk duygudur. Bu duygu karşılık beklenmeden çocuklara aktarılır. Çocuklar da ilk andan itibaren ebeveynlerinden gördükleri bu duygu ve değere karşılık verirler. Ve böylece toplumsal, millî ve manevî değerlerimizden biri olan ‘sevgi’ değerinin temeli ailede atılmış olur. Sevgi değerini, sadece insanların birbirlerine karşı hissettiği duygu ile sınırlandırmamak gerekir. Bu değer bireyin; ailesine, doğaya, hayvanlara, vatanına, milletine, ülkesine vb. karşı taşıdığı duyguların tamamından oluşmaktadır. Ekrem Öztürk de toplum için son derece önem arz eden sevgi değerini şiirlerinde sade ve akıcı bir üslupla işlemeyi başarmıştır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Kar Sıcağı’ adlı şiir kitabında *Çocuk* adlı şiirinde sevgi değeri işlenmiştir.

*Çocuk deyip geçmeyin, istikbalimiz onlar,
Sevgi ile eğitin, istiklalimiz onlar.*

*Bugünün küçükleri, yarın büyüyecekler,
Medeniyet yolunda, hızla yürüyecekler.*

*Bilim ile ahlakla besleyiniz onları,
İyi eğitiniz ki, hayır olsun sonları.*

Bu şiirde, çocukların gelecekte ülkeyi temsil edecek kişiler oldukları ve bu nedenle onlara sevgiyle yaklaşılması gerektiği vurgulanmaktadır. Şair bu şiirde çocukları konu alarak sevgi değerini işlemiştir. Gelecekte dünyamızı emanet edeceğimiz çocukların en temel ihtiyaçlarından biri olan sevgi ile büyütülmesi gerektiği “*Çocuk deyip geçmeyin, istikbalimiz onlar,/ Sevgi ile eğitin, istiklalimiz onlar.*” dizeleri ile ifade edilmiştir. Çocukları sevgiyle eğitmek, onların başarılı ve mutlu birer birey olmaları için çok önemlidir. Çocukları sevmek sadece onlara şefkatle yaklaşmak demek değildir, bir çocuğu sevmek onu yarına hazırlamak, ona her zaman örnek ve rehber olmak gerektiği “*Bilim ile ahlakla besleyiniz onları,/ İyi eğitiniz ki, hayır olsun sonları.*” dizeleri ile ifade edilmiştir. Çocukların ihtiyacı olan sevgi değeri yeteri kadar verilmediği takdirde geleceğimizin de iyi olmayacağı

vurgulanmıştır. Sevginin de en az bilim ve ahlak kadar önemli olduğu vurgulanmaktadır. Sonuç olarak, bu şiirde, çocukların sevgiyle eğitilmesi gerektiği ve bu sayede çocukların ülkenin geleceği için önemli birer insan olacağı vurgulanmaktadır. Çocukların sevgiyle eğitilmesi, onların özgüvenlerini geliştirmelerine, mutlu ve başarılı olmalarına yardımcı olmakla birlikte onların topluma faydalı ve saygın bireyler olarak yetişmelerini sağlar.

Ekrem Öztürk'ün 'Kar Sıcağı' adlı şiir kitabında *Zaman Kısa, Ben Yorgunum* adlı şiirinde sevgi değeri vurgulanmıştır.

*Rehber edinerek yüce Kur'anı,
Sevgi ile yaşamalı her anı.*

Bu şiirde, sevginin insan yaşamında önemli bir yere sahip olduğu ve Kur'an'ın sevgiyi teşvik ettiği vurgulanmaktadır. İnsanların her zaman her yerde sevgi değeri ile hayatı yaşaması gerektiğini vurgulanmıştır. Hayatı yaşarken de dinimizin kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim'i rehber edinerek yaşanması gerektiği "*Rehber edinerek yüce Kur'anı, Sevgi ile yaşamalı her anı.*" dizeleri ile ifade edilmiştir. Sevginin yaşamın her alanında insanoğlunun ihtiyaç duyduğu bir değer olduğu vurgulanmıştır.

Ekrem Öztürk'ün 'Kar Sıcağı' adlı şiir kitabında *Ana* adlı şiirinde sevgi değerine vurgu yapılmıştır.

*Tarifi imkânsız bir varlık varsa,
Şeksiz ve şüphesiz mutlak anadır.
Allah, anaları farklı yaratmış,
Okunması en zor varak anadır.*

*Ana hem canandır, hem de canın,
Yoktur ondan gayri, candan yananın.
İyi kavra değerini, ananın,
Varacağın en son uğrak anadır.*

Bu şiirde, anne sevgisinin tarif edilemez bir duygu olduğu ve annelerin sevgisini farklı şekillerde ifade ettiği vurgulanmaktadır. Şiirde, insanoğlunun sahip olduğu en değerli varlıklarından biri olan anneyi konu alarak ana sevgisi değeri işlenmiştir. Anne, karşılık beklemeden yavrusuna her türlü fedakârlığı yapan, ete ve kemiğe bürünmüş bir varlıktır. Şair, bu değeri fark etmiş ve şiirlerinde anne sevgisini

işlemiştir. Bireyler için bu kadar değerli olan anneyi sözcüklerle anlatmanın imkânsız olduğu “*Tarifi imkânsız bir varlık varsa,/ Şeksiz ve şüphesiz mutlak anadır.*” dizeleri ile ifade edilmiştir. İnsanlar için bu denli fedakârlık yapan bir değerın önemi “*Ana hem canandır, hemi de canın,/ Yoktur ondan gayrı, candan yananın.*” dizeleri ile ifade edilmiştir. Sevginin, insan yaşamında önemli bir yere sahip olduğu, insanları birbirine bağlayan en önemli unsurlardan biri olduğu vurgulanmıştır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Kar Sıcağı’ adlı şiir kitabında *Sevgili Eşime* adlı şiirinde sevgi değerine değinilmiştir.

Şükürler olsun Rabbime

Benim iki GÜNEŞ'im var.

Biri yalnız bana ait,

Diğerine hissedarım

Şair, bu şiirde eşine duyduğu sevgiyi dile getirerek sevgi değerini işlemiştir. Güneş, Dünya ve Evren için nasıl vazgeçilmez ise eşinin de kendisi için o derece kıymetli olduğunu “*Şükürler olsun Rabbime/ Benim iki GÜNEŞ'im var./ Biri yalnız bana ait,/ Diğerine hissedarım*” dizeleri ile ifade etmiştir. İnsanlar yaşamı boyunca iyi günler geçirdiği kadar kötü günlerde geçiriyor. Onları iyi günde de kötü günde de yalnız bırakmayacağı bir hayat arkadaşına ihtiyaç duyduğunu vurgulamıştır. Şair eşine olan sevgisini örtük olarak anlatmak için eşini evrenin varoluş parçalarından en önemlisi olan güneşe benzeterek sevgi değerini işlemiştir. Aile birliğine önem verme ön plana çıkartılarak sevgi değeri vurgulanmıştır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Kar Sıcağı’ adlı şiir kitabında *Evlatlarıma* adlı şiirinde sevgi değerinin işlendiği görülmektedir.

Sizinle şenlendi evim, ocağım.

Üşüyünce siz oldunuz sıcağım.

Şefkat ile size açık kucacağım.

Her arzu edişte dalın dileriz.

Sizinle tatlıdır yemeklerimiz,

Şendir düğünümüz, derneklerimiz.

Helali hoş olsun emeklerimiz,

Ağlatmasın felek, gülün dileriz.

Bu şiirde, sevginin aile içinde önemli bir yere sahip olduğu vurgulanmaktadır. Şair, bu şiirde çocuklarına karşı olan duygularını dile getirerek sevgi değerini işlemiştir. Şair, çocuklarını yaşam kaynağı olarak gördüğünü “*Sizinle şenlendi evim, ocağım./ Üşüyünce siz oldunuz sıcağım.*” dizeleri ile ifade etmiştir. Çocukların, evlere huzur ve neşe getiren varlıklar olduğu, onlarla birlikte aile kavramının oluştuğu “*Sizinle tatlıdır yemeklerimiz,/ Şendir düşünlümüz, derneklerimiz.*” dizeleri ile ifade edilmiştir. Çocukların anne/babaları için çok kıymetli olduğu, onlar için verilen emeğin boşuna olmadığı vurgulanmıştır. Bu da çocuklara duyulan sevginin önemini göstermektedir. Çocuklara duyulan sevgi sayesinde yapılan fedakârlık da vurgulanmıştır. Sevgi değerinin, insanların mutlu ve huzurlu bir yaşam sürmeleri için önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Kar Sıcağı’ adlı şiir kitabında *Torunum* adlı şiirinde sevgi değeri işlenmiştir.

*Sen bahçemin barı, sen ilk torunum,
Seninle yok oldu birçok sorunum.
Sen hem bugünümsün hem de yarınım,
Dünyalar güzeli benim torunum.*

*Senin gelişle değişti dünyam,
Sen gündüz hayalim, sen gece rüyam.
Sevgi kokuyorsun sen buram buram,
Dünyalar güzeli benim torunum.*

Şair, bu şiirde de ailenin önemli birleşenlerinden biri olan torununu ve ona duyulan sevgiyi konu alarak sevgi değerini işlemiştir. Bütün dert ve sıkıntılarını onun sayesinde unuttuğunu “*Sen bahçemin barı, sen ilk torunum,/ Seninle yok oldu birçok sorunum.*” dizeleri ile ifade etmiştir. Burada torunlara duyulan sevginin de en az kendi çocuklarına duyulan sevgi kadar olduğu vurgulanmıştır. Torunun dünyaya gelmesi ile hayatının değiştiğini, dünyasına güzellikler getirdiğini “*Senin gelişle değişti dünyam,/ Sen gündüz hayalim, sen gece rüyam.*” dizeleri ile ifade etmiştir. Toplumun en küçük yapı taşı olan ailenin sevgi değeri ile güzelleştiği, mutlu olmanın ve neşenin kaynağı sevgi olduğu vurgulanmaktadır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Kar Sıcağı’ adlı şiir kitabında *Sevgi* adlı şiirinde sevgi

değeri vurgulanmıştır.

Sevgi kardeşliktir, sevgi barıştır.

Sevgi muhabbetle, dostça yarışır.

Sevgi en üst mertebeye erişir.

En doğru menzile varıştır, sevgi.

Sevginin, toplumu bir arada tutan, toplumdaki barış ve kardeşlik gibi kavramları ortaya çıkaran bir değer olduğu “*Sevgi kardeşliktir, sevgi barıştır./ Sevgi muhabbetle, dostça yarışır.*” dizeleri ile ifade edilmiştir. Sevginin, toplumsal düzeni sağlayarak topluma huzur ve mutluluk getirdiği ve toplumda yaşanacak olumlu davranışların anahtarı olduğu vurgulanmaktadır. Onun sayesinde en üst noktalara ulaşabileceği “*Sevgi en üst mertebeye erişir./ En doğru menzile varıştır, sevgi.*” dizeleri ile ifade edilmiştir. Sevgi; kardeşlik, barış, muhabbet ve dostluk gibi kavramlarla ilişkilidir. Sevgi dolu insanların, birbirlerine karşı saygılı ve anlayışlı oldukları, birbirlerine yardım ettikleri, birlikte çalışıp ve mutlu oldukları vurgulanmaktadır. Sevginin kardeşlik, barış, muhabbet ve dostluk gibi kavramlarla ilişkili olması, sevginin önemini daha da öne çıkarmaktadır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *Bayrağım* adlı şiirinde sevgi değerine vurgu yapılmıştır.

Milletin değerli, kutsal varlığı,

Ruha hayat veren cansın bayrağım.

Bağımsızlığıma, hürriyetime,

Hem bir delil hem nişansın bayrağım.

Bu şiirde bayrak, millet için değerli ve kutsal bir varlık olarak işlenmiştir. Bayrağın, milletin ruhuna hayat verdiğini, bağımsızlığın ve hürriyetin bir delili olduğu ifade edilmektedir. Şair, bu şiirde bayrağa karşı olan duygularını dile getirerek sevgi değerini işlemiştir. Milletler yeryüzünde kendilerini temsil etmeleri için bayraklar icat etmişlerdir. Bayraklar taşıdığı renk ve semboller itibarıyla anlamları açıklandığında hangi bayrakların daha anlamlı olduğu ortaya çıkar. Bizim bayrağımız da kırmızı rengi itibarıyla tarih boyunca vatan için canını feda eden milyonlarca insanımızın kan rengini ifade eder. Hilal ise İslamiyet’in sembolü olarak bayrağımızda yerini alıyor ve tek gerçeğin İslam olduğu bu âlemde İslam’ın bayrağımızda da temsil edilmesi bayrağımızın değerini ve anlamını ortaya koyuyor.

Bayrağın millet için değerli olduğu “*Milletin değerli, kutsal varlığı,/ Ruha hayat veren cansın bayrağım.*” dizeleri ile ifade edilmiştir. Bayrağın, milletin bağımsızlığının ve özgürlüğünün en önemli simgesi olduğunu “*Bağımsızlığıma, hürriyetime,/ Hem bir delil hem nişansın bayrağım.*” dizeleri ile ifade etmiştir. Ülkemiz için, milletimiz için bu denli kıymetli olan bayrağımızı sevmek ve ona sahip çıkmak gerektiği vurgulanmıştır.

4.3. Öz Denetim Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Öz denetim kavramının bir değer olarak bakanlığın öğretim programlarında yer alması, tüm kademelerde bulunan öğrencilere aktarılmasının amaçlanması eğitim sisteminde ve toplumda önemsenen değerlerden biri olduğunun göstergesidir. Türk Dil Kurumu öz denetimi; “Önemli bir amaca ulaşabilmek için bireyin tepkilerini, davranışlarını veya başka bir amaca yönelme eğilimini denetlemesi, kısıtlaması, otokontrol” olarak tanımlamaktadır. Bireylerin isteklerini, arzularını, davranışlarını, düşünce ve duygularını kontrol etmeyi başarması öz denetim olarak tanımlanabilir. Öz denetim insan davranışları üzerinde bilinçli yapılan bir denetleme biçimidir ve bu sebeple bireylerin niyetlerinin eylemleriyle uyum sağlamasını içermektedir (Henden, 2008). Öz denetim hem birey hem de toplum için son derece önemli bir değerdir. Çünkü insanlar toplumsal düzene uyum sağlayabilmek için davranışlarında birtakım düzenlemeler yapar. Öz denetime sahip insanlar toplumun düzenine uyar ve toplum içinde sahip oldukları rollerini yerine getirirler (Baumeister ve Alquist, 2009). Öz denetim becerisine sahip bireyler hem davranışlarını kontrol eder hem de göstermiş olduğu davranışın sorumluluğunu üstlenirler. Fakat öz denetim amaçlanan davranışların desteklemesinin yanında istenilmeyen alışkanlık ve davranışların uygun olup olmadığını da kontrol eder (Ridder, Mulders, Finkenauer, Stok ve Baumeister, 2012). Öz denetimin arzu edilen davranışların desteklendiği ve istenmeyen davranış ortadan kaldırmaya yardım ettiği, geniş bir davranış yelpazesi için faydalı olduğu, davranış düzenlemenin bilinçli ve çaba gerektiren bir biçimi olduğu ve gerçek davranış etkilendiği varsayılmaktadır (De Ridder vd., 2012). Ekrem Öztürk de birey ve toplum için önemli görülen değerlerden biri olan öz denetim değerini şiirlerinde işlemiştir.

Ekrem Öztürk ‘Kar Sıcağı’ adlı şiir kitabında *Zaman Kısa Ben Yorgunum* adlı

şiiirinde öz denetim değeriine değinmiştir.

*Her bir muradıma ermek isterim,
Hayatı arzumca, örmek isterim,
Her yerde barışı görmek isterim.
Zaman kısa, ben yorgunum, yol uzun*

Şair bu şiirde, öz denetim değeriini konu almıştır. Şair, hedeflerine ulaşmak için çabalamanın önemini vurgulamaktadır. Bununla birlikte, yolun uzun ve zorlu olduğunu da kabul etmektedir. İnsanların, zorlukların üstesinden gelebilmeleri için öz denetime sahip olması gerekir. Şiiirdeki "*Her bir muradıma ermek isterim*" dizeleri, şairin hedefleri ve hayalleri olduğunu göstermektedir. Bu hedeflere ulaşmak için çabalamaktan çekinmeyeceğini ifade etmektedir. "*Hayatı arzumca, örmek isterim*" dizeleri, şairin kendi hayatını kendi istediği gibi yaşamak istediğini göstermektedir. Kendi yolunu çizmek, kendi seçimlerini yapmak ve kendi hedeflerini gerçekleştirmek için çabalamaktadır. "*Her yerde barışı görmek isterim*" dizeleri, şairin dünya barışına önem verdiğini göstermektedir. Savaşların, çatışmaların ve şiddetin son bulmasını istemektedir. "*Zaman kısa, ben yorgunum, yol uzun*" dizeleri, şairin hayatın kısa ve yolun uzun olduğunu farkında olduğunu göstermektedir. Bu zorlukların üstesinden gelmek için ise öz denetimin gerekli olduğunu ifade etmektedir. Öz denetim, kişinin kendi davranışlarını kontrol etme ve yönetme yeteneğidir. Öz denetimi yüksek olan kişiler, hedeflerine ulaşmak için daha başarılıdır. Çünkü duygularını ve isteklerini kontrol edebilirler. Bu da onları, zorluklar karşısında pes etmeden ilerlemeye motive eder. Bu şiir, öz denetim değeriinin önemini vurgulamaktadır. Hedeflerine ulaşmak ve başarılı olmak isteyen kişilerin, öz denetimlerini geliştirmeleri gerekmektedir.

Ekrem Öztürk'ün 'Kar Sıcağı' adlı şiir kitabında Ben adlı şiirinde öz denetim değeriinin işlendiği görölmektedir.

*Kimsin? Nesin? Diye sorarsa biri,
Hamd ü sena olsun, önce insanım.
İnsanlığım değerlerle bezeli,
Çok şükür hem Türk'üm, hem Müslüman'ım.*

*Düşüncemi, imbiklerden süzerim,
Dilde kelim, elde kalem yazarım,
Ölçüsüz, ayarsız sözden bızarım.
Sevgi dolu gönüllere mihmanım.*

Bu şiir, öz denetim değeri vurgulayan bir şiirdir. Şair, öncelikle bir insan olduğunu ve insan olmanın değerlerini taşıdığını “*Hamd ü sena olsun, önce insanım.*” dizeleri ile ifade etmektedir. Kabullenme öz denetimin bir göstergesidir. Şair, düşüncelerini imbiklerden süzerek, ölçülü ve ayarsız sözlerden uzak durduğunu ifade etmektedir. Bu, öz denetimin bir göstergesidir. Öz denetimi yüksek olan kişiler, düşüncelerini kontrol edebilirler. Onların ölçülü ve ayarsız sözlerden kaçınmalarını sağlar. Öz denetimi yüksek olan kişiler, başkalarının duygularına ve düşüncelerine saygı duyarlar. Bu da onları, sevgi dolu ve hoşgörülü insan yapar. Şair, sevgi dolu gönüllere mihman olduğunu ifade etmektedir. Bu da öz denetimin bir başka göstergesidir. “*İnsanlığım değerlerle bezeli,/ Düşüncemi, imbiklerden süzerim./ Ölçüsüz, ayarsız sözden bızarım*” dizeleri ile şairin öz denetim değeri verdiği önem vurgulanmaktadır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *Bunları Yapamam* adlı şiirinde öz denetim değeri ifade edilmiştir.

*Hedefteki Azrail'im olsa da,
Şeytanla bir olup taşıyamam ki.
Yaşadığım geçmişimi yok sayıp,
Hayata yeniden başlayamam ki.*

Bu şiir, öz denetim değeri vurgulayan bir şiirdir. Şair, kendi değerlerine ve ilkelerine bağlı olduğunu ifade etmektedir. Şair, yaşadığı geçmişini yok sayıp hayata yeniden başlayamayacağını ifade etmektedir. Bu da şairin, geçmişinden sorumlu olduğunu ve geçmişini değiştirmenin mümkün olmadığını kabul ettiğini göstermektedir. Bu kabullenme, öz denetimin bir göstergesidir. Şair, öz denetim değeri vurgulayan yönlerini “*Hedefteki Azrail'im olsa da,/ Şeytanla bir olup taşıyamam ki,/ Yaşadığım geçmişimi yok sayıp,/ Hayata yeniden başlayamam ki*” dizelerle ifade etmektedir. Öz denetim, kişinin kendi davranışlarını kontrol etme ve yönetme yeteneğidir. Şair bu şiirde öz denetim özelliğine sahip olduğunu ifade etmektedir.

Ekrem Öztürk'ün 'Gönül Gözesi' adlı şiir kitabında *Yaş Olmuş Yetmiş* adlı şiirinde öz denetim değeri belirtilmiştir.

Gün oldu ağladık, gün oldu güldük.

Baş a ne geldiyse kaderden bildik.

Baharla yeşerdik, hazanla solduk.

Eski yazlarımı bulamıyorum.

Bu şiirde de öz denetim değeri vurgulanmıştır. Şair, hayatın iniş çıkışlarını yaşamış bir kişidir. “*Gün oldu ağladık, gün oldu güldük.*” dizesinde ağladığını, güldüğünü, kadere boyun eğdiğini ifade etmektedir. Bu da şairin, hayatın gerçeklerini kabul ettiğini göstermektedir. Şair, “*Baharla yeşerdik, hazanla solduk.*” dizesi ile baharda yeşerdiğini, hazanla solduğunu ifade etmektedir. Bu da şairin, hayatın bir döngü olduğunu ve her şeyin bir sonu olduğunu kabul ettiğini göstermektedir. Bu kabullenme, öz denetimin bir göstergesidir. Şair, “*Eski yazlarımı bulamıyorum.*” dizesi ile eski yazlarını bulamadığını ifade etmektedir. Şair, burada geçmişe özlem duymakla birlikte geçmiş i değiştirmenin mümkün olmadığını kabul ettiğini göstermektedir. Bu kabullenme, öz denetimin bir başka göstergesidir. Şair, eski yazlarını bulamadığını ifade ederek, geçmiş e takılıp kalmadığını ve geçmiş i değiştirmenin mümkün olmadığını kabul ettiğini göstermektedir. Bu kabullenme, kişinin kendini kontrol edebilmesini ve duygularını yönetebilmesini gerektirir. Bu da öz denetimin bir göstergesidir.

Ekrem Öztürk'ün 'Gönül Gözesi' adlı şiir kitabında *Kendime Çeki Düzen* adlı şiirinde öz denetim değeri işlenmiştir.

Ömür defterinin sayfalarına,

Mısra, mısra döküyorum kendimi.

Çekidüzen vermek için özüme,

Sonra dönüp okuyorum kendimi.

Bu şiir yine öz denetim değerini vurgulayan bir şiirdir. Şair, “*Ömür defterinin sayfalarına,/ Mısra, mısra döküyorum kendimi.*” dizeleri ile hayatının bir defter olduğunu ve her gün bu deftere bir mısra yazdığını ifade etmektedir. Bu da şairin, hayatının her anını değerlendirdiğini ve öz denetim sahibi olduğunu göstermektedir. Şair, bu mısraları, özüne çeki düzen vermek için yazdığını ifade etmektedir. Bu da şairin, kendi duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını kontrol edebildiğini

göstermektedir. Bu kontrol, öz denetimin bir göstergesidir. Şair, daha sonra bu mısraları dönüp okuduğunu ifade etmektedir. Bu da şairin, kendini değerlendirme ve geliştirme çabası içinde olduğunu göstermektedir. Bu çaba, öz denetimin bir başka göstergesidir. Özellikle “Çekidüzen vermek için özüme,” dizesinde öz denetim değeri vurgulamaktadır. Şair, özüne çeki düzen vermek için hayatının her anını değerlendirdiğini ifade etmektedir. Bu da kişinin kendini kontrol edebilmesinin ve öz farkındalık sahibi olmasının, öz denetim için gerekli olduğunu göstermektedir.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *Nefis Mücadelesi* adlı şiirinde öz denetim değeri vurgulanmıştır.

*Ya bir bilene sor, ya kendin düşün
Malıyla gömülen var mı ey nefsim?
Doğru değil senin hal ve gidişin,
Yoksa iblis sana yar mı ey nefsim?*

Bu şiir, öz denetim değerini vurgulayan bir şiirdir. Şair, nefesine seslenerek, doğru olmayan davranışlarını sorgulamaktadır. Şair, “Malıyla gömülen var mı ey nefsim?” dizesi ile malıyla gömülen biri olup olmadığını kendine sormaktadır. Bu soru, nefsin mal ve para hırsı ile hareket ettiğinin bir göstergesidir. Şair, nefesine, doğru olmayan hal ve gidişinin nedenini sorgulayarak, kendini öz denetime davet etmektedir. Bu davet, nefsin kendi davranışlarını kontrol edebilmesini ve doğruyu yanlış ayırt edebilmesini gerektirir. “Doğru değil senin hal ve gidişin,/ Yoksa iblis sana yar mı ey nefsim?” dizeleri nefesine, iblisle arkadaş olup olmadığını sorarak, nefsin kötülük ve günaha yönlendirici bir güç olduğunu hatırlatmaktadır. Bu hatırlatma, nefsin öz denetimle kontrol edilmesi gerektiğini göstermektedir.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *Vesselam* adlı şiirinde öz denetim değerine vurgu yapılmıştır.

*Ben kendimi tanır, haddim bilirim.
Tereciye tere satmam vesselam!
Doğru, yanlış ne yapmışsam benimdir.
Suçu başkasına atmam vesselam!*

Şair bu şiirde de öz denetim değerini vurgulamıştır. Şair, “Ben kendimi tanır, haddim bilirim.” dizeleri ile kendini tanıdığını ve haddini bildiğini ifade etmektedir. Bu da şairin, öz farkındalık sahibi olduğunu göstermektedir. Şair, “Tereciye tere

satmam vesselam! ” dizeleri ile kendini sınırlandırmakta, bilgiçlik taslamamaktadır. Bu da şairin, yalan söylemediğini ve doğruyu söylediğini göstermektedir. Bu davranış, öz denetimin bir göstergesidir. Şair, doğru ya da yanlış ne yapmışsa onun sorumluluğunu üstlendiğini ifade etmektedir. Bu da şairin, davranışlarının sorumluluğunu aldığını ve suçu başkasına atmadığını göstermektedir. Bu sorumluluk öz denetimin başka bir göstergesidir.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *Karışmam* adlı şiirinde öz denetim değerine değinilmiştir.

Yaşanmışlıklardan ibret alırım.

Kutsallarım için kurban olurum.

Ben kendimi tanır, haddim bilirim.

Çalmadığım sazda tele karışmam.

Bu şiir, öz denetim değerini vurgulayan bir şiirdir. Şair, “*Yaşanmışlıklardan ibret alırım./ Kutsallarım için kurban olurum.*” dizeleri ile geçmişten ibret aldığını, kutsalları için fedakârlık yaptığını, kendini tanıdığını ve haddini bildiğini, başkalarının işlerine karışmadığını ifade etmektedir. Yaşanmışlıklardan ibret almak, öz denetimin önemli bir parçasıdır. Geçmişten ibret almak, kişinin hatalarından ders almasını ve gelecekte aynı hataları yapmamasını sağlar. Bu da kişinin davranışlarını kontrol edebilmesi ve doğru kararlar alabilmesini kolaylaştırır. Kutsalları için kurban olmak, öz denetimin bir başka göstergesidir. Kutsalları için fedakârlık yapan kişi, kendi çıkarlarını değil, daha büyük bir amacı veya değeri gözetmektedir. Bu da kişinin güçlü bir inanç ve irade gücüne sahip olduğunu göstermektedir. Kendini tanımak ve haddini bilmek, öz farkındalık ve sorumluluk almanın birer göstergesidir. Kendini tanıyan kişi, duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını kontrol edebilmektedir. Haddini bilen kişi ise, gücünü ve sınırlarını bilir ve bu sınırların dışına çıkmaz. Bu özellikler, öz denetim için gereklidir. “*Çalmadığım sazda tele karışmam,*” dizesi ile başkalarının işlerine karışmaması gerektiğini ifade etmektedir. Başkalarının işlerine karışmayan kişi, kendi işine odaklanır ve başkalarının hayatlarına müdahale etmez. Bu da kişinin saygılı ve anlayışlı bir insan olduğunu göstermektedir.

4.4. Sabır Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

İnsanoğlunun hayattaki beklentileri, arzu ve istekleri ile yaşadıkları her zaman örtüşmeyebilir. Hiç beklenmedik bir anda insanları üzen, onları zora sokacak olumsuz birtakım olaylar ile karşı karşıya kalabilir. İşte bu tür durumlarda ayakta durmak, zorluklarla mücadele etmek için sabır değerine ihtiyaç duyulur. Sabır, bireyin sıkıntı, hayal kırıklığı veya olumsuz durum karşısında sakinliğini koruma eğilimi olduğu kabul edilmektedir (Schnitker, 2012). Gündelik hayatta, sabır, sinirlenmeden veya alt üst olmadan, sorun veya gecikmeyi kabul etme veya tolere etme kapasitesi olarak kabul edilir (Music, 2013).

Türkçe Sözlük'te sabır "1. Haksızlık, yoksulluk, acı, gibi üzüntü verici olaylar karşısında sakin kalarak olayların geçmesini bekleme erdemi, dayanç. 2. Gerçekleşme ihtimali olan bir durumu telaşlanmadan bekleme" (Akalin vd. 2011: 1996), Türkçe-Osmanlıca Ansiklopedik Lûgat'ta bireyin kendini kontrol etmesi, bir olaya katlanma, dayanma, (Devellioğlu, 2003: 905), Kâmûs-ı Türkî'de "1. Başa gelen üzüntü verici bir olaya karşı telaşlanmadan ve ümitsizlik göstermeyip tahammül etme, dayanma ... 2. Gerçekleşme ihtimali olan bir durum için telaş göstermeyip ve acele etmeden bekleme. Müntahabât-ı Lügât-i Osmâniyye adlı sözlükte "zor zamanlarda dayanmak, kendi nefsinin zabt ve bir nevi acı zamk ismi ki ilaç için istimal olunur ve yaprakları semiz ve dikenli bir cins çiçek ismi" (Redhouse, 2016: 419), Çağatay Türkçesi Sözlüğü'nde "tahammül etme, dayanma" (Ünlü, 2013: 932), Arapça Sözlük'te kelimenin fiil kökü olan sabere "(Yasbiru) [matar: Sabır] 1. Dayandı sabretti. 2. Tuttu, hapsedti. 3. Alıkoydu, sabere: [matar: tasbir] 1. sabretmesini istedi. 2. mumyaladı. 3. Ağzına kadar doldurdu" (Kantar, 2010: 554-555) şeklinde açıklamalar yapılmıştır. Olumsuz durumlar karşısında dayanma, tahammül etme olarak tanımlanabildiği gibi gerçekleşmesi istenilen bir durumu, bir olayı, bir olguyu, bir davranışı vb. bekleme duygusu veya arzusu olarak da tanımlanabilir. Sabır, bireyin iradesi dışında ortaya çıkan güç, sıkıntı ve zorluklara karşı panik yapmadan, şikâyet etmeden ve tedirgin olmadan soğukkanlı bir şekilde davranmasıdır. (Seyyar, 2003: 343). İnsanoğlu sahip olduğu bu özelliğiyle diğer canlılardan farklıdır. Çünkü hayvanlar genellikle içgüdüleriyle hareket ettikleri için sabretme özelliğine sahip değildir.

Sabır değerini özümsemiş bir birey olaylar karşısında sağduyulu ve metanetli olur, yapacağı işlerde acele etmez, sağlıklı bir şekilde ve mantık çerçevesinde hareket eder. Price ve Curry (2008), sabırlı insanlar, yaşadıkları sıkıntılar karşısında diğer insanlara göre daha soğukkanlı bir tutum sergiler ve problemlere daha kolay çözüm bulurlar. Sabır, insanların yaşadıkları her türlü kayıp, tehdit ve zorluk karşısında gönüllü bir şekilde göğüs germe, direnme, dayanma ve sonucu bekleme eğilimi söz konusu olduğundan psikolojik bir süreçtir (Doğan & Gülmez, 2014). Sabırlı olmayan bireyler ise agresif, saldırgan ve tahammülsüz olurlar. Bu nedenle hem kendilerine hem de çevresinde bulunan diğer bireylere zarar verecek davranışlar sergiler. Millî Eğitim Bakanlığı, toplumsal yaşam için bu denli önemli olan sabır değerini tüm kademelerdeki öğrencilere dersler ve kazanımlar aracılığıyla aktarmayı amaçlamıştır. Ekrem Öztürk de toplumun vazgeçilemez değerlerinden biri olan sabır değerini şiirlerinde işlemeyi başarmıştır.

Ekrem Öztürk'ün 'Kar Sıcağı' adlı şiir kitabında *Bir Bilsek* adlı şiirinde sabır değerinin işlendiği görölmektedir.

*İnsan kalbi acı ile yaşarır
Azim sebat her güçlüğü başarır
Ekilen her tohum mutlak yeşerir
Nerde neyi nasıl ekmeyi bilsek*

Sabır, zorluklarla karşı karşıya kaldığımızda, pes etmeden ve umudumuzu kaybetmeden devam etmemizi sağlayan bir erdemdir. şair bu dörtlükte insanların karşılaştığı zorlukların ve yaşanan acıların insan kalbinde açtığı yaraları konu almıştır. Sıkıntılar karşısında sabır gösterip güçlü bir duruş sergileyen kişilerin bu güçlüklerin üstesinden gelebileceği “*İnsan kalbi acı ile yaşarır/ Azim sebat her güçlüğü başarır*” dizeleri ile ifade edilmiştir. Hayatın her zaman kolay olmayacağını, zorluklar ve acılar yaşanabileceğini ifade etmektedir. İnsanoğlunun sabırlı olması gerektiği, zamanı geldiğinde halledilmeyecek bir problemin olmayacağı vurgulanmıştır. Bir şeylerin gerçekteşebilmesi için zamana ihtiyaç duyulacağı, beklemenin ve sabırlı olmanın önemi “*Ekilen her tohum mutlak yeşerir/ Nerde neyi nasıl ekmeyi bilsek*” dizeleri ile ifade edilmiştir. Bu dizelerde, sabırlı olmak ve doğru zamanda doğru şeyler yapmak sonucunda başarıya ulaşılabileceği ifade edilmektedir. Doğru yerde, doğru zamanda, doğru kararlar alınması gerektiği vurgulanmıştır.

Sabırlı olmak ve doğru hedefler belirlemek, hayatın zorluklarına rağmen başarıya ulaşmanın en önemli anahtarlarından biridir.

Ekrem Öztürk'ün 'Kar Sıcağı' adlı şiir kitabında *Bir Yastıkta Kırk Yıl* adlı şiirinde sabır değeri ifade edilmiştir.

*Genç yaşta kaybettik Nermin bacımı,
Yaşlı anam yoldu pürçek saçını,
Geçen yıllar, dindirmedi acımı,
Biz kırk yılda neler neler yaşadık.*

*Evlat acısını genç yaşta aldı,
Babam da ölünce, anam dul kaldı.
Acılar çok geldi, akli azaldı.
Biz kırk yılda neler neler yaşadık.*

Bu şiirde bireyin hayatının gidişine yön verebilmesi için önce nasıl bir dünyada yaşadığını fark etmesi gerektiği, yaşamın acılarla dolu olduğu konu alınmıştır. Şiirde, bir ailenin kırk yıllık yaşamını anlatan bir kişi, yaşadıkları acıları ve zorlukları anlatmaktadır. Gerçek hayatta iyi anların olduğu kadar kötü anların da yaşanabileceği işlenmiştir. Genç yaşta kardeşini ve babasını kaybettiğini ve bu durum karşısında dul kalan ve evlat acısı yaşayan annesinin metanetini ve gösterdiği sabrı “*Genç yaşta kaybettik Nermin bacımı,/ Yaşlı anam yoldu pürçek saçını,/ Geçen yıllar, dindirmedi acımı,/ Biz kırk yılda neler neler yaşadık.*” dizeleri ile ifade etmiştir. Şairin kırk yıl boyunca birçok zorluk yaşadığını ve bu zorluklara rağmen sabırlı olmayı başardığını anlatmaktadır. Yaşanan olumsuzlukların sabır göstererek aşılabileceğini vurgulanmıştır.

Ekrem Öztürk'ün 'Gönül Gözesi' adlı şiir kitabında *Çare Yok* adlı şiirinde sabır değeri belirtilmiştir.

*Bazen yanlış çıkar, doğru bildiğin,
Balken zehir olur, yiyip içtiğin.
Girift bir muamma ömür dediğin,
Ağlar iken güleceğiz, çare yok.*

Bu şiirde, hayatın her zaman planlandığı gibi gitmediği, bazen öngörülemeyen şeylerin yaşanabileceği anlatılmaktadır. Şair, bu şiirde aldığımız

karların her zaman doğru olamayacağını konu almıştır. Hayatın sürprizlerle dolu olduğunu, işlerin her zaman istediğimiz gibi gitmediğini “*Bazen yanlış çıkar, doğru bildiğin,/ Balken zehir olur, yiyip içtiğin.*” dizeleri ile ifade etmiştir. Burada hayatın bazen beklenmedik şekilde acı verebileceği ifade edilmektedir. Her şeyin yolunda gittiği bir anda bile işlerin ters gidebileceğini buna rağmen sabredersek işlerin yoluna girebileceğini “*Girift bir muamma ömür dediğin,/ Ağlar iken güleceğiz, çare yok.*” dizeleri ile ifade etmiştir. Bu, hayatın belirsizliğini ve öngörülemezliğini ifade etmektedir. Burada da yine yaşanan zorlukların sabırla üstesinden gelinebileceği vurgulanmıştır. Sabır değerine sahip olmayan bireyler yaşadıkları en küçük olumsuzlukta bile birçok zorluk yaşayacağı vurgulanmıştır. Sonuç olarak sabırlı olmak gerektiğine ve sabırlı olmak için umudunu yitirmemek gerektiğine dikkat çekmektedir.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *Cemre Düşsün Gönüllere* adlı şiirinde sabır değeri işlenmiştir.

*Cemre kızgın ateş, sıcaklık demek
Yanıp kavrulmadan olur mu ekmek?
Faydasıza hizmet, boşuna emek
Kişi önce kendisini aşmalı.*

Şiirde, cemrenin ateş ve sıcaklık anlamına geldiği ve ekmek pişirmek için ekmek hamurunun yanması ve kavrulması gerektiği ifade edilmektedir. Bu durum, hedeflerimize ulaşmak için zorluklarla yüzleşmemiz ve sabırlı olmamız gerektiğini vurgulamaktadır. Kızgın ateş gibi görünse de aslında cemrenin bazı güzel olayların yaşanmasına vesile olduğunu “*Cemre kızgın ateş, sıcaklık demek/ Yanıp kavrulmadan olur mu ekmek?*” dizeleri ile ifade etmiştir. Ekmeğin oluşması için önce belli bir sıcaklıkta yanması gerektiğini konu alarak insanoğlunun bir işi başarabilmesi için emek verip sabır göstermesi gerektiği vurgulanmıştır. Şiirde, hedeflerimize ulaşmak için zorluklarla yüzleşmemiz, doğru işler yapmamız ve kendimizi geliştirmemiz gerektiği vurgulanmaktadır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *Biz Bize Yeteriz Türkiye’*m adlı şiirinde sabır değeri vurgulanmıştır.

*Damlaya, damlaya göl olur, deriz.
Kültürümüzde var, yardımseveriz.*

Veren el, alandan üstün, biliriz.

"Biz bize yeteriz Türkiye'm" Haydi!

Şiirde, damlaların birleşerek göl oluşturabileceği gibi, küçük yardımların da büyük bir fark yaratabileceği ifade edilmektedir. Bu durum, hedeflerimize ulaşmak için sabırlı olmamız ve küçük adımlarla başlamamız gerektiğini vurgulamaktadır. Türk kültüründe yardımseverliğin ayrı bir yeri vardır. Bizler ancak bir olursak “Türkiye” olabiliriz. Bu nedenle sadece birilerinden bir şeyler bekleyen değil birilerine yardım eden kendinden bir şeyle veren olmalıyız. Bu şiirde yardım etmenin ve beklemenin önemi ele alınmıştır. Yapılacak işlerin başta küçük görünse de biriktiğinde aslında işe yarayacak kadar büyüyebileceğini “*Damlaya, damlaya göl olur,*” dizeleri ile ifade etmiştir. Sabır gösterip sonucunu beklersek her şeyin ne kadar güzel olacağına dikkat çekmiştir.

4.5. Adalet Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Her şeyden önce insanoğlunun sahip olması gereken en değerli bilgilerden biri de adalet değerine ait bilgidir. Bilgi ve düşünce; ahlakın ve adaletin temelidir (Çeçen, 2020; Karagöz, 2002). Kamu kurumlarından sivil toplum kuruluşlarına, aile yönetiminden devlet yönetimine kadar toplumun tüm kesimlerinde, insanoğlunun var olduğu her yerde, her insanın sahip olması gereken değerlerin başında *adalet* gelmektedir. Güçlü bir adalet değerine sahip olan bireyler, toplumlar ve devletler huzurlu, sağlıklı ve başarılı olur; doğru, tarafsız ve eşit davranırlar. Atatürk’ün: “Adalet gücü bağımsız olmayan bir milletin, devlet halinde varlığı kabul olunamaz. (http://tr.wikiquote.org/wiki/M._K._Atatürk/Hukuk) sözünden de anlaşılacağı üzere adalet bağımsızlığı konusunda güçsüz bir devletin, varlığı söz konusu olamaz. Hz. Ömer’in: “Kenarı Dicle’de aşırıya bir kurt koyunu, sorar Adli İlahi Ömer’den onu” sözü, içinde yaşadığımız dünyada adalet değerine ne kadar ihtiyacımız olduğunu gösteriyor. Bu bağlamda Millî Eğitim Bakanlığı, adalet değerini önemsemiş olup öğretim programlarında on kök değer arasında bu değere yer vermiştir.

İlkçağdan günümüze kadar adalet kavramının birçok farklı tanımı yapılmıştır. Sokrat’a göre adalet, iyiyi kötü olandan ayırma bilgisidir. Aristoteles’e göre ise kanunlara uymamak, kanunları kendi çıkarları doğrultusunda kullanarak eşit olmayan bir durum oluşturmak adaletsizlik, kanunlara uygun bir şekilde davranmak ve

eşitsizliğe sebep olmamak da adalettir. Türkçe Sözlük (TDK, 1998: 21’te *adalet* kavramı: “1. Hak ve hukuka uygunluk, doğruluk, hakkı gözetme. 2. Bu işi yerine getiren, uygulayan kamu kuruluşları. 3. Herkese hak ettiğini, ona uygun olanı verme” şeklinde tanımlanır. Hayati Hökelekli, adalet değeri üzerine yaptığı bir çalışmada: “Bir şeyi olması gereken yere koymak, her hakkı hak edene vermektir. Davranış ve hükümlerde ilkeli ve tarafsız olmak, eşit davranmaktır. Önyargı, düşmanlık, yakınlık, menfaat ve benzeri sebeplerden uzak, dürüst ve doğru bir şekilde iş yapmaktır.” (Hökelekli, 2008: 132) şeklinde tanımlamaktadır. Adalet, genel olarak haklı ile haksızın veya doğru ile yanlışın anlaşılması demektir (Titrek, 2009). Adalet, toplumun yanlış olarak gördüğü davranışları gösterdiğinde bireyi cezalandıran, doğru olarak kabul görülen davranışlarda ise cezalandırmayan belki de ödül veren veya hak ettikleri biçimde davranılmasını zorunlu hale getiren bir olgudur (Cropanzano, Folger ve Goldman, 2003). Adalet; hak ve hukuka uygunluk, dürüstlük, doğruluk, hakkı gözetmektir (Şenturan, 2014). Adalet; tarafsızlık, insaniyet, eşitlik, meşruluk, hak yememektir (Serinkan ve Erdiş, 2014). Devletlerin devamı için son derece önemli olan *adalet* değerini özümsemiş birey, yaşadıkları toplumlarda çıkar gözetmeksizin toplumda yaşayan herkese eşit, adil ve tarafsız bir şekilde davranır. Bu değer yeni nesillere aktarılırken gerek ailenin gerekse de eğitim kurumlarının büyük bir sorumluluğu bulunmaktadır. Çünkü tüm değerlerin temeli ailede atılır ve okullarda verilen planlı ve programlı eğitim ile değerler geliştirilir. Aile ve okulların yanında şiir gibi edebi metinlerle değerler yeni nesillere aktarılır. Ekrem Öztürk de insanlık için son derece önem arz eden değerlerinden biri olan *adalet* değerini şiirlerinde büyük bir titizlikle işlemeyi başarmıştır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Kar Sıcağı’ adlı şiir kitabında *Yangın Var* adlı şiirinde adalet değerine vurgu yapılmıştır.

*Eziyor zayıfı, kuvvetli olan,
Her yerde yoksulluk, her yerde talan,
Vefaymış, saygıymış hepsi yalan,
Meydan kahpe dolu, güman yanıyor.*

Bu şiirde, adaletsizliğin toplumda yarattığı yıkım anlatılmaktadır. Adalet, haklı ve haksız arasında verilecek bir karardır. Hakkın gözetilmesi ve dengenin sağlanması üzerine kuruludur. Şair bu şiirde toplumda erozyona uğrayan adalet

değerini konu almıştır. Toplumda adaletin yok olduğunu, insan haklarına önem verilmediğini, zayıf insanların ezildiğini “*Eziliyor zayıfı, kuvvetli olan,/ Her yerde yoksulluk, her yerde talan,*” dizeleri ile ifade ediyor. Zayıf insanların, gücü elinde bulunduranlar tarafından haksızlığa uğradığı vurgulanmaktadır. Adalet gibi önemli bir değerın ortadan kalkması sonucunda toplumda görülecek olumsuz davranışlar örnek verilerek bu değerin önemi vurgulanmıştır. “*Vefaymış, saygıymış hepsi yalan,*” dizesi ile de adalet değerinın ortadan kalkmasıyla birlikte saygı gibi bir değerin de yok olacağını ifade etmektedir. Her devirde, güçlü taraf karşısında zayıfın ezilmemesi ve bu hususta adaletin sağlanması gerektiği vurgulanmıştır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Kar Sıcağı’ adlı şiir kitabında *Adalet Üzerine* adlı şiirinde adalet değerine değinilmiştir.

Mazlumların ahı yerde kalır mı?

Aklı olan, insan ahı alır mı?

Aynı suçta farklı ceza olur mu

Vicdanı olana, bu hal, ar imiş

Bu şiirde, adaletin temel ilkeleri vurgulanmaktadır. Şair, haksızlığa uğrayan kimselerin mağduriyetini “*Mazlumların ahı yerde kalır mı?/ Aklı olan, insan ahı alır mı?*” dizeleri ile dile getirerek adaletsiz davrananların vicdanına seslenmektedir. Zira mağdur kişilere yapılan adaletsiz tutumlar sonucunda verilebilecek kararlarda vicdan unsurunun önemli olduğu vurgulanmıştır. Adaletin sağlanması noktasında kişisel ayırımın yapılmaması, dengenin sağlanmasının da vicdana bağlı olduğunu “*Aynı suçta farklı ceza olur mu/ Vicdanı olana, bu hal, ar imiş*” dizeleri ile ifade etmiştir. Adalet, toplumun huzur ve refahı için gereklidir. Adaletin olmadığı bir toplumda, mazlumların zulüm göreceği, eşitlik ve hakkaniyetin bozulacağı, vicdanların yara alacağı vurgulanmaktadır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Kar Sıcağı’ adlı şiir kitabında *Neye Yarar Ki* adlı şiirinde adalet değerinın işlendiği görülmektedir.

Adil karar veremeyen hâkimin

Adı Adil olsa, neye yarar ki.

Kendi gölgesinden korkan birinin,

Adı yiğit olsa, neye yarar ki

Hâkimlik, adil ve doğru kararlar verebilmek zorunluluğunda olan bir

makamdır. Şair, şiirde bu durumu gözetmeyen bir hâkimi “*Adil karar veremeyen hâkimin/ Adı Adil olsa, neye yarar ki.*” dizeleri ile eleştirerek adalet adı altında verilen ancak adil olmayan kararların bir hükmü olmayacağından söz etmektedir. Şair, adil karar vermeyen hâkimin, adaletli bir isim taşımasının bir anlam ifade etmeyeceğini dile getirmiştir. Bu duruma dair “*Kendi gölgesinden korkan birini,/ Adı yiğit olsa, neye yarar ki*” dizeleriyle bir benzetme yaparak adaleti hakkıyla ve dengeli bir şekilde sağlamayan bir hâkimin sadece lafta hâkim olduğunu dile getirmiştir. Dolayısıyla adaletin sağlanmasında görevli makamların adil olması gerektiği vurgulanmıştır. Sonuç olarak adaletin, sadece bir isimden ibaret olmadığı, adil kararlar veren bir yargıç ve adil bir toplum için gerekli olduğu vurgusu yapılmıştır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Kar Sıcağı’ adlı şiir kitabında *Adaleti Vicdanlarda Arayın* adlı şiirinde adalet değeri ifade edilmiştir.

*Dağda, taşta, yolda, izde aranmaz,
Adaleti vicdanlarda arayın.
Derede, tepede, düzde bulunmaz,
Adaleti vicdanlarda arayın.*

Bu şiirde adaletin sadece yasalarda veya kurumlarda değil, insanların vicdanlarında da bulunması gerektiği vurgulanmaktadır. Şair, bu şiirde adaleti vicdan ile ilişkilendirerek bu değeri işlemiştir. Adaletin somut bir şekilde dağda, taşta, yolda, izde, derede, tepede, düzde aranıp bulunamayacak kadar soyut bir kavram olduğunu “*Dağda, taşta, yolda, izde aranmaz,*” dizeleri ile ifade etmiştir. Dolayısıyla adaletin kişilerin vicdanlarında olduğunu ve vicdan sahibi olmayan kişilerde adalet duygusunun bulunmayacağını “*Adaleti vicdanlarda arayın.*” dizeleri ile ifade etmiştir. Şiirde, adaleti bulmak için öncelikle kendi vicdanınıza bakmanız gerektiği, vicdanın, adaletin sesi olduğu vurgulanmaktadır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Kar Sıcağı’ adlı şiir kitabında *İkilikler* adlı şiirinde adalet değeri belirtilmiştir.

*Ayarıyla oynayıp bugün bozduğun kantar,
Gün olur, devran döner, bir gün seni de tartar.
Sanma ki, yaptıkların yanına kâr kalacak,
Tüyü bitmemiş yetim hesabını alacak*

Bu şiirde, adaletin evrensel bir değer olduğu ve her zaman galip geleceği vurgulanmaktadır. Adaleti sağlamakla yükümlü kişiler, kurdukları adalet düzeninde adil ve tarafsız olmak zorundadır. Şair, bozuk adalet düzenini, ayarıyla oynanıp bozulmuş bir kantara benzeterek ifade etmiştir. Bu kişilerin diğer insanlar için bozdukları ve bozuk bir şekilde kullandıkları bu kantarın, günü geldiğinde kendileri için de yanlış sonuç doğuracağını “*Gün olur, devran döner, bir gün seni de tartar.*” dizesi ile ifade etmiştir. Dolayısıyla şaire göre kişiler adaleti sağlarken bir gün kendilerinin de aynı adalet düzeninde yargılanacağını bilincinde olarak adil bir düzen sağlamaları gerektiğinin önemine dikkat çekmektedir. Adaletli davranılmadığı takdirde kendilerinin de hesaba çekileceklerini “*Sanma ki, yaptıkların yanına kar kalacak,/ Tüyü bitmemiş yetim hesabını alacak*” dizeleri ile ifade etmiştir. Sonuç olarak adaleti sağlamak için herkesin üzerine düşeni yapması gerektiği vurgulanmıştır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *Sevmem* adlı şiirinde adalet değeri işlenmiştir.

*Ekrem der severim gönül alanı,
Ahdinde, sözünde sadık kalanı.
Severim her işte adil olanı,
Milletin malını çalanı sevmem.*

Bu şiirde, adaletin kişinin kendi davranışları ve toplumdaki tutumuyla ilişkili olduğu vurgulanmaktadır. “*Ekrem der severim gönül alanı/ Ahdinde, sözünde sadık kalanı.*” dizeleri ile adalet konusunda sözünün eri olma ve dürüst olmanın önemine dikkat çekmektedir. Zira verdiği sözlere sadık olan ve hakka girmemek için her işinde dürüstlüğü gözeten kişiler adil kişilerdir. Şair bu kişileri sevdiğini “*Severim her işte adil olanı,*” dizesi ile dile getirerek adaletin sağlanmasında bu nitelikte kişilere ihtiyaç olunduğuna dikkat çekmektedir. Değerlerin aslında birbirleri ile bağlantılı olduğunu vurgulamıştır. Sonuç olarak herkesin adalete saygı duyması ve adaletsizliğe karşı mücadele etmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *Neden* adlı şiirinde adalet değeri vurgulanmıştır.

*Kâinata her ne varsa ortağız,
Neden adilane bölemiyoruz?*

*Bize akıl, fikir, şeref verilmiş,
Neden kıymetini bilemiyoruz?*

Şiirde, adaletin önemi ve adaletsizliğin topluma verdiği zararlar vurgulanmaktadır. İnsanlar, yaşadığı evrenden yararlanma konusunda eşit haklara sahiptir. Hiçbir açıdan kimsenin kimse üzerinde bir üstünlüğü yoktur. Şaire göre insana düşen görev, kâinatta insanlığın sahip olduğu her şeyin insanlık tarafından adil bir şekilde paylaşması gerektiğini “*Kâinatta her ne varsa ortağız,/ Neden adilane bölemiyoruz?*” dizeleri ile ifade etmiştir. İnsanlık bunu sağlayacak akla ve fikre sahiptir. Dolayısıyla her be kadar akıl fikir sahibi olsa da insan, şeref duygusundan yoksun olduğunda adil olamayacağını “*Bize akıl, fikir, şeref verilmiş,/ Neden kıymetini bilemiyoruz?*” dizeleri ile ifade etmiştir. Adaletin, toplumun huzuru ve refahı için gerekli olduğu, adaletin olmadığı bir toplumda, haksızlıkların, eşitsizliklerin ve huzursuzlukların yaşanacağı vurgulanmaktadır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *Çare Yok* adlı şiirinde adalet değerine vurgu yapılmıştır.

*Şu üç günlük fani, yalan dünyada,
Gün gelecek öleceğiz, çare yok.
Kâinatta her ne varsa ortağız,
Adaletle böleceğiz, çare yok.*

Şiirde, hayatın kısa olduğu ve herkesin bir gün öleceği ifade edilmiştir. Bu nedenle, adaleti sağlamak ve dünyayı daha yaşanabilir bir yer haline getirmek için harekete geçilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Şair, fani dünyada adil bir paylaşım yapılması gerektiğini “*Kâinatta her ne varsa ortağız,/ Adaletle böleceğiz, çare yok.*” dizeleri ile ifade etmiştir. Dünyanın faniliği ve gelip geçiciliğini göz ardı eden kişiler, bunun bilincinde olmalı ve adaleti yaşamın sona erişinin ardına bırakmadan yaşarken sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Adaletle saygı duyulması ve adaletsizliğe karşı mücadele edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *İnsan ve Akıl* adlı şiirinde adalet değerine değinilmiştir.

*Akıl bir terazidir, hassas ve doğru tartar.
Doğru kullananların, kadr ü kıymeti artar.*

Bu şiirde, adaletin akılla ilişkisi vurgulanmıştır. Aklın adaletin bir aracı

olduğu ve adil davranmak için akıllı olmak gerektiği ifade edilmiştir. İnsan akıl ve irade sahibidir. Akıllı ve iradesi ışığında kararlarını verir. Adil olma konusunda da insan akıllı ile ön plana çıkar. Şaire göre akıl, adaletin sağlanması hususunda bir terazidir ve eğriyi doğruyu tartar fakat önemli olan bu teraziye doğru yani adil kullanmaktır. Bu şekilde aklını kullanan insanların diğer insanlar karşısında değeri artacağını “*Akıllı bir terazidir, hassas ve doğru tartar./ Doğru kullananların, kadr ü kıymeti artar.*” dizeleri ile ifade etmiştir. Karar verirken aklını kullanan insanların adaleti doğru sağlayacağı vurgulanmaktadır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında 23 *Nisan* adlı şiirinde adalet değerinin işlendiği görülmektedir.

İlmin ve bilimin izinden gidin.

Sevgi, dostluk, güzel ahlak edinin.

Yalandan, yanlıştan, hep nefret edin.

Hak, hukuk yolunda pişin çocuklar.

Şiirde, adaleti sağlamanın yolları ve adaletsizliğe karşı mücadelenin önemi vurgulanmaktadır. Şair bu dizelerinde çocukların dikkatini çekmektedir. Zira çocuklar yaşken eğilebilecek bir ağaçtır. Çocuklukta edinilen her değer gelecekte kendini göstermektedir. Şair, çocuklara ilim ve bilimin izinden gitmeyi; sevgi, dostluk, güzel ahlak edinmeyi; yalandan, yanlıştan, hep nefret etmeyi öğütler. Bu değerler ışığında yetişen çocukların yetişkin olduklarında hak hukuk yolunda pişmiş ve adalet duygusuyla donanmış olacaklarını “*Yalandan, yanlıştan, hep nefret edin./ Hak, hukuk yolunda pişin çocuklar.*” dizeleri ile ifade etmiştir. Tüm değerlerin küçük yaştan itibaren verilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

4.6. Dostluk Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Dostluk değerinin on kök değer arasında sayılması bakanlık tarafından önemsenen bir değer olduğunu göstermektedir. Bakanlık, bu değeri öğretim programlarına koyarak çocuklara mutluluğu, sevinci, dostluğu, üzüntüyü, acıyı vb. paylaşmasını öğretmeyi amaçlamaktadır. Öğrencilere iyiyi ve kötüyü paylaşmayı öğreterek dostluk değerinin önemini kavratılır. *Dostluk* karşılık beklemeden sevmektir ve koşulsuz paylaşmaktır. *Dostluk* değerini benimsemiş bir birey bu değer barındırdığı birçok değeri de benimsemiş olur. Çünkü *dostluk*; sevgi, saygı,

paylaşmak gibi birçok değerin bir araya gelmesinden oluşur. İnsanoğlu doğası gereği sosyal bir varlık olduğundan sevgi, mutluluk, hüzn gibi duygularını paylaşmak için başka insanlara ihtiyaç duyar. Bireyin temel psikolojik ihtiyaçlarından biri de diğer bireylerle samimi ilişkiler kurabilmek ve sevgi alışverişinde bulunabilmektir (Geçtan, 1978: 91).

Dostluk, insanlar arasında saygı ve sevgiyi temel alan, çıkarsız güven, sadık olma, karşılıklı dayanışma, yardımlaşma ve samimi arkadaşlık olarak kabul edilir. Bu açıdan bakıldığında dostluğun paylaşmak kavramıyla ilişkili olduğu söylenebilir. Bu kadar çok kavramı ve duyguyu barındıran dostluk değerini genç nesillere aktarmak oldukça önemlidir. Toplumu oluşturan ve toplumsal yaşamın birer parçası olan her bireyin dostluk değerinin aktarımında sorumluluğu bulunmaktadır. Diğer değerlerde olduğu gibi Dostluk değeri için de birçok tanım yapılmıştır. Aristoteles'e göre *dostluk*, yaşamın devamı için son derece önemlidir. Dostluk, insanlar arasındaki karşılıklı saygı ve sevgi üzerine kurulan, çıkar beklenmeyen, samimi ve kalıcı bir ilişkidir (Cevizci, 2019, s.201). Türk Dil Kurumu (2021) sözlüklerinde dost kavramı için "Yakın arkadaş, iyi anlaşılan kimse, sevilen, gönüldaş, düşman karşıtı, güvenilen" şeklinde yer aldığı, dostluk kavramı için ise "Dostça davranış, dost olma durumu," biçiminde tanımlama yapıldığı görülmektedir. Dostluk değerinin de temeli ailede atılır ve okullarda desteklenir. Bunun yanında ders dışı etkinlikler, sosyal etkinlikler dramlar, çocuk oyunları, edebi metinler, şiirler ve şiir kitapları aracılığıyla da dostluk değeri genç nesillere aktarılabilir. Ekrem Öztürk de dostluk değerini şiirlerinde işleyerek yeni kuşaklara aktarmaya çalışmıştır.

Ekrem Öztürk'ün 'Kar Sıcağı' adlı şiir kitabında *Bir Bilsek* adlı şiirinde dostluk değeri işlenmiştir.

Dosta kurban olsun Ekrem'in canı
Suyla yıkamalı dökülen kanı
Mutluluk ve huzur kaplar cihanı
Kötüden, gınahtan bıkmayı bilsek

Bu şiirde, dostluğun önemi ve dostluk için fedakârlık yapılması gerektiği vurgulanmaktadır. Şiirde, "*Dosta kurban olsun Ekrem'in canı*" dizesi ile dostluk için can bile feda edilebileceği ifade edilmektedir. "*Suyla yıkamalı dökülen kanı*" dizesi ile dostluk uğruna dökülen kanın kanla değil sulh yoluyla telafi edilmesi gerektiği,

işte o zaman "*Mutluluk ve huzurun cihanı kaplayacağını*" belirtilmektedir. "*Kötüden, gūnahtan bıkmayı bilsek*" dizesi ile de dostluk için kötülükten ve gūnahtan uzaklaşılması gerektiği ifade edilmektedir. Şair bu şiir ile dostluğun bir yaşam biçimi olduğunu ve dostlar arasında karşılıklı sevgi, saygı ve güvenin olması gerektiğini vurgulamaktadır. Dostluk, insanların birbirine destek olduğu, birbirlerini sevdiği ve saydığı bir ilişkidir. Dostluk, insanların mutluluğunu ve huzurunu sağlayan önemli bir değerdir. Bu şiir, dostluğun önemini anlamamıza ve dostlarımızı daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir. Dostluğun, hayatımızdaki en önemli değerlerden birisi olduğu vurgulanmaktadır.

Ekrem Öztürk'ün 'Kar Sıcağı' adlı şiir kitabında *Zaman Kısa Ben Yorgunum* adlı şiirinde dostluk değeri vurgulanmıştır.

*Dostluk olsun, barış olsun her yerde,
Devalar bulunsun her türlü derde.
Hiç muhtaç olmasın kimse namerde,
Zaman kısa, ben yorgunum, yol uzun.*

Bu şiirde, dostluğun ve barışın önemini vurgulanmaktadır. Şiirde, "*Dostluk olsun, barış olsun her yerde*" dizesi ile dostluğun ve barışın her yerde olması gerektiği ifade edilmektedir. "*Hiç muhtaç olmasın kimse namerde*" sözüyle ise, dost olmayan kimselere muhtaç olmaması gerektiği belirtilmektedir. "*Zaman kısa, ben yorgunum, yol uzun*" sözüyle ise, zamanın kısa olduğu ve yolun uzun olduğu vurgulanarak, dostluğun ve barışın önemine dikkat çekilmektedir. Dostluk ve barış, insanların birbirine destek olduğu, birbirlerini sevdiği ve saydığı ilişkilerdir. Bu şiirde, dostluğun ve barışın önemini anlamamız ve bu değerlere sahip çıkmamız gerektiği vurgulanmaktadır.

Ekrem Öztürk'ün 'Kar Sıcağı' adlı şiir kitabında *Dostlara Selam* adlı şiirinde dostluk değerine vurgu yapılmıştır.

*Erzurum'dan, Palandöken dağından,
Merhabalar, selam olsun dostlara.
Sevgi esintisi, kar sıcağından,
Merhabalar, selam olsun dostlara.*

Şiirde, dostluğun önemi ve dostluk ilişkilerinin gücü ve samimiyeti vurgulanmaktadır. Şair, "*Erzurum'dan, Palandöken dağından*" dizesi ile Erzurum'un

karlı ve soğuk ikliminden bahsedilmekte, bu soğuk iklime inat, dostlara selam göndermektedir. Bu selam, sevginin ve samimiyetin bir ifadesidir. "*Sevgi esintisi, kar sıcağından*" dizesi ile dostluğun sevgi ve sıcaklık gibi duygularla ilişkilendirildiği belirtilmektedir. Şair, dostluğun bir yaşam biçimi olduğunu ve dostlar arasında karşılıklı sevgi, saygı ve güvenin olması gerektiğini ifade etmektedir. Dostluk, insanların mutluluğunu ve huzurunu sağlayan önemli bir değer olduğu vurgulanmaktadır.

Ekrem Öztürk'ün 'Gönül Gözesi' adlı şiir kitabında *Üç Günlük Dünya* adlı şiirinde dostluk değerine değinilmiştir.

Bu üç günlük dünyada, geliniz dost kalalım.

Ekrem'in temennisi, haydin birlik olalım.

Bu beyitte, dostluğun bir yaşam biçimi olduğu vurgulanmaktadır. Şair, "*Bu üç günlük dünyada*" sözüyle, hayatımızın kısa olduğu ve her anımızın kıymetini bilmemiz gerektiği ifade edilmektedir. "*Geliniz dost kalalım*" sözüyle ise, dostluğa dikkat çekilmektedir. Dostluk, insanların birbirine destek olduğu, birbirlerini sevdiği ve saydığı bir ilişkidir. Şair, dostluk değerini vurgularken, "*birlik*" kelimesini kullanarak, dostluğun insanlar arasında birlik ve beraberlik sağladığını da vurgulamaktadır. Dostluk, insanların birbirlerine yakınlaşmasını ve birlikte hareket etmesini sağlayan önemli bir değer olduğu sonucuna varılmaktadır.

Ekrem Öztürk'ün 'Gönül Gözesi' adlı şiir kitabında *Gönül Köprüsü* adlı şiirinde dostluk değerinin işlendiği görülmektedir.

Sevgi ile atan kalpler yorulmaz.

Düşman bile arkasından vurulmaz.

Gönül köprüleri, kolay kurulmaz.

Fitne, fesat, haset, kinden kaçır.

Bu şiirde, dostluğun önemi ve dostluk ilişkilerinin güçlü ve sağlam bir temele dayanması gerektiği vurgulanmaktadır. Şiirde, "*Sevgi ile atan kalpler yorulmaz*" dizesi ile sevginin dostluğun temeli olduğu ifade edilmektedir. Sevgi, dostluk ilişkilerini güçlendiren ve sürdüren en önemli unsurdur. Şiirde, dostluk ilişkilerinin kolay kurulmadığını ve sağlam bir temele dayanması gerektiğini vurgulamaktadır. "*Gönül köprüleri, kolay kurulmaz*" dizesi ile dostluk ilişkileri için zaman, emek ve çabaya ihtiyaç duyulduğu ifade edilmektedir. Dostluk değerinin oluşması için

insanların birbirini tanıması ve birbirine güvenmesi gerektiği belirtilmektedir Şiirde, dostluk ilişkilerinin fitne, fesat, haset ve kinden uzak olması gerektiği ifade edilmektedir. "*Fitne, fesat, haset, kinden kaçır*" dizesi ile dostluk ilişkilerini zehirleyen bu duygulardan uzak durulması gerektiği vurgulanmaktadır.

Ekrem Öztürk'ün 'Gönül Gözesi' adlı şiir kitabında *Cemre Düşsün Gönüllere* adlı şiirinde dostluk değeri ifade edilmiştir.

Yok olsun soğukluk sıcaklaşalım

Huzurla, barışla kucaklaşalım.

Kibirden, nefretten uzaklaşalım,

Dostluk, sevgi gönüllerden taşmalı.

Bu şiirde, dostluğun önemi, dostluğun sevgi ve barış gibi olumlu duyguları yayma ilişkisi vurgulanmaktadır. Şair, "*Yok olsun soğukluk sıcaklaşalım*" dizesi ile soğukluğun ve ayrılığın yerine sıcaklığın ve birlikteliğin gelmesi gerektiğini ifade etmektedir. "*Huzurla, barışla kucaklaşalım*" dizesi ile dostluğun huzur ve barış gibi olumlu duyguları yaydığı belirtilmektedir. Şiir, dostluk ilişkilerinin kibirden ve nefretten uzak olması gerektiğini vurgulamaktadır. "*Kibirden, nefretten uzaklaşalım*" dizesi ile dostluk ilişkilerini zehirleyen bu duygulardan uzak durulması gerektiği ifade edilmektedir. Şair, dostluk ilişkilerinin sevgi ve barış gibi olumlu duyguları yaydığını vurgulamaktadır. "*Dostluk, sevgi gönüllerden taşmalı*" dizesi ile dostluğun sevgi ve barış gibi olumlu duyguları yaydığı belirtilmektedir. Dostluğun, insanların birbirine yaklaşmasını ve birlikte hareket etmesini sağlayan önemli bir değer olduğu vurgulanmaktadır.

Ekrem Öztürk'ün 'Gönül Gözesi' adlı şiir kitabında *Dostluk Üzerine* adlı şiirinde dostluk değeri belirtilmiştir.

Bedenleri ayrı ayrı olsa da,

Ruhları bir olanlara, dost denir.

Yalnızlığa düşer olduğumuzda,

Yanımızda kalanlara, dost denir.

Her tür sırrımızı, açtığımızdır.

İncitip kırmaktan, kaçtığımızdır.

Ona varmak için, uçuğumuzdur.

Özlenince gelenlere, dost denir.

Bu şiirde de, dostluğun önemi ve dostluğun bir yaşam biçimi olduğu vurgulanmaktadır. Şair, "*Bedenleri ayrı ayrı olsa da/, Ruhları bir olanlara, dost denir*" dizeleri ile dostluğun sadece fiziksel bir yakınlık değil, aynı zamanda ruhsal bir yakınlık olduğunu ifade etmektedir. Dostlar, birbirlerinin ruhlarını anlayan, birbirlerini seven ve sayan kişilerdir. Şair, dostluğun yalnızlık gibi olumsuz duyguları yok etme gücüne sahip olduğunu vurgulamaktadır. "*Yalnızlığa dışarı olduğumuzda,/ Yanımızda kalanlara, dost denir*" dizeleri ile dostluğun yalnızlığa karşı bir ilaç olduğu belirtilmektedir. "*Her tür sırrımızı, açtığımızdır. İncitip kırmaktan, kaçtığımızdır*" dizeleri ile de dostluk ilişkilerinde karşılıklı güven ve saygının önemi vurgulanmaktadır. Dostluk değerini benimseyen insanların birbirlerine zarar vermekten kaçındıkları ifade edilmektedir.

4.7. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Yardımseverlik, herhangi bir alanda desteğe ihtiyacı olan kişilere destek vermek, bir şeye muhtaç olanların ihtiyacını gidermek, zor durumda kalanlara yardım etmek ve bu durumdan hoşlanmak olarak tanımlanabilir. Sözlüklerde "1. Gücünü ve imkânlarını başka insanlara iyilik yapmak için kullanma, muavenet 2. Bir ülkeye ödünç veya bağış olarak verilen ihtiyaç maddeleri ve para 3. Yardım etmek, bağış yapmak," (Türkçe Sözlük: 2005, 2134) olarak tanımlanmaktadır. Yardımseverlik; beklenti içinde olmadan başkalarına bir şeyler yapmayı, sahip olduğu imkân ve gücü başka bireylere iyilik yapmak için kullanmayı, problemi olan birlerinin problemini gidermeyi, sorumlulukları paylaşmayı ve zor durumda bulunan kişilerin zorluklarını gönüllü bir şekilde gidermeye çalışmaktır (Karatekin ve ark., 2012). Bu tür davranışlar insanlar arasında güçlü bağlar oluşmasını sağlar. Yardımseverlik insanların birbirlerine olan bağlılığı güçlendirmektedir (Çiçekliyurt ve Demir, 2015). Yardımseverliği sadece insanların birbirlerine vermiş oldukları destek ile sınırlandırmamak gerekir. İnsanoğlunun yeryüzünde bulunan tüm canlılara yapmış olduğu iyilikler, vermiş olduğu destekler, onların ihtiyaçlarını gidermek, onların zor durumlardan çıkmalarına yardım etmek, onlarla bir şeyler paylaşmak *yardımseverlik* kapsamına girmektedir. Toplumsal bütünlüğü oluşturmak için önemli bir yere sahip olan yardımseverlik, insanların başka bireylere gönüllü bir şekilde yardım etme işi olarak ifade edilir (Podsakoff ve

ark., 2000). Yapılan tüm yardımlar ve verilen tüm destekler iyilik çerçevesinde yapılmaktadır. İyilik, hayatımıza anlam katan ve bizlere insan olmanın değerini hatırlatan bir eylemdir (Şener, 1997: 146). *Yardımseverlik*, değerini özümsemiş bireylerin davranışlarında gönüllülük, içtenlik ve samimiyet bulunmaktadır. Yardımseverlik insanlar arasında paylaşma, merhamet, dayanışma, duyarlılık, sorumluluk, sevgi ve saygı duygularının birlikteliğini sağlar (Yılmaz, 2015).

Küreselleşen dünyada okullara verilen görevlerden biri de, toplumun kültürel değerlerine duyarlı ve yardımlaşma duyarlılığına sahip bireyler yetiştirmeleridir (Meyer, Sherman ve MaKinster, 2006). Çünkü okullar birbirlerinden farklı kültürel yapılara sahip öğrencilerin bir arada yaşadığı kurumlardır (Dilmen ve Öğüt, 2010). Toplumsal değerlerin bireylere kazandırılması için uygun ortamlar ve imkânlar sağlanmalıdır. Dolayısıyla, okulların değer öğretimi için çeşitli uygulamalar yapması gerekir. Bu uygulamalardan biri de değerler bakımında zengin içeriklere sahip şiirler okutmak ve ezberletmektir. Çünkü şiir kitapları aracılığıyla kültürel değerler yeni nesillere aktarılabilir. Ekrem Öztürk, gücünü ve imkânlarını başka bireylerin mutluluğu için harcayan insanların sahip olduğu en önemli değerlerden biri olan yardımseverlik değerini şiirlerinde işleyerek yeni kuşaklara aktarmaya çalışmıştır.

Ekrem Öztürk'ün 'Kar Sıcağı' adlı şiir kitabında *İslam Güzel Ahlaktır* adlı şiirinde yardımseverlik değeri işlenmiştir.

*İstemiyor isen kemlik, kötülük,
Elinden geldikçe, sen yap iyilik,
İşte ahlak budur, yok bunda zorluk
Bil ki, İslamiyet güzel ahlaktır.*

Bu şiirde, yardımseverliğin önemi vurgulanmaktadır. Şair, kemlik ve kötülükten uzak durmak isteyenlerin, ellerinden geldikçe iyilik yapması gerektiğini ifade etmektedir. Bu, yardımseverliğin temel ilkelerinden biridir. Yardımseverlik, sadece maddi yardımla sınırlı değildir. Bir kişiye gülümsemek, onun bir ihtiyacını karşılamak, ona destek olmak da yardımseverlik kapsamındadır. İnsanların kötülükten uzak durması ve birbirlerine iyilik yapması gerektiği "*İstemiyor isen kemlik, kötülük,/ Elinden geldikçe, sen yap iyilik,*" dizeleriyle ifade edilmiştir. Burada *iyilik* kavramı üzerinden yardımseverlik değeri vurgulanmıştır. Bu şiir, her

yaştan insanın anlayabileceği ve faydalanabileceği bir şiirdir. Bu şiir, yardımseverliğin önemini vurgulaması açısından önemli bir eserdir.

Ekrem Öztürk'ün 'Kar Sıcağı' adlı şiir kitabında *Yenigazi* adlı şiirinde yardımseverlik değeri vurgulanmıştır.

*Kardeşçe yaşadık Türk, Kürt ve Lezgi,
Yoktu aramızda ne hat, ne çizgi.
Adetlerin vardı kendine özgü,
Yenigazi, sen köylerin hasısın.*

Bu şiirde, yardımseverliğin bir sonucu olarak ortaya çıkan kardeşlik duygusu vurgulanmaktadır. Dil, din, ırk ayrımı yapılmaksızın herkesin bir arada yaşayabileceği; ayrımcılığın, ötekileştirmenin ve farklılaştırmanın olmaması gerektiği "*Kardeşçe yaşadık Türk, Kürt ve Lezgi,/ Yoktu aramızda ne hat, ne çizgi.*" dizeleriyle ifade edilmiştir. Şair, Türk, Kürt ve Lezgi gibi farklı etnik grupların, Yenigazi köyünde kardeşçe yaşadığını anlatmaktadır. Bu durum, yardımseverliğin, farklı kültürler arasında köprü kurabileceğini göstermektedir. İnsanlar ne olursa olsun birlik ve beraberlik içinde yaşayabileceği vurgulanarak yardımseverlik değeri işlenmiştir. Bu şiirde, yardımseverliğin önemi ve topluma olan olumlu etkileri vurgulanmıştır.

Ekrem Öztürk'ün 'Gönül Gözesi' adlı şiir kitabında *Neden* adlı şiirinde yardımseverlik değerine vurgu yapılmıştır.

*Toplumu kuşatmış haset ile kin,
Gerginiz hepimiz, değiliz sakin.
"Birlikte rahmet var" diyoruz lakin,
Neden bir araya gelemiyoruz?*

Bu şiirde, toplumda yardımseverlik değerinin ortadan kalkmasının neden olduğu sorunlar vurgulanmaktadır. Şiirde, birlik ve beraberliğin ortadan kalktığı, yardımseverlik değerinin önemini kaybettiği ve insanların birbirlerine karşı tahammülsüzleştiği "*Toplumu kuşatmış haset ile kin,/ Gerginiz hepimiz, değiliz sakin.*" dizeleri ile ifade edilmiştir. Şair, toplumu kuşatmış olan haset ve kin gibi olumsuz duyguların, insanların gergin olmasına neden olduğunu ifade etmektedir. Bütün birleştirici söylemlere rağmen birlik ve beraberliğin sağlanamaması ve bunun da getirdiği çaresizlik vurgulanmaktadır. "*Birlikte rahmet var" diyoruz lakin*" dizesi

ile insanların bir araya gelmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Yardımseverlik değerinin ortadan kalkmasıyla toplumda yaşanabilecek olumsuz durumlardan örnek verilerek birlik ve beraberliğin önemi vurgulanmıştır.

Ekrem Öztürk'ün 'Gönül Gözesi' adlı şiir kitabında *Tefekkür* adlı şiirinde yardımseverlik değerine değinilmiştir.

*Rakip küçük lakin, sinsi ve yaman.
Fırsat tanımıyor, vermiyor aman.
Birlikle yenilir her türlü düşman,
Geç kalma da, birlik ol insanoğlu.*

Bu şiirde, toplumu tehdit eden her türlü düşmana karşı birlikte hareket edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Tehlike düşük olsa bile onun üstesinden gelebilmek için birlik ve beraberliğe ihtiyaç duyulduğu “*Rakip küçük lakin, sinsi ve yaman./ Fırsat tanımıyor, vermiyor aman./ Birlikle yenilir her türlü düşman,*” dizeleriyle ifade edilmiştir. Tehlikeli bir durumdan kurtulmak için yaşadığımız toplumdaki bireylere ihtiyaç duyulduğu, onlarla birlik olunması gerektiği vurgulanmaktadır. Birlikte hareket edilmediğinde başarılı olunamayacağı dile getirilmiştir. Bu nedenle bir an önce birlik olunması gerektiği “*Geç kalma da, birlik ol insanoğlu.*” dizeleri ile ifade edilmiştir. Birlikteliğin, her türlü düşmana karşı etkili bir güç olabileceği vurgulanmaktadır. Bu nedenle, insanların bir araya gelerek birlik olması gerektiği ifade edilmektedir.

Ekrem Öztürk'ün 'Gönül Gözesi' adlı şiir kitabında *Hemen Olmalı* adlı şiirinde yardımseverlik değerinin işlendiği görülmektedir.

*Parçalandık, her birimiz bir yanda,
Kırk yıllık dostluklar bitti bir anda.
Madem yaşıyoruz aynı vatanda,
Bir yol bulup bir araya gelmeli,
Her ne olacaksa, hemen olmalı.*

Bu şiirde, çeşitli nedenlerle bozulan birlikteliklerin aynı vatanda yaşayan insanlara yakışmadığı “*Parçalandık, her birimiz bir yanda,/ Kırk yıllık dostluklar bitti bir anda.*” dizeleri ile ifade edilmiştir. Toplumun parçalandığı ve kırk yıllık dostlukların bittiği ifade edilmektedir. Bu durum, yardımseverlik değerinin eksikliğinin bir sonucudur. Aynı vatanda yaşanılıyorsa bir yol bulup birlik olunması

gerektiği “*Madem yaşıyoruz aynı vatanda,/ Bir yol bulup bir araya gelmeli,*” dizeleri ile ifade edilmiştir. Bir araya gelmek için hemen hareket edilmesi gerektiğini “*Her ne olacaksa, hemen olmalı*” dizesi ile ifade ederek birliktelik ve yardımseverlik değeri vurgulanmıştır. Bu şiir, insanların yardımseverlik değeriğini geliştirmeleri ve toplumda birlik ve beraberliği sağlamaları için bir çağrı niteliği taşımaktadır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *Kar ve Biz* adlı şiirinde yardımseverlik değeri ifade edilmiştir.

*Kar altında farklı tüter ocaklar,
Konu komşu birbirini kucaklar,
Aranır her yerde tatlı sıcaklar,
Kışta farklı olur bizim harımız.*

Şair bu şiirde, yardımseverliğin öneminin kış aylarında arttığını vurgulamaktadır. İnsanların misafirperver ve paylaşımcı olduğu “*Kar altında farklı tüter ocaklar,/ Konu komşu birbirini kucaklar,*” dizeleri ile ifade edilmiştir. “*Aranır her yerde tatlı sıcaklar,*” dizesi ile insanların birbirlerine ihtiyaç duyduğu vurgulanmıştır. Sıcak, insanî ilişkilerin olabilmesi için insanların misafirperver ve paylaşımcı olması gerektiği vurgulanarak yardımseverlik değeri işlenmiştir. Özellikle zor zamanlarda ihtiyaç sahiplerine destek olmanın önemi vurgulanmaktadır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *Gün Birlik Günüdür* adlı şiirinde yardımseverlik değeri belirtilmiştir.

*Dünü unutmadan, dünde bırakın.
Gün birlik günüdür. Birlik olalım.
Kurabilmek için mutlu bir yarın,
Gün birlik günüdür. Birlik olalım.*

Bu şiirde, geçmiş i unutmadan, bugünü birlik içinde yaşayarak, mutlu yarınlar kurmanın mümkün olabileceği vurgulanmaktadır. İnsanların yaşamış olduğu tüm olumsuzlukları bir kenara bırakarak bir araya gelmeleri gerektiği “*Dünü unutmadan, dünde bırakın./ Gün birlik günüdür. Birlik olalım.*” dizeleri ile ifade edilmiştir. Gerek kendimiz için gerekse de yeni nesiller için mutlu bir gelecek kurmanın yolunun birliktelikten geçeceği “*Kurabilmek için mutlu bir yarın,/ Gün birlik günüdür. Birlik olalım.*” dizeleri ile ifade edilmiştir. Burada mutlu yarınlar için birlik ve beraberlik vurgusu yapılarak yardımseverlik değeri işlenmiştir. Sonuç olarak

yardımsıverlik, insanların bir araya gelmesini ve ortak bir amaç için birlikte hareket etmesini sağlar.

Ekrem Öztürk'ün 'Gönöl Gözesi' adlı şiir kitabında *Deprem ve Mucize* adlı şiirinde yardımsıverlik değeri işlenmiştir.

*Mucizeler, ibret olsun duyana,
Gelelim neşede, yasta yan yana.
Bu birliği haykıralım cihana,
Sonsuza dek yankılansın semada.*

Bu şiirde, yardımsıverliğin, toplumda birlik ve beraberliği sağladığı ve bu birliğin, mucizeler yaratabileceği vurgulanmaktadır. İnsanların hem iyi günde hem de kötü günde bir araya gelmesi gerektiği “*Mucizeler, ibret olsun duyana,/ Gelelim neşede, yasta yan yana.*” dizeleri ile ifade edilmiştir. Farklılıklara rağmen birlik ve beraberlik içinde olmanın önemi “*Bu birliği haykıralım cihana,/ Sonsuza dek yankılansın semada.*” dizeleri ile ifade edilmiştir. Şair, yardımsıverliğin, insanların neşe ve üzüntü gibi duyguları birlikte paylaşmasına olanak sağladığını ifade etmektedir. Bu durum, yardımsıverliğin, insanları birbirine yakınlaştırdığını ve toplumda birlik ve beraberliği sağladığını göstermektedir.

Ekrem Öztürk'ün 'Gönöl Gözesi' adlı şiir kitabında *Biz Bize Yeteriz Türkiye'm* adlı şiirinde yardımsıverlik değeri vurgulanmıştır.

*Yardım, güzel bir söz, hoş gelir dile.
Yoksula, güçsüze olursa hele.
Büyük millet, devletiyle el ele,
"Biz bize yeteriz Türkiye'm" Haydi!*

Bu şiirde, yardımsıverliğin, toplumun en temel değerlerinden biri olduğu vurgulanmaktadır. Yardımsıverliğin güzel bir davranış olduğu “*Yardım, güzel bir söz, hoş gelir dile.*” dizeleri ile ifade edilmiştir. Söz konusu yapılacak yardımın yerini bulması, gerçek ihtiyaç sahibine ulaşmasının önemi “*Yoksula, güçsüze olursa hele.*” dizesi ile ifade edilmiştir. Şair burada yardım etmenin ve yardımlaşmanın önemine vurgu yapmıştır. Yardımlaşmanın sadece insanlar arasında olmadığını, insanın yaşadığı ülkede devleti ile birlikte hareket ederek yardım edebileceğini “*Büyük millet, devletiyle el ele,*” dizesi ile ifade etmiştir. Şair bu dürtlükte cömert ve merhametli olma davranışlarını konu alarak yardımsıverlik değerini işlemiştir.

Yardımsızlık toplumsal hayatın önemli bir parçasıdır. Yardımsızlık duygusu geliştikçe, insanların birbirlerine karşı daha duyarlı ve anlayışlı olacağı vurgulanmaktadır.

4.8. Saygı Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Saygı, İnsanın; bireylere, olaylara, olgulara, durumlara karşı özenli, seviyeli, dikkatli davranması olarak tanımlanır. Yine kendisinden farklı olan kişileri, olayları, durumları, olguları yargılamadan, eleştirmeden, olduğu gibi onlara değer vermek şeklinde de tanımlanabilir. Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğü'nde (2005) saygı değeri, “yararlılığı, üstünlüğü, kutsallığı, yaşlılığı dolayısıyla bir şeye, bir kimseye karşı ölçülü, özenli, dikkatli davranmayı sağlayan hürmet, sevgi duygusu, başka insanları rahatsız etmeme duygusu” olarak tanımlanmaktadır. Kendisinden farklı olana değer verme anlamını da taşıyan bu kavram, “yaş, nitelik, üstünlük vb. yönüyle başka nesnelere ya da insanlara karşı duyulan sevgi ve bağlılık duygusu” (Öncül 2000: 969) biçiminde ifade edilir. *Saygı* değeri, sosyal bir varlık olan insan ilişkilerinin temelini oluşturur. Saygı içermeyen insan ilişkiler bireyleri bir arada tutmanın yerine onların arasına mesafe koymasını neden olur (Güngör, 2010: 70). Devletler, eğitim kurumlarında okutulan dersler ve kazanımlar aracılığıyla *saygı* değerini öğrencilere aktarmayı amaç edinir. Bu amaçla toplumsal istikrar sağlanmaya çalışılır. “Vatandaşlarıyla olan ilişkilerinde saygıyı temele alan devletler toplumsal güvencede istikrarı sağlamış olur” (Yazıcı, 2008: 31). *Saygı* temelinde hoşgörüyü barındıran bir değerdir. Saygı; çekiniklik ve sevgi arasındaki bir duygudan oluşur (Özbay ve Göka, 2004). Tarhan’a göre ise *saygı*, bireyin kendi kişiliğinin sınırlarını bilip başkalarının sırlarına girmemesi; aleyhine dahi olsa da diğer insanların hakkını ve hukukunu gözetmesidir (2006). Bir başkasına saygı duyabilmenin ön koşullarından biri de kendine saygı duymaktır. Bireyin kendisine saygı duyması ahlaki içsel bir değer olup bireyin yaşam gereksiniminden gelmektedir (Maslow, 2001). Kendi kişiliğine saygı duymayan bir bireyden başka insanlara saygı duyması beklenmemelidir. İnsanlık için bu derece önemli olan *saygı* değerini sadece eğitim kurumlarında öğretim programları aracılığıyla nesillere aktarılması beklenmemelidir. Bunun yanında ders dışı etkinliklerle de bu değer aktarılmalıdır. Edebi metin türlerinden biri olan şiir ve şiir kitapları bu amaç için son derece önemli bir araçtır.

Ekrem Öztürk, özünde başka insanlara karşı ölçülü, özenli ve dikkatli davranmayı barındıran değerlerden biri olan *saygı* değerini şiirlerinde işleyerek yeni kuşaklara aktarmaya çalışmıştır.

Ekrem Öztürk'ün 'Kar Sıcağı' adlı şiir kitabında *Öğretmen Marşı* adlı şiirinde saygı değerinin işlendiği görülmektedir.

*Saygı sana yaraşır, sevgili öğretmenim,
Övgü sana yaraşır, sevgili öğretmenim.*

*Onsuz olmaz hayatın ne tadı ne lezzeti,
Menfaat gözetmeden yapar yurda hizmeti,
İlme değer verenler, bilirler kıymetini,
Esirgemezler ondan sevgi, saygı,*

Şiirde, öğretmenlerin, hayatımızın önemli bir parçası olduğu ve onlara sevgi ve saygı duyulması gerektiği vurgulanmaktadır. “*Saygı sana yaraşır, sevgili öğretmenim,*” dizesi ile öğretmenlerin saygıyı en çok hak eden kişiler olduğu ifade edilmiştir. “*Övgü sana yaraşır, sevgili öğretmenim.*” dizesi ile öğretmenliğin taşıdığı anlam ve sahip olduğu değerler bakımından övgüyü en çok hak eden meslek olduğu dile getirilmiştir. “*Onsuz olmaz hayatın ne tadı ne lezzeti,*” dizesi ile öğretmenin anne, baba, kardeş ve dost gibi insanın hayatında yer aldığı ve öğretmen olmadan hayatın anlamsız ve renksiz olduğu anlatılmıştır. “*Menfaat gözetmeden yapar yurda hizmeti,*” dizesi ile öğretmenin toplum içinde üstlendiği rol gereği çoğu zaman menfaatinin düşünmeden öğrencisi için fedakârlıklar yaptığı, toplumun geleceği için çalıştığı dile getirilmiştir. “*İlme değer verenler, bilirler kıymetini,*” dizesi ile ilmi aktarma konusunda öğretmenin ne kadar önemli bir hazine olduğu ve bu hazinenin kıymetini ancak ilme değer verenlerin anladığı vurgulanmıştır. “*Esirgemezler ondan sevgi, saygı,*” dizesi ile öğretmene gösterilen saygı ve duyulan sevginin her zaman olduğu ve korunduğu dile getirilmiştir.

Ekrem Öztürk'ün 'Kar Sıcağı' adlı şiir kitabında *Öğretmen* adlı şiirinde saygı değeri ifade edilmiştir.

*Dünya bir çiçek bahçesi,
Bahçede güldür öğretmen.
Hayata tat verir sesi,
Şakır, bülbüldür öğretmen.*

*Sever vatani, milleti
Adaleti, hürriyeti,
Verir dimağa lezzeti,
Petekte baldır öğretmen.*

Bu şiirde, öğretmenlerin saygıya ve sevgiye layık insanlar olduğu ifade edilmektedir. “*Dünya bir çiçek bahçesi,/ Bahçede güldür öğretmen.*” dizeleri ile dünya, çiçek bahçesine benzetilerek öğretmenlerin bu bahçedeki en güzel çiçekler olduğu ifade edilmiştir. Bu durum, dünyayı güzel ve yaşanabilir bir yer yapanların öğretmenler olduğunu göstermektedir. “*Hayata tat verir sesi,*” dizesi ile öğretmenlerin hayatımıza tat verdiğini ifade etmektedir. Bu durum, öğretmenlerin bilgi ve birikimleriyle bizleri geliştirip hayatımızı daha anlamlı hale getirdiklerini göstermektedir. “*Sever vatani, milleti,/ Adaleti, hürriyeti,*” dizeleri ile öğretmenin görevini sadece ders işlemekle sınırlandırmamış bununla birlikte öğrencilere vatandaşlık görev ve sorumluluklarını da aktardığını ifade etmektedir. Şiirde, öğretmenlerin vatanını ve milletini sevmesi, adaleti ve özgürlüğü savunması, öğrencilerinin zihinlerini aydınlatması ve onlara bilgi ve beceriler kazandırması gerektiği vurgulanmaktadır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Kar Sıcağı’ adlı şiir kitabında *Öğretmenler Günü* adlı şiirinde saygı değeri belirtilmiştir.

*Yılda bir gün yetmez, her gün olmalı,
Millet aşkı sinelere dolmalı.
Değerini anlamalı, bilmeli,
Günü kutlu olsun öğretmenlerin.*

Bu şiirde, öğretmenlerin sadece 24 Kasım Öğretmenler Günü’nde değil, her gün hatırlanıp saygı duyulması gerektiği ifade edilmektedir. Şiirde, öğretmenlerin toplum için önemli bir görevi yerine getirdikleri ve onlara değer verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. “*Millet aşkı sinelere dolmalı,/ Değerini anlamalı, bilmeli,*” dizeleri ile her millî günün, toplumun birlikteliğini perçinleştirdiği gibi Öğretmenler Günü’nde de milletin aynı duyguları taşıdığı vurgulanmaktadır. Öğretmenlerin toplum tarafından saygı duyulan ve takdir edilen insanlar olduğu vurgulanmaktadır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Kar Sıcağı’ adlı şiir kitabında *Karacaoğlan* adlı şiirinde

saygı değeri işlenmiştir.

*Çağla derelerde, çağla göllerde,
Yerin hazır gönüllerde, dillerde,
Mısraların nağme olmuş tellerde,
Türk'ün kültürüne dil Karac'oğlan.*

Bu şiirde, Karac'oğlan destanının kahramanı Karac'oğlan'a duyulan saygı ifade edilmektedir. Şiirde, Karac'oğlan'ın mertliği, cesareti ve aşkı ile öne çıkan bir halk kahramanı olduğu vurgulanmaktadır. Saygı, Karac'oğlan destanının temel değerlerinden biridir. Destanlar, insanların kahramanlarını saygıyla hatırlamalarını ve onları örnek almalarını sağlar. Karacaoğlan'ın Türk diline yaptığı katkı ve gelişip korunması için üstlendiği rolün büyük olduğu anlatılmıştır. “*Yerin hazır gönüllerde, dillerde,/ Mısraların nağme olmuş tellerde,*” dizeleri ile Türk milleti için her zaman yaşayacak bir şair olacağı dile getirilmiştir.

Ekrem Öztürk'ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *İnsan ve Hoşgörü* adlı şiirinde saygı değeri vurgulanmıştır.

*Mümkün mü her konuda herkes aynı düşünce?
Hoşgörüyle bakmalı, karşının görüşüne.*

*Başkasının fikrine uymasan da saygı duy.
Akıl doğruyu bulur, aklının emrine uy.*

Bu şiirde, farklı fikirlere saygı duymanın önemi vurgulanmaktadır. Şiirde, insanların farklı bakış açılarına sahip olabileceği ve bu farklılıklara saygı duymanın gerektiği ifade edilmektedir. Toplumsal değerlerimizden biri olan hoşgörü ve geniş bir dünya görüşüne sahip olma özelliği üzerinde durulmuş, bir arada yaşayan insanların birbirine karşı saygılı olması gerektiği vurgulanmıştır. “*Mümkün mü her konuda herkes aynı düşünce?/ Hoşgörüyle bakmalı, karşının görüşüne.*” dizelerinde herkesin aynı fikirde olmasının mümkün olmadığı ifade edilmektedir. Bu durum, insanların farklı deneyimlere, değerlere ve inançlara sahip olabileceğini göstermektedir. “*Başkasının fikrine uymasan da saygı duy./ Akıl doğruyu bulur, aklının emrine uy.*” dizeleri ile doğrunun aklın rehberliğinde bulunabileceğini ifade etmektedir. Bu durum, insanların farklı fikirleri karşılaştırarak doğruya ulaşabileceklerini göstermektedir.

Ekrem Öztürk'ün 'Gönül Gözesi' adlı şiir kitabında *Empati Üzerine* adlı şiirinde *saygı* değerine vurgu yapılmıştır.

*Dünya daha yaşanılır yer olur,
Empati yapmayı becerebilsek.
Nemelazımcılık, haset yok olur,
Empati yapmayı becerebilsek.*

Bu şiirde, empati yapmanın önemi vurgulanmaktadır. Empati yapmanın saygı, hoşgörü kadar önemli bir değer olduğu üzerinde durulmuş; insanların barış içinde yaşaması, toplum içindeki insanların birbirini anlaması ve birbirine anlayış göstermesi gerektiği vurgulanmıştır. “*Dünya daha yaşanılır yer olur,/ Empati yapmayı becerebilsek.*” dizelerinde empati yaparak dünyanın daha yaşanılır bir yer haline gelebileceği ifade edilmektedir. Bu durum, empati yapmanın insanların birbirlerini daha iyi anlamalarına ve onlara karşı daha anlayışlı olmalarına yardımcı olacağını göstermektedir. Toplumdaki kıskançlık, bencillik ve umursamazlık gibi olumsuz duyguların empati yaparak ortadan kalkabileceği “*Nemelazımcılık, haset yok olur,/ Empati yapmayı becerebilsek.*” dizeleri ile ifade edilmiştir. Empati yapmak, saygının önemli bir boyutudur. Empati yapmak, insanların birbirlerine karşı daha saygılı olmalarına yardımcı olur.

Ekrem Öztürk'ün 'Gönül Gözesi' adlı şiir kitabında *Olmaz Mı* adlı şiirinde *saygı* değerine değinilmiştir.

*Farklı yanımızı bir yana koysak,
Ortaklarımızla, duysak, konuşsak,
Kırmadan dökmeden dostça anlaşsak,
Sevgiyle şefkatle dolsak olmaz mı?*

Bu şiirde, farklı olanları kabullenmek ve onlara saygı duymak gerektiği vurgulanmaktadır. Şiirde, insanların farklı özelliklere sahip olabileceğini ve bu farklılıklara saygı duymanın gerektiğini ifade etmektedir. “*Farklı yanımızı bir yana koysak,/ Ortaklarımızla, duysak, konuşsak,*” dizeleri ile farklılıkları bir kenara bırakmanın ve ortak noktalarımıza odaklanmanın önemi vurgulanmaktadır. Bu durum, insanların birbirlerini daha iyi anlamalarına ve ortak bir zemin bulmalarına yardımcı olacağını göstermektedir. Şiire göre, insanlar farklı olsalar bile, ortak noktaları üzerinde buluşabilirler ve birbirlerine saygı duyabilirler. Bu da, sevgi ve

şefkatle dolu bir toplumun oluşmasına katkı sağladığı vurgulanmaktadır.

Ekrem Öztürk'ün 'Gönül Gözesi' adlı şiir kitabında *Nasihat* adlı şiirinde *saygı* değerinin işlendiği görülmektedir.

*Terk et başkasına üstten bakmayı,
İstihzaya alıp, lakap takmayı.
Haksız kazanılan haram lokmayı,
Az da olsa, çok ta olsa kırışma.*

Bu şiir, saygının önemli boyutlarından olan başkalarına saygı duyma, haksız kazanç elde etmeme ve başkalarına lakap takmamanın önemini vurgulamaktadır. İnsanların birbirini hor görmemesi ve kibirli olmaması gerektiği anlatılmış. “*Terk et başkasına üstten bakmayı,/ İstihzaya alıp, lakap takmayı.*” dizeleri ile başkalarına üstten bakmamayı vurgulamaktadır. Bu durum, başkalarına saygı duymanın temel bir unsurudur. Çünkü başkalarına üstten bakmak, onları küçümsemek ve önemsememek anlamına gelir. “*Haksız kazanılan haram lokmayı,/ Az da olsa, çok ta olsa kırışma.*” dizeleri ile haksız kazanç elde etmemeyi tavsiye etmektedir. Bu durum da, saygının önemli bir boyutudur. Çünkü haksız kazanç elde etmek, başkalarının hakkını yemek, başkasına üstten bakmak saygısızlık etmek anlamına gelir. Bu davranışlardan kaçınmanın saygılı bir toplum oluşturmanın ön koşulu olduğu vurgulanmaktadır.

Ekrem Öztürk'ün 'Gönül Gözesi' adlı şiir kitabında *Sarıkamış Şehitleri* adlı şiirinde *saygı* değeri ifade edilmiştir.

*Sarıkamış şehitleri kimler mi?
TURAN ORDUSU'nun eridir onlar.
Kahramanca şahadete erdiler.
Ölü zannetmeyin diridir onlar.*

Bu şiirde, Sarıkamış şehitlerine duyulan saygı işlenmiştir. Şiir, şehitlerin vatan için canlarını feda eden kahramanlar olduğunu vurgulamaktadır. Tarih boyunca Türk milleti kendi bağımsızlığı için olsun, cihat için olsun çeşitli savaşlarda şehit vermiştir. Sarıkamış Harekâtı'nda verdiğimiz şehitler de bu şehitlerden olup ayrı yönleri çok zor koşullar altında şahadete erişmeleridir. Bu yüzden bu şahadetlerini ve bize yaptıkları fedakârlığı her zaman saygıyla anmamız gerektiği vurgulanmıştır. “*Sarıkamış şehitleri kimler mi?/ TURAN ORDUSU'nun eridir onlar.*” dizeleri ile Sarıkamış şehitlerinin Turan Ordusu'nun eri olduğunu ifade etmektedir. Bu durum,

Sarıkamış şehitlerinin Türk milleti için önemli bir değer olduğunu ayrıca “Ölü zannetmeyin diridir onlar” mısrasıyla Âl-i İmrân Suresi 169. ayete gönderme yapılmaktadır: “Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın, aksine onlar diridirler, (ruhani) rızık elde ederler Rablerinin katından! Allâh yolunda öldürülenleri ölüler sanma; hayır, (onlar) diridirler, Rableri katında rızıklanmaktadırlar. Şiir, Sarıkamış şehitlerinin kahramanlıklarını ve fedakârlıklarını hatırlatarak, onlara saygı duymamız gerektiğini göstermektedir.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *Nene Hatun* adlı şiirinde saygı değeri belirtilmiştir.

*Kadın kahramana en güzel örnek,
Yiğit Dadaş kızı Nene Hatun'dur.
Tepeden tırnağa topyekün yürek,
Yiğit Dadaş kızı Nene Hatun'dur.*

Bu şiirde, tarihimizdeki nice kahramanlardan biri olan Nene Hatun'un kadın kahramanlığına duyulan saygıyı ifade etmektedir. Şiirde, Nene Hatun'un cesareti, kararlılığı ve vatanseverliği vurgulamaktadır. “*Kadın kahramana en güzel örnek,/ Yiğit Dadaş kızı Nene Hatun'dur.*” dizeleri ile Nene Hatun'un kahramanlığına dikkat çekmektedir. Bu durum Nene Hatun'un, kadın olmanın sınırlarını aşarak, büyük bir kahramanlık gösterdiğini göstermektedir. Şiirde, Nene Hatun'u bir kahraman olarak örnek alarak, kadın kahramanlara saygı duymamız gerektiği vurgulanmıştır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *Biz Kardeşiz* adlı şiirinde saygı değeri işlenmiştir.

*Olabilir, olsun farklı yanımız,
Yavuzselimliler kardeşdir, kardeş.
Farklılıktan çoktur, ortak yanımız,
Yavuzselimliler kardeşdir, kardeş.*

Bu şiirde, Yavuzselim Öğretmen Okulu mezunlarının kardeşliği vurgulanmaktadır. Şiirde farklı olsalar bile, insanların ortak değerleri paylaştıklarını ve bu ortak değerler sayesinde bir arada yaşayabileceklerini ifade etmektedir. “*Olabilir, olsun farklı yanımız,/ Yavuzselimliler kardeşdir, kardeş.*” dizeleri ile Yavuzselimlilerin farklı olsalar bile kardeş olduklarını ifade etmektedir. Bu durum, insanların farklı olsalar bile, birbirlerine saygı duymaları gerektiğini göstermektedir.

Bu şiirde, farklılıklara saygı duymanın önemi, insanların kardeşçe yaşamasıyla ifade edilmektedir. Şiirde, insanların farklılıklarına rağmen, kardeşçe yaşayabilecekleri vurgulanmıştır. Bu da, toplumsal huzurun ve barışın sağlanmasına katkı sağlayacaktır.

4.9. Dürüstlük Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Dürüstlük, diğer bir anlamı da doğruluk olarak bilinen bu değer, kişinin; sözlerinde, davranışlarında, hareket ve eylemlerinde iyilik ve güzellikten yana davranması olarak tanımlanabilir. Yine bireyin vermiş olduğu sözlerin ve yapmak istediği davranışların arkasında durmak ve bunları yerine getirmek için çabalamak olarak da tanımlanabilir. Dürüstlük kavramı, kelime kökeni olarak “dürüstlük” Farsça “durust” kelimesinden Türkçeye dürüst şeklinde geçmiştir. Türkçe Sözlük (TDK, 1998)’te “sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmama” olarak tanımlanır. Oxford İngilizce sözlüğü “dürüst” kavramını hilekârlıktan arınmış; samimi ve doğru olmak; ahlaki olarak erdemli ve doğru olmak şeklinde tanımlamaktadır (URL 2, 2021).

Alanyazın incelendiğinde dürüstlük kavramı için şu tanımlar yapılmıştır:

Yalnız ve Yıkmaz (2018)’a göre dürüstlük, semantik olarak doğruları ve gerçekleri söylemek; samimi, güvenilir ve sadakatli olmak anlamına gelmektedir.

Demirkaya ve Çal (2018)’a göre dürüstlük; doğru olma durumu ya da niteliği, saflık ve namuslu olma gibi anlamlar içerir, bireyin eylem ve davranışlarını ifade eder.

Tietze (2002)’e göre doğru, yanlışsız ve eksiksiz anlamını taşımaktadır.

Meriam ve Webster (2007) ise dürüstlüğü, dürüst bir bireyin eylem ve davranışlarından oluştuğunu ifade eder.

Evrensel ve toplumsal değerlerimizden biri olan dürüstlük değeri, çocuklara erken yaşlarda kazandırılması gereken değerlerin başında gelmektedir. Burada yine aile ve ailede verilen eğitim ön plana çıkmaktadır. Çünkü erken çocukluk döneminde bu değer yeterince önemsenmeyip çocuklara kazandırılmazsa ileri yaşlarda yalan söyleme, sözünde durmama, çevresine zarar verme gibi davranışları sergileyecek bireylerin ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Bu sürecin devamı ileride sahtekârlığı yaşam biçimi haline getirecektir (Urban, 2007: 116). Dürüstlük değerinden yoksun

bireylerin bir araya geldiği toplumlarda, yalan söyleme, dolandırıcılık yapma, sözünde durmama, sahtekârlık içeren davranışlar sergileme gibi problemlerin çoğalmasına neden olacaktır. Bu tür bireylerin ve davranışların önüne geçmek için dürüstlük değerini özümsemiş bireyler yetiştirmek gerekir. Burada aileye çok büyük bir görev düşmektedir. Erken çocukluk döneminde verilen eğitim ve devamında verilecek olan eğitimler de son derece önemlidir. Bunun yanında dürüstlük değerini konu edinen edebi metinler, şiirler ve şiir kitapları da eğitimde önemli bir yere sahiptir. Ekrem Öztürk, özünde iyilik ve güzellik barındıran değerlerden biri olan dürüstlük değerini şiirlerinde işleyerek bu değeri yeni kuşaklara aktarmaya çalışmıştır.

Ekrem Öztürk'ün 'Kar Sıcağı' adlı şiir kitabında *Öğretmenler Günü* adlı şiirinde *dürüstlük* değeri vurgulanmıştır.

*O, bir değer, bilenlerin gözünde,
Yalan olmaz, öğretmenin sözünde,
Başöğretmen Atatürk'ün izinde,
Günü kutlu olsun öğretmenlerin.*

Dürüstlük, her ne olursa olsun doğru yoldan ayrılmamak, yalandan uzak durmak demektir. Değer aktarımında rol alan bireylerin öncelikle o değeri benimsemiş ve davranışlarına yansımış olması gerekiyor. Anne ve babadan sonra değer aktarımında en etkili olanlardan biri de öğretmenlerdir. Öğretmenlerin değer aktarımında önemli bireyler olduğunu farkında olan şair şiirde dürüstlük değerini konu almıştır. Öğretmenliğin bilenlerin gözünde değerli olduğunu “*O, bir değer bilenlerin gözünde*” sözleriyle ifade etmiştir. Yine aynı dörtlükte öğretmenlerin sözünde yalan olmadığına her zaman doğru söylediğine “*Yalan olmaz öğretmenin sözünde*” dizesinde vurgu yapmıştır. Öğretmenlerin yalan söylemediklerini Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'e benzeterek “*Başöğretmen Atatürk'ün izinde*” dizesinde ifade etmiştir. Fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür, sözünde yalan olmayan yeni nesiller yetiştirerek Başöğretmen Atatürk'ün izinde gidileceği vurgulanmıştır. Öğretmenlerin dürüstlüğü, özünde ve sözünde yalan olmadığı, onların izinde gidilmesi gerektiği işlenmiştir. Şiirde, öğretmenlerin topluma dürüstlük değerini aşılayan kişiler olduğu, toplumda dürüstlüğün yaygınlaşmasını sağladığı vurgulanmaktadır.

Ekrem Öztürk'ün 'Kar Sıcağı' adlı şiir kitabında *Bir Bilsek* adlı şiirinde *dürüstlük* değerine vurgu yapılmıştır.

Candan aziz vatanın her karışı
Doğrulukla yapmalıyız yarışı
Kolay olur yerleştirmek barışı
Uzatılan eli sıkmayı bilsek

Bu şiirde, dürüstlük, barış ve uzlaşma değerleri vurgulanmıştır. Şiirde vatanın her köşesinin kolay kazanılmadığı, vatan için binlerce şehit verildiği, insanların canlarından olup vatanından vazgeçmediği "*Candan aziz vatanın her karışı*" dizesiyle ifade edilmiştir. "*Doğrulukla yapmalıyız yarışı*" dizesi ile de yapılan her işin doğrulukla yapılması gerektiği, yalanlarla bir yere varılmayacağı ifade edilmiştir. Yine aynı dördlükte dürüstlikle yapılan her işin barışla kolay bir şekilde çözüleceği "*Kolay olur yerleştirmek barışı*" dizesinde vurgulanmıştır. Şiir, dürüstlüğün, toplumda yaygınlaşması için önemli bir mesaj niteliğindedir. Şiirde, dürüst olmanın, vatan sevgisi, barış ve uzlaşma gibi diğer değerlerin de sağlanmasına katkıda bulunacağı vurgulanmaktadır.

Ekrem Öztürk'ün 'Kar Sıcağı' adlı şiir kitabında *Dua* adlı şiirinde *dürüstlük* değerine değinilmiştir.

Dayanamam muhannete, arsız
Korkarım ki halim, huzuru boza
Muhtaç etme, ne oğula, ne kıza
Beni sana, bir de bana muhtaç et.

Dürüstlük en güzel erdemlerden biridir. Bu erdeme sahip olan insanlar toplum tarafından sevilip saygı görür. Dürüstlük değerine sahip bireylerin önemli özelliklerinden biri de açık sözlü olmalarıdır. Şair bu şiirde dua ederken duygu ve düşüncelerini açık bir şekilde ifade ederek dürüstlük değerine vurgu yapmıştır. Şiirde korkaklara, namertlere, alçaklara ve arsızlara dayanamadığını "*Dayanamam muhannete arsız*" dizesi ile ifade etmiştir. Burada yalancı ve hilekâr kişilere tahammül edilmediği vurgulanmaktadır. "*Korkarım ki halim, huzuru boza*" dizesinde şairin doğruluk ve dürüstlükten yana olduğuna, doğruluk ve dürüstlüğü istemeyenlerin huzurunu bozacağına vurgu yapmıştır. "*Muhtaç etme ne oğula ne*

kıza” dizesiyle çocuğu dahi olsa da bir başkasına muhtaç olmak istemediğini açık bir şekilde ifade ederek dürüstlük değerine vurgu yapmıştır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Kar Sıcağı’ adlı şiir kitabında *Belli Değil* adlı şiirinde *dürüstlük* değerinin işlendiği görülmektedir.

*Dostlar, birbirine kazık atıyor,
Şahsi çıkar için adam satıyor.
Birileri şeytan, ara katıyor,
Düşman belli değil, yar belli değil...*

Dürüstlük, her ortamda tutarlı ve onurlu duruşunu koruyabilmektir. Şair bu şiirinde dürüstlüğü, doğruluğun ve onurlu duruşun olmadığı yerlerde dostların bile menfaat uğruna birbirlerine kazık atabileceğini “*Dostlar birbirine kazık atıyor,/ Şahsi çıkar için adam satıyor*” dizelerinde dile getirmiştir. İnsanların çıkarları uğruna hiç düşünmeden birbirlerini sattığını vurgulamıştır. İnsanlar arasında fitne ve fesatlığın yaygınlaşması için kötü niyetli insanların arabozuculuk yaptığını “*Birileri şeytan, ara katıyor*” dizesi ile ifade etmiştir. Dürüstlük değerinden mahrum bir toplumda yaşanılacak davranışlardan örnek vererek dürüstlük değerinin önemine vurgu yapmıştır. Sonuç olarak şiirde, dostların birbirine kazık atması, kişisel çıkar için adam satması gibi durumlar dile getirilmektedir. Bu tür olumsuz davranışların dürüstlüğü toplumda giderek azalmasına sebep olacağını vurgulamaktadır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Kar Sıcağı’ adlı şiir kitabında *Bütün Yalancılara* adlı şiirinde *dürüstlük* değeri ifade edilmiştir.

*İşin gücün yalan dolan,
Yetimin hakkını talan.
Her gün farklı şekil alan,
Yüzüne inanmıyorum.*

*Yalan söylerse bir kişi,
Doğru değildir gidişi.
Ne yokuşu ne inişi,
Düzüne inanmıyorum.*

Bu şiir, dürüst olmayan insanların davranışlarını anlatmaktadır. Dürüst olmayan bir kişi, her zaman yalan söyler ve başkalarının hakkını gasp eder. Bu tür

kişiler, sürekli olarak yeni bir şekil alırlar ve her zaman farklı bir maske takarlar Şair “İşin gücün yalan dolan” dizesi ile bazı insanların yalan söylemeyi içselleştirdiğini ve görev haline getirdiğini dile getirmiştir. Bununla beraber “Yetimin hakkını talan” dizesi ile hakkı olmadığı halde kendi çıkarları doğrultusunda diğer insanların, haklarına girmekten çekinmediğini dile getirmiştir. “Her gün farklı şekil alan,/ Yüzüne inanmıyorum” dizelerinde ise insanların durumlara, olaylara kendileri olmak dışında işlerine geldiği gibi davrandığını, kendi özlüklerini kaybederek günü ya da durumu kurtarmak için farklı birisiymiş gibi davrandığı ifade etmektedir. Burada dürüstlük değerinden uzaklaşan bireylerin işlerinin yolunda gitmeyeceği ve başkalarının hakkına girebileceği vurgulanmıştır. Şiirde, dürüst olmayan kişilerin davranışları ve bu davranışların topluma olumsuz etkileri anlatılmaktadır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Kar Sıcağı’ adlı şiir kitabında *Alındaki Kara Leke Silinmez* adlı şiirinde *dürüstlük* değeri belirtilmiştir.

*Ekrem Öztürk söyledi son sözünü,
Haramdan, yalandan sakın özünü.
İstediğin kadar yıka yüzünü,
Alındaki kara leke silinmez.*

Şair, bu şiirde insanların haramdan ve yalandan kendilerini sakınmaları gerektiğini konu alarak dürüstlük değerini işlemiştir. “İstediğin kadar yıka yüzünü” dizesinde harama ve yalana bulaşmış kimselerin temizlenmeye çalışsalar da hep aynı kalacağı vurgulanmıştır. Haramdan uzak durmak dürüstlüğün temel ilkelerinden biridir. “Alındaki kara leke silinmez.” dizeleri ile yalana bulaşmış insanların yapmış olduğu yanlışlar karakterlerine yansımış olacağı vurgulanmıştır. Bu tür olumsuzlukların yaşanmaması için yalandan uzak durulması gerektiği vurgulanmıştır. Dürüst olmak, güvenli ve huzurlu bir yaşam sürmek için gerekli olduğu ifade edilmiştir.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *Ya Allah* adlı şiirinde *dürüstlük* değeri işlenmiştir.

*Ayak taşa değmez, doğru yürürsen,
Sana duvar uçmaz, doğru durursan,
Nerde doğru, nerde güzel görürsen,
Hemi MAŞALLAH de, hem SÜPHANALLAH.*

Bu şiir, dürüstlüğün önemini vurgulayan bir şiirdir. Şair, doğru yürümenin, doğru durmanın, doğruyu ve güzeli bulmanın önemini vurgulamaktadır. Doğru yürümek, dürüstlüğün bir göstergesidir. Doğru yürüyen kişi, doğruyu söyler ve doğruyu yapar. Bu da kişinin güvenilir ve saygın bir insan olduğunu göstermektedir. Doğru durmak, kararlılığın ve cesaretin bir göstergesidir. Doğru duran kişi, doğruyu söylemekten ve doğruyu yapmaktan korkmaz. Bu da kişinin güçlü bir inanç ve irade gücüne sahip olduğunu göstermektedir. Doğruyu ve güzeli bulmak, adaletin ve iyiliğin bir göstergesidir. Doğruyu ve güzeli bulan kişi, haksızlığa karşı çıkar ve iyilik yaymaya çalışır. Bu da kişinin vicdanlı ve erdemli bir insan olduğunu göstermektedir. Şair, "*Ayak taşa değmez, doğru yürürsen,/ Sana duvar uçmaz, doğru durursan,/ Nerde doğru, nerde güzel görürsen*" dizeleri ile dürüstlüğün önemini vurgulayarak bu değeri çeşitli yönleriyle ele almıştır.

Ekrem Öztürk'ün 'Gönül Gözesi' adlı şiir kitabında *Bunları Yapmam* adlı şiirinde *dürüstlük* değeri vurgulanmıştır.

Haklı olan, en güçlüdür bilirim.

Ben doğruyu aklım ile bulurum.

Doğru olanları örnek alırım.

Eşimi, dostumu dışlayamam ki.

Şair bu şiirde dürüstlüğün önemine vurgu yapmıştır. Şiirde haklı olanın en güçlü olduğunu, doğruyu bulmanın önemini, doğru olanları örnek almayı ve eşini, dostunu dışlamanın yanlışlığını vurgulamaktadır. "*Haklı olan, en güçlüdür bilirim./ Ben doğruyu aklım ile bulurum.*" dizelerinde haklı olanın en güçlü olduğunu bilmek, dürüstlüğün bir göstergesi olduğunu ifade etmiştir. Haklı olan kişi, doğruyu söyler ve doğruyu yapar. Bu da kişinin güvenilir ve saygın bir insan olduğunu göstermektedir. Doğruyu aklı ile bulmak, akıl yürütme ve sorgulama becerilerinin bir göstergesidir. Doğruyu arayan kişi, her şeyi sorgular ve kendince doğruyu bulur. Bu da kişinin zeki ve eleştirel düşünen bir insan olduğunu gösterir. "*Doğru olanları örnek alırım.*" dizesinde doğru olanları örnek almak dürüstlüğün bir başka göstergesi olduğunu vurgulamıştır. Doğru olanları örnek alan kişi, onların davranışlarını takip eder ve dürüst olmayı öğrenir. Bu da kişinin öğrenmeye ve gelişmeye açık bir insan olduğunu göstermektedir. Eşimi, dostumu dışlayamam ki ifadesi, sevgi ve bağlılığın bir göstergesidir. Dürüst bir insan, eşini ve dostunu her koşulda destekler ve onlara

değer verir. Sonuç olarak bu şiirde dürüstlük değerine vurgu yapılmıştır.

Ekrem Öztürk'ün 'Gönül Gözesi' adlı şiir kitabında *Zırva Tevil Götürmez* adlı şiirinde *dürüstlük* değerine vurgu yapılmıştır.

Yaptınsa yaptım de, dedinse dedim.

Bu şekilde yücelirsin eminim.

Doğru olmak düsturudur dinimin,

Zırva tevil götürmüyor arkadaş.

Şair bu şiirde dürüstlüğün önemine vurgu yapmıştır. Kişinin her zaman doğruyu söylemesi gerektiğini ve dürüstlüğün kişinin yücelmesine yol açacağını vurgulamaktadır. “*Yaptınsa yaptım de, dedinse dedim.*” dizesi ile dürüstlüğün en temel kuralını ifade eder. Dürüst bir insan, her zaman doğruyu söyler ve doğruyu yapar. “*Bu şekilde yücelirsin eminim.*” dizesi ile dürüstlüğün kişinin yücelmesine yol açacağını vurgulamaktadır. Dürüst bir insan, güvenilir, saygın ve sevilen bir insan olur. Bu da kişinin sosyal ve psikolojik olarak yücelmesini sağlar. “*Doğru olmak düsturudur dinimin.*” dizesi ile dürüstlüğün şair için önemli bir değer olduğunu göstermektedir. Dürüstlük, şairin dini inancının da bir parçasıdır. “*Zırva tevil götürmüyor arkadaş*” dizesi ile dürüstlüğün yoruma açık olmadığını vurgulamaktadır. Dürüstlük, açık ve net bir kavramdır. Doğruyu söylemek, dürüstlüğün temel şartı olduğu vurgulanmaktadır.

Ekrem Öztürk'ün 'Gönül Gözesi' adlı şiir kitabında *Üç Günlük Dünya* adlı şiirinde *dürüstlük* değerine değinilmiştir.

Dün yaptığın yanlışlar, yarınki taksiratın.

Doğru, güzel ne varsa, onlar da mükâfatın.

Bu beyitte de dürüstlüğün önemi vurgulanmıştır. Kişinin geçmişte yaptığı yanlışların, gelecekte onu olumsuz etkileyeceğini, doğru ve güzel olan davranışların ise onu ödüllendireceğini vurgulamaktadır. “*Dün yaptığın yanlışlar, yarınki taksiratın.*” dizesi ile kişinin geçmişte yaptığı yanlışların, gelecekte onu olumsuz etkileyeceğini ifade etmektedir. Dürüst olmayan bir insan, başkalarına güven vermez ve saygınlık kazanmaz. Bu da kişinin iş, özel hayat ve sosyal ilişkilerde sorunlar yaşamasına yol açabilir. “*Doğru, güzel ne varsa, onlar da mükâfatın.*” dizesi ile doğru ve güzel olan davranışların, kişiyi ödüllendireceğini ifade etmektedir. Şair,

dürüst bir insan; toplumda güvenilir, saygın ve sevilen biri olacağını, bu da kişinin iş, özel hayat ve sosyal ilişkilerde başarılı olmasını sağlayacağını vurgulamıştır.

Ekrem Öztürk'ün 'Gönül Gözesi' adlı şiir kitabında *Ayar Bozuldu* adlı şiirinde dürüstlük değerinin işlendiği görülmektedir.

*Kim ne diyor belli değil,
Dillerde ayar bozuldu.
Köyleri mahalle yaptık,
İllerde ayar bozuldu.*

*Haktan, hakikatten koptuk
Eğriye, yanlışa saptık.
Bin bir türlü hile yaptık,
Ballarda ayar bozuldu.*

Bu şiir, dürüstlüğün önemini vurgulayan bir şiirdir. Şair, dürüstlüğün bozulması sonucu toplumda yaşanan olumsuzlukları vurgulamaktadır. “*Kim ne diyor belli değil,/ Dillerde ayar bozuldu.*” dizesi ile dürüstlüğün bozulması sonucu insanların birbirine güvenmemeye başladığını ifade etmektedir. Dürüst olmayan insanlar, yalan söyler ve insanları kandırır. Bu da insanların birbirine olan güvenini sarsar. “*Köyleri mahalle yaptık,/ İllerde ayar bozuldu.*” dizeleri ile dürüstlüğün bozulması sonucu toplumda düzenin bozulduğunu ifade eder. Dürüst olmayan insanlar, haksız kazanç elde etmek için her türlü yolu dener. Bu da toplumun düzenini bozar. “*Haktan, hakikatten koptuk/ Eğriye, yanlışa saptık.*” dizeleri ile dürüstlüğün bozulması sonucu insanların doğruluktan uzaklaştığını ifade etmektedir. Dürüst olmayan insanlar, haksızlığa ve adaletsizliğe rıza gösterir. Bu da toplumun ahlaki değerlerinin bozulmasına yol açar. “*Bin bir türlü hile yaptık,/ Ballarda ayar bozuldu.*” dizeleri ile de dürüstlüğün bozulması sonucu toplumda hile ve dolandırıcılığın yaygınlaştığını ifade etmiştir. Dürüst olmayan insanların, başkalarını aldatmak için her türlü yolu deneyeceği, bunun da toplumda huzursuzluğa ve güvensizliğe yol açacağı vurgulanmıştır.

Ekrem Öztürk'ün 'Gönül Gözesi' adlı şiir kitabında *Doğru Olan* adlı şiirinde *dürüstlük* değeri ifade edilmiştir.

*Dokuz değil, doksan köyden kovsalar,
Doğru konuşmalı, doğru yazmalı.*

*Doğruyu yanlıştan ayırmak için,
Kırk elekten elemeli, süzmeli.*

Dürüstlük; bir nimettir, bir cevherdir değerini bilene. Şair da bu dörtlükte dürüstlüğü konu alıp ne olursa olsun dürüstlükten ödün verilmemesi gerektiğini işlemiştir. Şair, *"Dokuz değil doksan köyden kovsalar,/ Doğru konuşmalı, doğru yazmalı."* dizeleriyle doğruluğun/dürüstlüğün önemine dikkat çekerek ne olursa olsun bundan vazgeçilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. İnsanların bazı durumlarda doğru ve yanlış ayırt etmeye çalışırken zorlandığını *"Doğruyu yanlıştan ayırmak için,/ Kırk elekten elemeli, süzmeli."* dizeleri ile ifade etmiştir. Doğruyu bulmak, dürüstlüğe sahip olmak meşakkatli bir iştir. Gerekirse en saf, en duru, en pak doğruluğa/dürüstlüğe erişmek, onu elde etmek için onu tüm yanlışlardan elemek, arındırmak gerektiği vurgulanmıştır.

4.10. Sorumluluk Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Sorumluluk bireyin yapmış olduğu eylem ve davranışların sonuçlarını kabullenme olarak tanımlanır. Bir başka anlatım ile yaptığı görevi sahiplenmek, görevi sonuçlandırmak için çaba göstermek olarak da ifade edilebilir.

Alanyazın incelendiğinde sorumluluk kavramı için şu tanımlar yapılmıştır:

Türkçe Sözlük’te, “Bireyin kendi yetkisinde bulunan herhangi bir olayın sonuçlarını veya kendi davranışlarını üstlenmesi, mesuliyet, sorumluluk” (TDK, 2005: 1794). olarak tanımlanmıştır.

Başaran’a (1974) göre “Sorumluluk duygusu, görev olarak üzerine alınan ya da başkası tarafından verilen tüm işleri her ne olursa olsun sonuca ulaşana kadar yapmak ve gerek duyulduğunda bunun hesabını verme duygusu” olarak ifade etmiştir.

Civelek (2006: 21) ise sorumluluğu; “Kavrama gücünü kullanma, kurallara uyma, diğer insanlara ve onların varlıklarına özen ve saygı gösterme” olarak ifade etmiştir.

Farklı kaynaklardan çıkması sebebiyle sorumluluk kuram ve kuramcılar tarafından farklı yönleriyle ele alınmıştır. Bu nedenle farklı sorumluluk türlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bovens’e (1998: 165) göre sorumluluk “sosyal sorumluluk, profesyonel sorumluluk (uzmanlık sorumluluğu), vatandaşlık

sorumluluğu (sivil sorumluluk), kişisel sorumluluk ve hiyerarşik sorumluluk” olmak üzere beş farklı türdür. Şahan (2011) sorumluluğu; akademik sorumluluklar, dini sorumluluklar, ortak sorumluluklar, sosyal sorumluluklar, yasal sorumluluklar ve kişisel sorumluluklar olarak sınıflamıştır. Gündüz (2014) ise sorumluluğu; ortak sorumluluk, sosyal sorumluluk, ulusal sorumluluk, kişisel sorumluluk olarak sınıflamıştır.

Birçok değer ve davranışta olduğu gibi sorumluluk değerinin de temelleri erken çocukluk döneminde atılır. Çocuklarda sorumluluk bilincini geliştirmek için erken çocukluk döneminden başlamak üzere aileler ve öğretmenler çocukların gelişim düzeylerine, yaşlarına ve cinsiyetlerine uygun görev ve sorumluluklar vermelidir. Çocukların ebeveynlerinden, akranlarından, toplumundan ve okulundan öğrendiği bir değerdir (Tucker, 1999). Sorumluluk duygusu gelişmiş bireyler başta ailesi olmak üzere yaşadığı çevreye, topluma ve ülkesine faydalı bireyler olur. Sorumluluk almayı öğrenebilen bireyler, çevresindeki yaşama uyum sağlayabilen, nesnel düşünebilen ve kendine güvenen bireyler olur (Chapman, 2002: 197). Bu duyguya sahip çocuklar azimli, istekli kararlı ve başarılı olur. Çocukların yaşamı boyunca başarılı olmalarını sağlayan bir yaşam becerisidir (Yontal ve Yurtal, 2009: 146). Çocukların yaşam boyu ihtiyaç duyacağı bir değeri ve beceriyi ailenin ve eğitim kurumlarının verdiği eğitimi destekleyecek eğitimler verilmelidir. Bazen verilen görevlerle bazen de sorumluluk değerini konu alan edebi eserlerle sorumluluk bilincine sahip çocuklar yetiştirilebilir. Şiirlerin ve şiir kitaplarının bu değeri kazandırmada ve geliştirmede önemli bir işlevi olduğu söylenebilir. Bunun farkında olan Ekrem Öztürk eserlerinde sorumluluk değerini sıkça işlemiştir. Ekrem Öztürk, Kendi kararlarını verebilen ve verdiği kararların arkasında durmayı gerektiren değerlerden biri olan sorumluluk değerini şiirlerinde işleyerek bu değeri yeni kuşaklara aktarmaya çalışmıştır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Kar Sıcağı’ adlı şiir kitabında *Ağaç Dikelim* adlı şiirinde *sorumluluk* değeri belirtilmiştir.

Ağaç bir yurdun süsüdür.

Gel ağaç dikelim kardeş.

Savunmanın örtüsüdür,

Gel ağaç dikelim kardeş.

*Ormansız yurt çorak olur,
Yağmur yağmaz, kurak olur.
Kervanlara durak olur,
Gel ağaç dikelim kardeş.*

Şiirde, yurdun doğal güzelliğini ve zenginliğini ağaçların temsil ettiğini vurgulamaktadır. Ağaçlar, havayı temizler, iklimi düzenler ve doğal güzelliğe katkıda bulunur. Bu nedenle, insanlar yaşadığı yere ağaç dikmeli ve olan ağaçları korumalıdır. Şair bu şiirinde sorumluluk değerini doğaya sahip çıkma ve ağaçlandırma konusu üzerinden işlemiştir. “Ağaç bir yurdun süsüdür./ Gel ağaç dikelim kardeş.” dizeleriyle ülke için ağacın ne kadar değerli olduğunu, insanların bu konuda sorumluluk alması gerektiğini ifade etmiştir. “Savunmanın örtüsüdür,” dizesi ile ağaçların tehlikelere karşı insanları koruduğunu vurgulamıştır. “Ormansız yurt çorak olur,/ Yağmur yağmaz, kurak olur.” dizeleriyle de ağaçsız ve ormansız bir yurdun verimsiz olacağını ve canlı yaşamına uygun olmayacağını vurgulamıştır. İnsanların fidan dikmeleri, var olan ormanlara sahip çıkmaları konusunda sorumluluk almaları gerektiğini ifade etmiştir. Kişisel sorumluluk açısından bakıldığında, şiirde herkese ağaç dikme çağrısı yapılmaktadır. Bu çağrı, herkesin çevreye ve doğaya karşı sorumluluk sahibi olması gerektiği mesajını vermektedir.

Ekrem Öztürk’ün ‘Kar Sıcağı’ adlı şiir kitabında *Kara Toprak Neden Sadık Yar* adlı şiirinde sorumluluk değeri işlenmiştir.

*Bir an için yok sayınız toprağı,
Nerede kurardık, yurdu, konağı.
Suda yüzer, bilemezdik durağı,
Onun için kara toprak sadık yar.*

*Toprak yoksa ne yaparız ne yeriz?
Gıda bulmak için kime gideriz?
Hak için toprağa secde ederiz.
Onun için kara toprak sadık yar.*

Bu şiirde, toprağın insan ve toplum için önemli olduğu anlatılmaktadır. Toprak, insanların üzerinde yaşadığı, barındığı, ekin ektiği ve ürün aldığı bir yerdir.

Toprağın yokluğunda insanlar, nerede yaşayacaklarını bilemezler. Şair, toprağa sahip çıkılması gerektiğine vurgu yapmıştır. Sorumluluk değerini tüm canlıların yaşam kaynaklarından biri olan toprak üzerinden işlemiştir. “*Bir an için yok sayınız toprağı,/ Nerede kurardık, yurdu, konağı.*” dizelerinde topraksız bir dünyada insanların barınabileceği bir ev ve yurt kurmanın mümkün olmadığı, milletlerin bir vatana sahip olması için toprağın şart olduğu ifade edilmiştir. “*Toprak yoksa ne yaparız ne yeriz?/ Gıda bulmak için kime gideriz?*” dizelerinde ise insanoğlunun temel ihtiyaçlarından biri olan beslenme ve besin için toprağa ihtiyacı olduğu vurgulanmıştır. İnsanlık ve canlı yaşamı için son derece önemli olan toprağı koruma ve toprağa sahip çıkma sorumluluğu işlenmiştir. Sonuç olarak, bu şiirde sorumluluk değeri, çevreye ve doğaya karşı sorumluluk açısından vurgulanmıştır. Şiirde, toprağın insanlığın ortak değeri olduğu ve toprağı korumanın önemi vurgulanmaktadır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *Dilimiz* adlı şiirinde sorumluluk değeri vurgulanmıştır.

*En ayırt edici özelliğimiz,
Dilimizdir, ona sahip çıkalım.
Bizi biz eyleyen güzelliğimiz,
Dilimizdir, ona sahip çıkalım.*

*Asırlardan günümüze çağılayan,
Kuşakları birbirine bağlayan,
Konuşmayı, anlaşmayı sağlayan,
Dilimizdir, ona sahip çıkalım.*

Bu şiirde, dilin bir milletin en önemli unsurlarından biri olduğu ve korunması gerektiği vurgulanmaktadır. Dil, bir milletin kimliğini, kültürünü ve tarihini yansıtan en önemli unsurlardan biridir. Bu nedenle, dili korumak, bir milletin kendi kimliğini ve varlığını korumak anlamına gelmektedir. İnsanlar arasında iletişimi ve anlaşmayı sağlayan kültürün ve değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasına yardımcı olan araç dildir. Şair bu şiirde dili konu alarak sorumluluk değerini vurgulamıştır. “*En ayırt edici özelliğimiz,/ Dilimizdir, ona sahip çıkalım.*” dizeleri ile dilin bir milletin en önemli özelliklerinden biri olduğunu ifade etmektedir. Dil, bir milleti diğer

milletlerden ayıran en önemli unsurlardan biridir. Bu nedenle, dili korumak, bir milletin kendi kimliğini koruması anlamına gelmektedir. “*Asırlardan günümüze çağlayan,/ Kuşakları birbirine bağlayan,*” dizeleriyle toplumun sahip olduğu değerlerin dil aracılığı ile günümüze kadar ulaştığını, nesiller arasında güçlü bir bağ kurduğunu vurgulamıştır. Sonuç olarak, bu şiirde sorumluluk değeri, kişisel sorumluluk ve toplumsal sorumluluk açısından vurgulanmıştır. Şiir, herkesi diline sahip çıkmaya teşvik ederek dilimize karşı sorumlu olmalarını ve toplumsal bir değer olan dili korumaya katkıda bulunmalarını sağlamaktadır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *Sevmem* adlı şiirinde *sorumluluk* değerine değinilmiştir.

*Herkes sever kurallara uyanı,
Kuralsız, kaidesiz olanı sevmem.
Her şeyi severim, yoksa ziyanı,
Riyayı, kibri, yalanı sevmem.*

Sorumluluk değeri açısından bakıldığında, bu dizelerde kişisel sorumluluk vurgusu yapılmaktadır. Şair, herkesin kurallara uyması gerektiğini ve kurallara uymayan insanların sorumluluk sahibi olmadığını ifade etmektedir. Şair, “*Herkes sever kurallara uyanı,/ Kuralsız, kaidesiz olanı sevmem.*” dizeleriyle toplumda düzeni sağlayan kurallara uyulması gerektiğine vurgu yapmıştır. Kurallara uyarak sorumluluklarını yerine getiren insanların sevildiği, kurallara uyulmadığı takdirde sevilmeceği dile getirilmiştir. Toplumun önemseydiği değerlerden biri olan dürüstlük değerini önemsemeyip yalan söyleyen, güvenilir olmayan bireylerin sevilmeceğini “*Riyayı, kibri, yalanı sevmem.*” dizesiye ifade etmiştir. Bu şiirde insanların toplum kurallarına uyarak sorumluluk alması gerektiği işlenmiştir. Sonuç olarak, bu şiirde sorumluluk değeri, kişisel sorumluluk ve toplumsal sorumluluk açısından vurgulanmıştır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *Nefsine Hâkim Ol* adlı şiirinde *sorumluluk* değerine vurgu yapılmıştır.

*En büyük düşmanın nefsendir senin,
Nefsine hâkim ol, ey insanoğlu.
Hâkim olamazsan haraptır halin,
Nefsine hakim ol, ey insanoğlu.*

Nefis taraf tutar, hata yaptırır.

Sahibini doğru yoldan saptırır.

Aklını, fikrini ele kaptırır.

Nefsine hâkim ol, ey insanoğlu.

Bu şiirde, nefsin insanın en büyük düşmanı olduğu ve nefsine hâkim olamayan insanın harap olacağı vurgusu yapılmaktadır. Şair, herkesin nefsine hâkim olması gerektiğini ve nefsine hâkim olamayan insanların sorumluluk sahibi olmadığını ifade etmektedir. “*En büyük düşmanın nefsidir senin,/ Nefsine hâkim ol, ey insanoğlu.*” dizeleriyle insanın en büyük düşmanının nefsi olduğunu, onu hataya zorladığını ifade etmiştir. Nefsine hâkim olunarak davranışlarını kontrol altına almayı işlemiştir. “*Hâkim olamazsan haraptır halin*” dizeleriyle sorumluluklarını yerine getirmediği zaman olumsuz sonuçlar doğuracağı ifade edilmiştir. “*Nefis taraf tutar, hata yaptırır./ Sahibini doğru yoldan saptırır.*” dizeleriyle de nefis ile hareket edildiği takdirde toplum tarafından onaylanmayacak davranışlar sergilenebileceği ifade edilmiştir. İnsanların sorumluluklarını bilmesi ve davranışlarına hâkim olması gerektiği işlenmiştir. Şiirde, herkesi nefsine hâkim olmaya teşvik ederek sorumluluk sahibi olmaları gerektiği vurgulanmıştır.

Ekrem Öztürk’ün ‘Gönül Gözesi’ adlı şiir kitabında *Kendinden Korun* adlı şiirinde sorumluluk değerinin işlendiği görülmektedir.

Doğru beslen, ihmal etme uykuyu.

Elden eksik etme, sabunu, suyu.

Kendine duyarsız, insanın huyu,

Sen, seni kendinden koru ey insan.

Bu şiirde, insanın kendisine karşı sorumluluk sahibi olması gerektiği vurgusu yapılmaktadır. Şiirde, kişinin beslenmesine, uykusuna, temizliğine ve sağlığına dikkat etmesi gerektiği ifade edilmektedir. Şair, bu şiirde sağlıklı yaşam için bireylerin üzerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirmesi gerektiğini işlemiştir. “*Doğru beslen, ihmal etme uykuyu*” dizesiyle insanoğlunun yaşamsal faaliyetini sürdürebilmesi için en temel ihtiyaçlarından olan doğru beslenme ve düzenli uyku ile ilgili sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiği vurgulanmaktadır. “*Elden eksik etme, sabunu, suyu.*” dizesinde sağlıklı yaşam ve kişisel bakım

konusundaki sorumlulukların yerine getirmesi gerektiği vurgulanmıştır. “*Kendine duyarsız, insanın huyu,/ Sen, seni kendinden koru ey insan.*” dizelerinde ise insanın kendine karşı duyarsız olduğu ve kendini ihmal ettiği vurgulanmıştır. Sorumluluk değeri açısından bakıldığında, bu dizelerde kişisel sorumluluk vurgusu yapılmaktadır. Şair, herkesin kendine karşı duyarlı olması gerektiğini ve kendine karşı duyarlı olmayan insanların sorumluluk sahibi olmadığını ifade etmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.SONUÇ, ÖNERİLER VE TARTIŞMA

Bu bölümde, Ekrem Öztürk'ün şiirleri, Millî Eğitim Bakanlığının 2018-2019 eğitim öğretim yılından belirlemiş olduğu kök değerler bakımından incelenmiştir. Sonuçlar araştırmanın sonucuna göre sıralanmıştır. Ulaşılan sonuçlara bakılarak önerilerde bulunulmuştur.

Bireylerin, doğumundan itibaren barınma, beslenme gibi temel ihtiyaçları karşılanır. Bu temel ihtiyaçlar karşılandıktan sonra onlara güzel, ahlaklı ve erdemli bir gelecek kurmaları amaç edinilir. Bu amaçları yerine getirmek için insanlar, kendi deneyimlerini, başarılarını, değerlerini, toplumda kabul gören iyi davranışlarını yeni nesillere aktarırlar. Çünkü değerler, insanlar dünyaya gelirken kendileriyle birlikte getirdikleri birer olgu değil, deneyimler ve çeşitli eğitimler sonunda kazandırılan temel olgulardır. Aktarılan bu değerler toplumdan topluma birtakım farklılıklar gösterse de genel itibarıyla iyi, ahlaklı ve sağlıklı bireyler yetiştirme yönünden bakıldığında birbirlerine yakındırlar. Çünkü değerler toplumların mutluluğu ve huzuru için vazgeçilmezdir.

Değerler, toplum halinde yaşayan bireylerin hayatına önemli katkılar sağlamaktadır. Bir yandan toplumsal düzeni oluştururken bir yandan da toplumda birlik ve beraberliği sağlamaktadır. Bu nedenle değerler eğitimi hem bireyler hem de toplumlar için oldukça önemlidir. Değerler eğitimi önemseyen ve bunu başarılı bir şekilde yeni nesillere aktaran toplumlarda sağlıklı ve mutlu davranışlar sergileyen bireylerin çıkması mümkündür. Bu toplumlarda birbirlerine saygı ve sevginin gösterildiği, hoşgörünün olduğu, dürüstlük ve adaletin temel alındığı, sıcak dostlukların ve yardımlaşmanın bulunduğu, vatanına ve milletine karşı sorumluluklarını yerine getiren, öz denetimi yüksek bireyler yetişir.

Gerek örnek davranışlarla gerek eğitim ile değer aktarımında başarısız olan toplumlarda ahlaki konularda ciddi problemler yaşandığı görülmektedir. Bu durumda saygı ve sevginin olmadığı, şiddet ve hoşgörüsüzlüğün ön planda olduğu, sorumsuz davranışların sergileyen bireylerden oluşan bir toplum kaçınılmaz olur.

Değer aktarımında toplumun her kesimine görev ve sorumluluk düşmektedir. Bunların en başında aileler gelir. Aileden sonra değerler eğitiminde okullar da görev ve sorumluluklar üstlenir. Öğretim programlarındaki ders ve kazanımların yanında program dışı yaşantılar ve faaliyetlerle eğitimin her kademesindeki öğrencilere değer aktarımı yapılmaktadır. Bunun yanında roman, öykü, şiir, masal gibi edebi ve yazınsal metinler aracılığıyla da toplumsal değerler aktarılır. Edebi metinlerden biri olan şiir aracılığıyla değerler başarılı bir şekilde aktarılabilir. Bu çalışmada, Ekrem Öztürk'ün 'Kar Sıcağı' ve 'Gönül Gözesi' şiir kitaplarında bulunan şiirler Millî Eğitim Bakanlığının 2018-2019 eğitim öğretim yılından belirlemiş olduğu kök değerler bakımından incelenmiştir.

5.1. Sonuç

Türk edebiyatında, hikâye, masal, tiyatro, roman, öykü benzeri edebi metinler incelendiğinde değerler eğitimini konu alan birçok yazar ve şair bulunmaktadır. Bu yazar ve şairler, eserlerinde vatanseverlik, sevgi, saygı, yardımseverlik gibi çeşitli değerlere vurgu yaparak okuyucuların bu değerlere sahip olması teşvik edilmiştir. “Türk edebiyatında Tevfik Fikret Halûk'un Defteri ve Şermin adlı eserlerini, Namık Kemal tiyatro eserlerinin çoğunu, Ahmet Mithat romanlarını, Yunus Emre, birçok şiirini ve Risaletü'n- Nushiyye (Öğüt Kitabı) adlı eserini, Nabi Hayriyye'sini, Hüseyin Rahmi romanlarını, Mehmet Âkif Safahat'ını, ve daha pek çok şair ve yazar, eserlerinde insanların nasıl yaşaması ve neleri önemsemesi gerektiğini kaleme almışlardır.” (Kavcar, 1999,)

Literatür taraması yapıldığında Aykaç (2023), Uysal (2024), Kaplan ve Korkutan (2022), Calp ve Kaplan (2021), Polat (2021), G. Kurtoğlu, F. S. (2019), Çoban ve Tuna (2020), İsaoglu (2022), Yüce (2020) gibi araştırmacılar da edebi eserler üzerinde kök değerler bakımından incelemeler yapmıştır. Kök değerler açısından yapılmış çalışmalara bakıldığında Özbay ve Karakuş (2011) tarafından Dede Korkut Hikâyeleri üzerinde yapılan araştırmada hikâyelerde genel olarak kullanılan kök değerın saygı değeri olduğu tespit edilmiştir. Köse (2022) Filibeli Ahmed Hilmi'nin Â'mâk-ı Hayâl, Öksüz Turgut, Bâtınîler İblis Behmen ve Bütün Hikâyeleri adlı eserleri üzerinde kök değerler açısında bir çalışma yapıştır. Bu çalışmada saygı ve sevgi kök değerinin en çok kullanılan değerler olduğu tespit

edilmiştir. Sorumluluk ve dürüstlük kök değerlerinin ise en az işlenen kök değerler olduğu saptanmıştır. Çoban ve Tuna (2020) Oğuz Kağan Destanı üzerine yaptığı çalışmada destanda en çok dostluk, sevgi ve saygı kök değerlerinin işlendiği görülmüştür. İsaoglu (2022) Üç Kızlar, Altı Kardeşler, Mavi Gelin, Yedi Devler, Oğuz Tansel tarafından yazılan eserleri kök değerler açısından incelemiş ve en çok işlenen kök değerini saygı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Andaç ve Taneri (2021) tarafından yapılan çalışmada Samed Behrengi tarafından yazılan Bir Şeftali Bin Şeftali, Püsküllü Deve ve Küçük Kara Balık adlı öykü kitaplarında kök değerlerin varlığı açısından inceleme yapmıştır. Araştırmanın sonucunda en az tespit edilen kök değerini saygı kök değerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Abdullatif ve Kırkkılıç (2021) Yeşim Saygın Armutak'ın yazdığı Bataklığın Kıyısındaki Ev adlı romanını kök değerler bakımından incelemiştir. Araştırmanın sonucunda romanda en az saygı değerinin kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Kasap (2019) tarafından yapılan araştırmada Bekir Yıldız'ın yazdığı Kör Güvercin, Ölümsüz Kavak, Şahinler Vadisi ve Arılar Ordusu kök değerler açısından incelemeye alınmıştır. İncelemede çok sorumluluk değerinin işlendiği sonucuna varılmıştır. Şahin (2019) yaptığı araştırmada Rafadan Tayfa çizgi filmlerinin kök değerler bakımından incelenmesi sonucunda çizgi filmlerde kök değerler ile ilgili iletilere yer veriliği saptanmıştır. Çoban (2020) yaptığı araştırmada değerler eğitimi bağlamında Türk destan örneklerinde kök değerler incelenmesi çalışmasının sonucunda Türk destanlarında en sık yer alan kök değerlerin vatanseverlik, sevgi ve saygı olduğu tespit edilmiştir. Yüce (2020) Hamdi Ülker'in eserlerinin kök değerler açısından incelenmesi üzerine bir çalışma yapmıştır. Çalışmanın sonucunda eserlerde en çok sevgi, en az ise adalet değeri tespit edilmiştir. Polat (2021) Sara Gürbüz Üzer'in efsanelilerinin kök değerler bakımından incelenmesi üzerine yaptığı çalışmada eserlerde en fazla sevgi en az ise sabır değerine yer verildiği sonucuna ulaşmıştır. İsaoglu (2022) Oğuz Tansel masallarının kök değerler açısından incelenmesi adlı çalışmasında en fazla saygı en az ise dostluk değerinin işlendiği tespit edilmiştir. Uysal (2024) Mavisel Yener'in Dolunay Dedektifleri roman serisinin kök değerler açısından incelenmesi adlı çalışmasında en çok işlenen kök değerlerin saygı, sorumluluk, sevgi; en az işlenen kök değerlerin sabır, vatanseverlik ve dürüstlük olduğu tespit edilmiştir. Aykaç (2023) Binbir Gece Masallarında kök değerler ve masalların çocuk

edebiyatına katkısı üzerine çalışma yapmıştır. Millî Eğitim Bakanlığının belirlemiş olduğu kök değerler açısından yaptığı çalışmada masallarda 2599 tane değer ifadesinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

5.1.1. Ekrem Öztürk'ün şiirlerinde kök değerler

Bu çalışmada Ekrem Öztürk'ün yazdığı "Kar Sıcağı" ve "Gönül Gözesi" şiir kitapları incelenmiştir. Bu kitaplarda Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2018-2019 eğitim öğretim yılından itibaren okulöncesi, ilkokul ortaokul ve lise dâhil tüm kademelerde uygulamaya konulan kök değerler; *Adalet, dostluk, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, dürüstlük, yardımseverlik, vatanseverlik ve sorumluluk* açısından ele alınmıştır. Şiirlerde bu kök değerlerin işlenip işlenmediği, işlendiyse hangi değerlere daha çok yer verildiği, hangi değerlerin ise daha az işlendiği, değer aktarılırken nasıl bir yönetime başvurulduğu araştırılmıştır.

Şiirler incelendiğinde aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

1. Şair Ekrem Öztürk aynı zamanda edebiyat öğretmenidir. Zaman içerisinde birçok öğrenci ve insan ile iletişim kurmuş, bu sayede toplumun aksayan yönlerin birebir yaşamıştır. Eğitimci kimliğinin vermiş olduğu hassasiyet sayesinde eserlerinde zengin bir şekilde kök değerlere yer vermiştir. "Kar Sıcağı" ve "Gönül Gözesi" eserlerinde kök değerleri işleyerek okuyucuları bu değerlere sahip olmaya teşvik etmiştir. Ekrem Öztürk, değerleri işlerken özellikle okuyucuların rahat bir şekilde anlayabilmesi için sade, açık ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Günlük hayatta kullanılan dile yakın bir dil kullanarak daha fazla okuyucunun eserlerinden faydalanmasına imkân sağlamıştır.

2. Ekrem Öztürk'ün 'Kar Sıcağı' ve 'Gönül Gözesi' şiir kitaplarının kök değerler konusunda çok zengin bir içeriğe sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Her bir değer için yeteri kadar örnek verdiği tespit edilmiştir. Yazdığı bu eserlerle kök değerlerin genç nesillere aktarılmasına katkı sağlamıştır.

3. Araştırmanın sonucunda Ekrem Öztürk şiirlerinde değerleri etkili bir şekilde anlatmıştır. Günlük sorunların, yaşanan problemlerin, önemsenmeyen toplumsal değerlerimizin eserlerde başarılı bir şekilde işlediği tespit edilmiştir. Yaşanan toplumsal sorunlara dikkat çekerek kök değerleri işlemiştir.

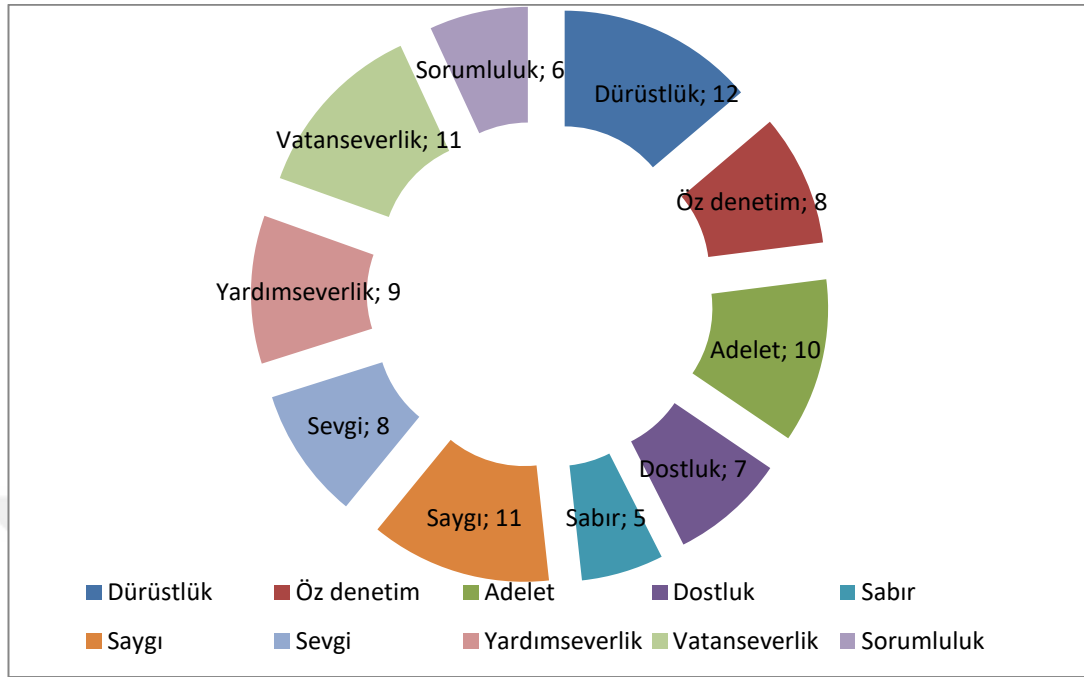
4. Ekrem Öztürk, değerleri işlerken belli bir sıraya koymadan işlediği görülmüştür. Öğretici ve eğitici şiirlerle değerleri hissettirme amacıyla yazmıştır. Eserlerini yazarken sıkıcılıktan uzak, okuyucuların okuduğunda eserlerden zevk alacağı bir üslup kullanmaya özen göstermiştir.

5. İncelemiş olduğumuz bu eserlerde Ekrem Öztürk birçok toplumsal konuya ve sorunlara değinmiştir. İnsanların sağlıklı davranışlar sergilemeleri ve iletişim kurmaları için sahip olduğumuz toplumsal değerleri işleyerek okuyuculara aktarmaya çalışmıştır. Toplumsal değerleri özümsemiş bireyler yetiştirerek yaşamlarını anlamlı hale getirecek örneklerle yer vermiştir.

6. Bu eserler çoğunlukla öğretici olup kök değerler bakımından oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. Bireyin hem kendi yaşamını değerli kılan hem de toplumla uyumlu ve huzurlu bir yaşam sürmeye yardımcı olacak çok sayıda öğüt verici nitelikte eser bulunmaktadır.

7. Kitaplardan seçilen ve toplumsal düzeni sağlamaya yardımcı olan bu değerler esere bağlı kalınarak incelemiş ve yorumlanmıştır. Bu amaçla toplam on kök değer incelenmiştir. Bu değerler incelenirken her bir değer için açıklamalar yapılmış ve eserlerdeki örnek dörtlük ve beyitler yorumlanmıştır.

Değerler tek tek incelendiğinde aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

Grafik 1. Kar Sıcağı ve Gönül Gözesi şiir kitaplarında işlenen kök değerler

Grafik 1’de görüldüğü gibi “Kar Sıcağı” ve “Gönül Gözesi” şiir kitaplarında işlenen değerler verilmiştir. Grafikte de görüldüğü gibi en çok işlenen değerler *dürüstlük*, *vatanseverlik* ve *saygı* değerleridir. En az işlenen değerler ise *sorumluluk* ve *sabır* değerleridir. İki kitapta bulunan toplam 236 şiirin 87’sinde kök değerlerin işlendiği tespit edilmiştir. Bu da yaklaşık olarak şiirlerin %37’sine denk gelmektedir.

Adalet değeri: Her iki kitapta da işlenmiştir. "Kar Sıcağı" şiir kitabında 5 (*Yangın Var, Adalet Üzerine, Neye Yarar Ki, Adaleti Vicdanlarda Arayın, İkilikler*), "Gönül Gözesi" şiir kitabında ise 5 (*Sevmem, Neden, Çare Yok, İnsan ve Akıl, 23 Nisan*) şiir olmak üzere toplam 10 şiirde *adalet* değerine rastlanmıştır. Bu şiirlerde yapılan tüm işlerde adaletli olunması gerektiği vurgulanmıştır. Bireylerin ve kurumların adaletli olması, paylaşımların adil olması gerektiği vurgulanmıştır. Adil insanların toplum tarafından değerli olduğu hissettirilmiştir.

Dostluk değeri: Her iki kitapta da işlenmiştir. "Kar Sıcağı" şiir kitabında 3 (*Bir Bilsek, Zaman Kısa Ben Yorgunum, Dostlara Selam*), "Gönül Gözesi" şiir kitabında ise 4 (*Üç Günlük Dünya, Gönül Köprüsü, Cemre Düşsün Gönüllere, Dostluk*

Üzerine) şiir olmak üzere toplam 7 şiirde *dostluk* değeri işlenmiştir. Şairin bu değere önem verdiği görülmektedir. *Dostluk* için her türlü fedakârlığın yapılabileceği, insanların dostça yaşaması gerektiği, kavga/gürültüden uzak durulması gerektiği vurgulanmıştır. Zor zamanlarda dosta ve dostluğa duyulan ihtiyaç işlenmiştir.

Dürüstlük değeri: Her iki kitapta da en çok işlenen değerlerden biridir. "Kar Sıcağı" şiir kitabında 6 (*Öğretmenler Günü, Bir Bilsek, Dua, Belli Değil, Bütün Yalancılara, Alındaki Kara Leke Silinmez*), "Gönül Gözesi" şiir kitabında ise 6 (*Ya Allah, Bunları Yapmam, Zırva Tevil Götürmez, Üç Günlük Dünya, Ayar Bozuldu, Doğru Olan*) şiir olmak üzere toplam 12 şiirde bu değer işlendiği görülmektedir. Her iki kitapta da bu değere çokça yer vermesi şair tarafından *dürüstlük* değerinin önemsendiği görülmektedir. Yapılacak her işin doğrulukla yapılması, tarihe mal olmuş şahsiyetlerin örnek alınması, yalan ve yanlıştan sakınılması gerektiği vurgulanarak *dürüstlük* değerinin aşılarmaya çalışıldığı görülmektedir. Sonuç olarak *dürüstlük* değeri şiirlerde en fazla işlenen değerlerden biri olduğu tespit edilmiştir.

Öz denetim değeri: Her iki kitapta da işlenmiştir. "Kar Sıcağı" şiir kitabında 2 (*Zaman Kısa Ben Yorgunum, Ben*), "Gönül Gözesi" şiir kitabında ise 6 (*Bunları Yapmam, Yaş Olmuş Yetmiş, Kendime Çeki Düzen, Nefis Mücadelesi, Vesselam, Karışmam*) şiir olmak üzere toplam 8 şiirde bu değere rastlanmıştır. *Öz denetim* değeri şairin ikinci kitabı olan "Gönül Gözesi" adlı şiir kitabında birinci kitaba oranla daha çok işlenmiştir. Şair eserlerinde *öz denetim* değerini işleyerek insanların davranışlarının sorumluluğunu üstlenmesi, öz güvenli olunması, gerektiğinde özür dilenmesi ve davranışlarının sorumluluğunu üstlenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Saygı değeri: Her iki kitapta da işlenmiştir. "Kar Sıcağı" şiir kitabında 4 (*Öğretmen Marşı, Öğretmen, Öğretmenler Günü, Karacaoğlan*), "Gönül Gözesi" şiir kitabında ise 7 (*İnsan ve Hoşgörü, Empati Üzerine, Olmaz Mı, Nasihat, Sarıkamış Şehitleri, Nene Hatun, Biz Kardeşiz*) şiir olmak üzere toplam 11 şiirde bu değer işlenmiştir. Ekrem Öztürk, *saygı* değerine önem verdiğini şiirlerinde çokça işleyerek göstermiştir. Şiirlerde, farklı düşüncelere saygı, farklı davranışlara saygı, başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere Türk tarihindeki önemli şahsiyetlere saygı, öğretmenler duyulan saygı, farklı düşüncelere saygı ve hoşgörü gibi konular

işlemiştir. Şair; dil, din, millet, coğrafya, düşünce farkı gözetmeksizin tüm insanlara saygı duyulması gerektiğini okuyuculara hissettirmeye çalışmıştır.

Sevgi değeri: “Kar Sıcağı” şiir kitabında 7 (*Çocuk, Zaman Kısa Ben Yorgunum, Ana, Sevgili Eşime, Evlatlarıma, Torunum, Sevgi*), “Gönül Gözesi” şiir kitabında ise 1 (*Bayrağım*) şiir olmak üzere toplam 8 şiirde işlenmiştir. Şairimizin birinci kitabı olan “Kar Sıcağı” adlı şiir kitabında bu değer ayrıntılı bir şekilde işlendiği görülmüştür. “Gönül Gözesi” adlı kitabında ise sadece 1 şiirde sevgi değeri işlenmiştir. Şiirlerinde çocuk sevgisi, kur’an sevgisi, eş, aile ve torun sevgisi, insan sevgisi, bayrak, vatan ve millet sevgisi gibi konuların işlendiği görülmüştür. Şair, şiirlerinde sevginin birçok türüne değinmiştir. Sevmeyi bilen insanın hayatta mutluluk olacağını okuyucularına hissettirilmeye çalışılmıştır.

Sorumluluk değeri: Diğer değerler kadar yoğun olmasa da her iki kitapta da işlendiği görülmüştür. “Kar Sıcağı” şiir kitabında 2 (*Ağaç Dikelim, Kara Toprak Neden Sadık Yar*), “Gönül Gözesi” şiir kitabında ise 4 (*Dilimiz, Sevmem, Nefsine Hâkim Ol, Kendinden Korun*) şiir olmak üzere toplam 6 şiirde sorumluluk değeri işlenmiştir. Şiirlerinde doğaya karşı, ağaca karşı, toprağa karşı, dilimize karşı, toplumsal düzeni sağlayan kurallara karşı, insanın kendisine, nefesine karşı sorumluluklar gibi konular ele alınarak sorumluluk değerinin işlendiği görülmüştür. Sonuç olarak baktığımızda Ekrem Öztürk’ün sorumluluk değerini önemseyişi ve şiirlerinde işlediği tespit edilmiştir.

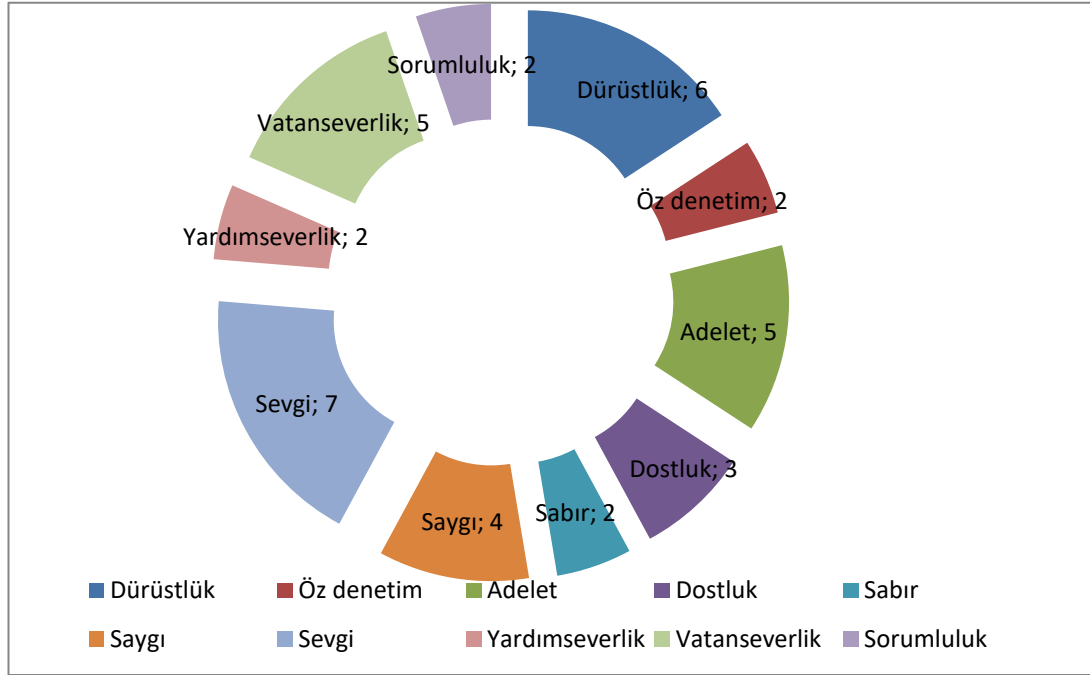
Vatanseverlik değeri: Her iki kitapta yoğun bir şekilde işlendiği görülmüştür. “Kar Sıcağı” şiir kitabında 5 (*Atatürk Gibi, Kurtuluşa Giden Yol, Yakışmış, Çanakkale’de, Türk Milleti Bölünemez Bölünmez*), “Gönül Gözesi” şiir kitabında ise 6 (*Tarafım, Türk Milliyetçisi, Ülkücüyüm Ben, Otuz Ağustos, Mevzubahis Vatan Millet Olursa, Birliğe Davet, Benim Yurdum*) şiir olmak üzere toplam 11 şiirde vatanseverlik değerine rastlanmıştır. Şiirlerde Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk’ün vatanseverliği, bağımsızlığı, vatan şehitleri, çocukların ve gençlerin vatanseverliği gibi konular özellikle işlenmiştir. Mustafa Kemal Atatürk’ün vatanseverliği örnek alınarak çocuklara ve gençlere vatanseverlik değeri aktarılmaya çalışılmıştır. Şiirlerde vatanın çok zor şartlarda kurulduğu, nice insanın vatan için şehit olduğu, vatanın tek bir karışının bile verilemeyeceği, vatan için çok emek verildiği

işlenmiştir. Günümüz şartlarında hemen her yerde savaşların olduğu bu nedenle vatanın tehlikeli dönemler geçirdiği için vatansever insanlara ihtiyaç duyulduğu okuyuculara aşılarmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak vatanseverlik değerini ön plana çıkararak insanların bu değeri benimsemesi önemsenmiştir.

Yardımseverlik değeri: Her iki kitapta da işlendiği görölmüştür. *Yardımseverlik* değeri “Kar Sıcağı” şiir kitabında 2 (*İslam Güzel Ahlaktır, Yenigazi*), “Gönöl Gözesi” şiir kitabında ise 7 (*Neden, Tefekkür, Hemen Olmalı, Kar ve Biz, Gün Birlik Günüdür, Deprem ve Mucize, Biz Bize Yeteriz Türkiye’im*) şiir olmak üzere toplam 9 şiirde işlenmiştir. Şairimiz, ikinci kitabı olan “Gönöl Gözesi” adlı şiir kitabında bu değerin konu alındığı şiirle daha çok yer verdiği görölmüştür. Yardımlaşma ve dayanışma toplumsal yaşamın vazgeçilmez değerlerinden biridir. Bir arada yaşayan insanlar hemen her alanda birbirlerini ihtiyaç duyarlar. Burada *yardımlaşma* değeri devreye girer. Şairimiz de *yardımlaşma* değerini önemseydiği için şiirlerinde bu değeri işlemiştir. İnsanların birbirlerine iyilik yapmaları, kötölükten uzak durmaları, bir arada yaşamaları, birlikte hareket etmeleri, iyi ve kötü zamanda bir araya gelmeleri, yardımlaşmanın güzel bir davranış olduğu gibi konular işlenmiştir. Şiirleri okuyan okuyuculara *yardımlaşma* değerinin önemini hissettirip toplumsal yaşamın bir gereği olduğu vurgulanmıştır.

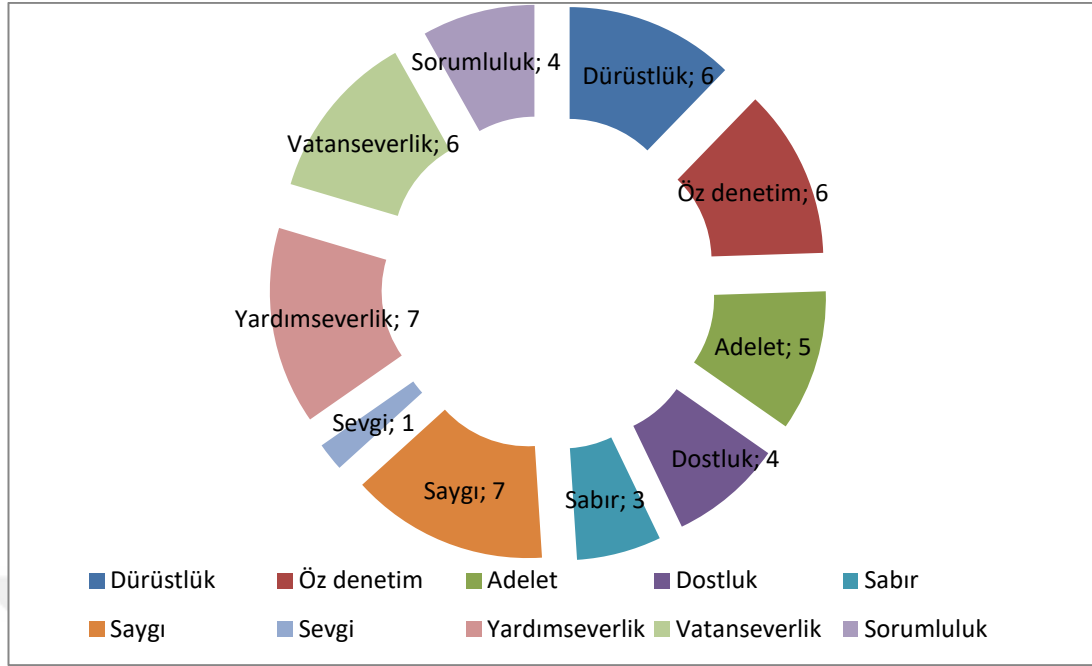
Sabır değeri: Diğer değerler kadar olmasa da her iki kitapta da bu değerin işlendiği görölmektedir. “Kar Sıcağı” şiir kitabında 2 (*Bir Bilsek, Bir Yastıkta Kırk Yıl*), “Gönöl Gözesi” şiir kitabında ise 3 (*Çare Yok, Cemre Düşsün Gönüllere, Biz Bize Yeteriz Türkiye’im*) şiir olmak üzere toplam 5 şiirde *sabır* değeri işlenmiştir. Beklemenin önemi, yaşanan zorluklar ve çekilen sıkıntıların zamanla unutulacağı, verilmiş emeğin karşılığının alınacağı, küçük adımlarla sonuca ulaşılabilceği gibi konular işlenmiştir. Bu konular ile okuyuculara sabrın önemi aktarılmaya çalışılmıştır.

Kitaplar tek tek incelendiğinde aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

Grafik 2. Kar Sıcağı şiir kitabında işlenen kök değerler grafiği

Grafik 2’de “Kar Sıcağı” şiir kitabında işlenen kök değerler verilmiştir. Grafikte de görüldüğü gibi şairin ilk eseri olan "Kar Sıcağı" şiir kitabında 6 şiirde *dürüstlük*, 2 şiirde *öz denetim*, 5 şiirde *adalet*, 3 şiirde *dostluk*, 2 şiirde *sabır*, 4 şiirde *saygı*, 7 şiirde *sevgi*, 2 şiirde *yardımseverlik*, 5 şiirde *vatanseverlik*, 2 şiirde *sorumluluk* değerinin işlendiği tespit edilmiştir. Toplamda 38 şiirde kök değerlere ait iletilere yer verilmiştir. Bu kitapta en çok işlenen değerler *sevgi*, *dürüstlük*, *adalet* ve *vatanseverlik*; en az işlenen değerler ise *öz denetim*, *sabır*, *yardımseverlik* ve *sorumluluk*tur.

Grafik 3. Gönül Gözesi şiir kitabında işlenen kök değerler grafiği

Grafik 3'te "Gönül Gözesi" şiir kitabında işlenen kök değerler verilmiştir. Grafikte de görüldüğü gibi şairin ikinci eseri olan " Gönül Gözesi" şiir kitabında 6 şiirde *dürüstlük*, 6 şiirde *öz denetim*, 5 şiirde *adalet*, 4 şiirde *dostluk*, 3 şiirde *sabır*, 7 şiirde *saygı*, 1 şiirde *sevgi*, 7 şiirde *yardımseverlik*, 6 şiirde *vatanseverlik*, 4 şiirde *sorumluluk* değerinin işlendiği görülmüştür. Bu kitapta en çok *yardımseverlik* ve *saygı* en az da *sevgi* değeri işlenmiştir. Toplamda 49 şiirde kök değerlere ait iletilere yer verildiği tespit edilmiştir.

Genel itibarıyla MEB'in belirlemiş olduğu kök değerlere çok sayıda yer verildiği, bu eserlerde öğüt verici bir dilin kullanıldığı, değerlerin aşılandığı, eğitici ve öğretici bir üslupla kök değerlerin aktarıldığı görülmektedir. Millî ve manevî öneme sahip olan değerlerimizin gelecek kuşaklara başarılı bir şekilde aktarılmasına, aktarılan değerler sayesinde bireylerin kendini gerçekleştirmesine, toplumda uyumlu ve sağlıklı yaşamasına, yaşanan sorunların çözmesine ve toplumsal gelişimin sağlanmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın sonucuna göre şiirin kök değerleri aktarmada büyük bir öneme sahip olduğu, şiirler aracılığıyla kök değerlerin yeni nesillere aktarmanın faydalı

olacağı, edebi metinlerden biri olan şiir yoluyla değerlerin hissettirilerek ve özümsettirilerek aktarılabilceğı sonucuna ulaşılmıştır. Şairin toplumsal değerlerimize çok önem verdiğı görülmüştür. Değerleri işlerken yalın bir dil kullanarak daha çok okuyucuya ulaşmayı hedeflediğı sonucuna varılmıştır.

5.2. Öneriler

1. Çalışmada, Ekrem Öztürk'ün “Kar Sıcağı” ve “Gönül Gözesi” şiir kitaplarının kök değerler açısından önemi ortaya konmuştur. Kök değerler açısından zengin içeriğe sahip bu kitaplardan insanların faydalanabilmesi için gerekli izinler alınarak okulların kütüphanelerinde ve toplumun tüm kesimlerinin rahat bir şekilde ulaşabilecekleri İl ve İlçe Halk Kütüphanelerinde bulundurulması faydalı olacaktır.

2. Kök değerler açısından bu denli zengin içeriğe sahip olan “Kar Sıcağı” ve “Gönül Gözesi” şiir kitaplarındaki değer iletilisine sahip şiirler belirlenerek yeni bir şiir kitabı oluşturulabilir. Oluşturulan bu şiir kitabının yasal izinleri alınarak okullarda değerler eğitiminde kullanılabilir. Bu sayede, öğrenciler kök değerler hakkında bilgi sahibi olabilir ve bu değerleri benimseyebilirler.

3. Değerler eğitimi açısından zengin iletilere sahip şiirler seçilip Talim ve Terbiye kuruluna sunularak Millî Eğitim Bakanlığının tüm eğitim kademelerinde kullandığı ders kitapları yayınevi ve yazarlar tarafından alıntılanma imkânları oluşturulabilir. Bu şekilde programdaki kitaplar değerler açısından zenginleştirilebilir. Bu öneri, kök değerlerin okullarda verilen eğitimle aktarılmasını amaçlamaktadır.

4. Şiirlerde işlenen konulara bakıldığında günümüzde değerlerin unutulmaya yüz tuttuğı görülmektedir. Önemini kaybetmek üzere olan kök değerlerimiz gerek Halk Eğitim Merkezleri gerek yaygın eğitimler aracılığıyla toplumun her kesimindeki insanlara eğitimler verilerek toplum bu konuda bilinçlendirilebilir. Bu sayede kök değerlerimiz, önemsenir duruma getirilerek farkındalık sağlanabilir. Böylece, kök değerlerin önemi konusunda toplumun her kesiminde bilinçlendirme çalışmaları yapılması gerekmektedir. Bu sayede, insanlar kök değerlerin önemini kavrayabilir ve bu değerleri benimseyebilirler.

5. Bugüne kadar değerler eğitimi konusunda yapılan tüm çalışmalar incelenerek eğitimin aksayan yönleri belirlenmelidir. Daha sonra, bu yönler üzerinde

bilimsel çalışmalar yapılmalı ve çalışmaların sonunda ayrıntılı raporlar hazırlanmalıdır. Bu raporlar, değerler eğitiminde rol alan ilgili kurum ve kuruluşlarla paylaşılmalıdır. Bu sayede, değerler eğitimi daha etkin bir şekilde gerçekleştirilebilir.

6. Kök değerlerin aktarımında şiirler önemli bir role sahiptir. Bu nedenle, şiirler başta olmak üzere edebi metinler artmalıdır. Değerler eğitimi konusunda edebi metinler üreten şair ve yazarlar devlet tarafından teşvik edilmelidir. Bu sayede, değerler eğitimi daha etkili bir şekilde gerçekleştirilebilir.

7. Ekrem ztrk, kaybolan değerlerin toplumsal sorunların artmasına neden olduğunu şiirlerinde başarılı bir şekilde işlemiştir. Kaybolmaya yüz tutmuş değerlerimizi gün yüzüne çıkarmak için bu konuda yazılan şiirler derlenerek bir araya getirilmeli. Bu şiirleri değer aktarımında kullanılması faydalı olacaktır.

8. Değerler eğitimine ve değer aktarımına kk yaşlardan itibaren ailede başlandığı bilinmektedir. Bu nedenle özellikle kk yaş gruplarına hitap eden, oyunlaştırılabilen şiirler yazılmalıdır. Bu sayede değer aktarımında kk yaşlardan itibaren şiirlerden faydalanılabilir.

9. Kök değerler konusunu yoğun bir şekilde işleyen yazar veya şairlerin eserleri incelenerek yeni bir araştırma yapılabilir. Bu ve buna benzer çalışmalarla kök değerler iletisine sahip eserler tespit edilerek değer aktarımına katkısı olacak çalışmalar ortaya çıkarılabilir.

6. KAYNAKLAR

- Abdullatif, H. B., ve Kırkkılıç, H. A. (2021). Yeşim Saygın Armutak'ın "Bataklığın Kıyısındaki Ev" adlı çocuk romanının kök değerler açısından incelenmesi. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 110-128.
- Acat, B. M. ve Aslan, M. (2011). Okulların karakter eğitimi yetkinliği ölçeği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9, 7-27.
- Akarsu, B. (1984). Felsefe Terimleri Sözlüğü. Ankara: Savaş Yayınları.
- Akbaş, O. (2004). Türk Millî Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının (Değerlerinin) İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinde Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi. Değerler ve Eğitimi Uluslar Arası Sempozyumu 26-28 Kasım, (673-695), İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Aksoy, E. (2017). İlkokullarda değerler eğitiminde etkili olan faktörlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin değerlendirilmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siirt.
- Aktan, O. (2015). Sosyal Bilgiler öğretim programındaki değerleri 100 temel eserde bulunan değerlerin destekleme durumu. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(30), 7-68.
- Aktepe, V. (2014). Etkinlik temelli değer eğitiminin öğrencilerin yardımseverlik tutumlarına etkisi. *Researcher: Social Science Studies*, 2(3), 17-49.
- Aktepe, V., Keser, H., ve Şeref, Ş. E. (2020). Sınıf öğretmenlerinin perspektifinden değerler ve değerler eğitimi uygulamalarının değerlendirilmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(4), 897-918.
- Alyılmaz, C. ve Şahin, H. (2019). Yahya Kemal Beyatlı'nın eserlerinin eğitsel değerler açısından değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(2), 402-418.
- Aydın, İ. Tosundağ, G. (2014) Türkçe Öğretimi Çerçevesinde Yazınsal Bir Metin Çözümleme Örneği Olarak Refik Halit Koray'ın Garip Bir Hediyesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3(4), 109-134.
- Aydın, M. (2003). *Gençliğin Değer Algısı: Konya Örneği*. Değerler Eğitimi Dergisi, İstanbul: EDAM. C. 1; 3 (121-144).
- Aykaç, N. (2023). *Binbir Gece Masallarında kök değerler ve masalların çocuk edebiyatına katkısı üzerine bir inceleme*. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Ayverdi, İ. (2005). Misalli Büyük Türkçe Sözlük. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı Yayıncılık.
- Babayiğit, Ö., & Erkuş, B. (2016). Sınıf Öğretmenlerinin Derslerde Kullandıkları Pekiştirici ve Cezaların Etkililiği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 567-580.

- Barutcugil, İ. (2022). *Değerlere Dayalı Liderlik*. [https://ismetbarutcugil.com/değerlere-dayalı-liderlik-2/adresinden alındı](https://ismetbarutcugil.com/değerlere-dayalı-liderlik-2/adresinden%20alındı).
- Baş, M., Tay , B., & Tertemiz , N. (2021). The Effects of Integrated Mathematics and Life Sciences Teaching on Primary School Students' Value Acquisition. *International Journal of Modern Education Studies*, 487-515.
- Başaran, İ. E. (1974). *Eğitim psikolojisi* (3. Baskı).Ankara: Yargıçoğlu.
- Batmaz, O. ve Erdoğan, T. (2019). Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşleri. *Kastamonu Education Journal*, 27(6), 2681-2692.
- Baumeister, R. F., & Alquist, J. L. (2009). Is there a downside to good self-control?. *Self and Identity*, 8(2-3), 115-130.
- Bolay, S. H. (2004). *Eğitim, Din ve Değer*. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (Online), URL: <http://www.sosbil.gazi.edu.tr/edergi/makaleler.php> adresinden 10.06.2023 tarihinde alınmıştır.
- Büyükkaragöz ve diğ. *Eğitime Giriş*, Günay Ofset, Konya, 1997.
- Calp, M. ve Kaplan, C. (2021). Samed Behrengi'nin Sevgi Masalı, Bir Şeftali Bin Şeftali ve Kel Güvercinci adlı öykülerinin kök değerler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*,19 (42), 39-72 <https://doi.org/10.34234/ded.910908>
- Cevizci, A. (2019). *Felsefe sözlüğü*. Ankara: Say Yayınları.
- Chapman, G.(2002), *Gençler İçin Beş Sevgi Dili*, (Çev. Elif Akbaş), 1.Baskı, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Civelek, B. (2006). Çocuklara sorumluluk bilinci kazandırmak. *Çoluk Çocuk Aylık Anne Baba Eğitimci Dergisi*, 58, 20–22.
- Cropanzano, R., Goldman, B. and Folger, R. (2003). Deontic justice: The role of moral principles in workplace fairness. *Journal of organizational behavior*, 24(8), 1019-1024.
- Curry, O. S., Price, M. E. & Price, J. G. (2008). Patience is a virtue: Cooperative people have lower discount rates. *Personality and Individual Differences*, 44, 780–785.
- Çeçen, A. (2020). *Adalet kavramı*. (5. Baskı). Astana Yayınları. Ankara.
- Çetinbaş, E. (2015). Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik yeterliliklerinin incelenmesi. Akdeniz üniversitesi: Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.
- Çetinbaş, E. (2015). Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik yeterliliklerinin incelenmesi. Akdeniz üniversitesi: Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.
- Çiçekliyurt T. Z. ve Demir M. K. (2015). Dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde doğrudan verilecek değerlerin kazanılma durumunun değerlendirilmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 36, 75-94.

- Çiftçi, N. (2003). Kohlberg'in bilişsel ahlak gelişimi teorisi: Ahlak ve demokrasi eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 43-77.
- Çoban, A. (2020). *Türk destan örneklerinde kök değerler*. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- De Ridder, D. T., Lensvelt-Mulders, G., Finkenauer, C., Stok, F. M., & Baumeister, R. F. (2012). Taking stock of self-control: A meta-analysis of how trait self-control relates to a wide range of behaviors. *Personality and Social Psychology Review*, 16(1), 76-99.
- Demirel, Ö ve Kaya, Z. Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Pegem Yay. Ankara, 2002.
- Demirkaya, H. ve Çal, Ü. T. (2018). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dürüstlük Değerine İlişkin Metaforik Algıları, *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 1964-1980.
- Devellioğlu, F. (2003). *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Aydın Kitapevi Yayınları.
- Dilmen, N., E. ve Öğüt, S. (2010). Sosyalleşmenin yeni yüzü: Sosyal paylaşım ağları. Marmara Üniversitesi yeni medya ve etkileşim konferansı bildirgesi içinde (s.237-247). Erişim adresi: <http://www.ocelott.com/documents/papers/sosyallesmenin-yeni-yuzu-sosyal-paylasimaglariogutdilmen-.pdf>.
- Doğan, M. & Gülmez, Ç. (2014). Sabır ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 42, 263-279.
- Doğan, Ş. (2005), Modern Toplumda Vatandaşlık, Demokrasi ve İnsan Hakları, 6.Baskı, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1, 55-72.
- Erdem, A. R. (2007) . *An Important Factor of Culture of Education Faculties: Values* (A Case Study of the Education Faculty of PAU) . *Eurasian Journal of Educational Research*, 26, 95–108.
- Erikli, S. (2016). *Development And Implementation Of A Values Education Program For Pre-School Children* . Ankara: ODTU.
- Ertürk, S. Eğitimde Program Geliştirme, Yelkentepe Yay. İstanbul, 1973.
- Fichter J. H. What is Sociology, Chicago University Press, Chicago, 1990. (Sosyoloji Nedir, Çev. Nilgün Çelebi, Selçuk Ü. Yayınları, Konya, 1990).
- Fidan, N. Okulda Öğrenme ve Öğretme, Alkım Yay. Ankara, 1985.
- Fidan, N. ve Erden, M. Eğitim Bilimine Giriş, Ankara, Repa Yay. 1991.

- Fiske, J. (1996). İletişim çalışmalarına giriş. (S. İrvan, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları
- Geçtan, E.(1978). Çağdaş insanda normal dışı davranışlar. Ankara. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Gündüz. M. (2014).İlköğretim 3. sınıf hayat bilgisi dersinde sorumluluk değerinin proje tabanlı öğrenme yaklaşımı ile öğretiminin akademik başarı ve tutuma etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Güngör, E. (2010). Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar. Ötüken Yayınları.
- Gürgil, F., Kılcan, B., Kılıçoğlu, G. Kurtoğlu, F. S. (2019). Hünkâr Hacı Bektaş Velî Velayetnamesi"nin kök değerler açısından incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(1), 446-461.
- Gürsel, M. Okul Yönetimi, Eğitim Akademi Yay. Konya, 2003.
- Gürsel, M. ve Hesapçıoğlu, M. Eğitim Bilimine Giriş, Eğitim Akademi Yay. Konya, 2011.
- Halstead, J. M. and Taylor, J. M. Learning and Teaching about Values: a review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, Vol. 30, No.2. (2000). (Akt. Yazıcı, K. "Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 2006.
- Haralambos M. (1987). *Sociology. themes and perspective*. London: Bell & Hyman
- Henden, E. (2008). What is self-control?. *Philosophical psychology*, 21(1), 69-90.
- Hökelekli, H. (2010). Modern eğitimde yeni bir paradigma: Değerler eğitimi. *Eğitime Bakış Dergisi*, 6(18), 4-9.
- Hökelekli, H. (2013). Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Huitt, W. (2022). *Values. Educational Psychology Interactive*. Valdosta, GA: Valdosta State University. <http://www.edpsycinteractive.org/topics/affect/values.html> adresinden alındı.
- Johannesen, R. L. (2002). *Ethics in human communication*. Waveland Press.
- Jones, T. M. (2009). Framing the framework: Discourses in Australia's national values education policy. *Educational Research for Policy and Practice*, 35-57.
- İsaoğlu, M. (2022). *Oğuz Tansel masallarının kök değerler açısından incelenmesi*. Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

- Kaltsounis, T. (1987). *Teaching Social Studies in the Elementary School The Basics for Citizenship*. (Second Edition). New Jersey: Merrill, Prentice-Hall.
- Kanar, M. (2010). Arapça-Türkçe Sözlük, İstanbul: Say Yayınları.
- Karagöz, Y. (2002). Liberal Öğretide Adalet, Hak ve Özgürlük. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 267-295.
- Karakülçe, N. (2018). İlkokul yöneticilerinin ve sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi ve demokratik tutumlarının incelenmesi İstanbul: Marmara Üniversitesi-İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Eğitim Yönetim ve Denetim Ortak Yüksek Lisans Programı: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Karatekin, N., Ekşi, H., Işlak, H., Otrar, M., Koç-Yıldırım, P. ve Durmuş, A. (2012). Perese değerler eğitimi öğretmen kitabı, yardımseverlik. Ankara: Nobel.
- Kasap, N. (2019). Bekir Yıldız'ın çocuk kitaplarının değer eğitimi açısından incelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Kavcar, C. (1999). Edebiyat ve Eğitim, Engin Yayınları, Ankara.
- Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2012). Yerel ve evrensel ikileminde DKAB ve sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12, 1573-1587.
- Kılıç, A. (2011). *Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlerin Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerde Yer Alma Düzeyleri*. Değerler Eğitimi Sempozyumu, Eskişehir. URL: <http://www.pegem.net/akademi/kongrebildiri> adresinden 11/08/ 2023 tarihinde indirilmiştir.
- Kızılçelik, S. ve Erjem, Y. (1992). Açıklamalı sosyoloji terimler sözlüğü. Konya: Günay Ofset.
- Kirschenbaum, H. (2013). *Values clarification in counseling and psychotherapy: Practical strategies for individual and group settings*. UK: Oxford University Press.
- Köse, Ü. (2022). *Şehbenderzâde Filibeli Ahmed Hilmi'nin eserlerinin kök değerler açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikolojisi Dergisi*, (45), 56- 79.
- Lickona, T. (1993). *Educating for Character: How School can Teach Respect and Responsibility*. Newyork: Battam Books.
- Lott, M. (1996). *Pädagogik. Traditionelle und neue didaktische Konzeptionen im Hinblick auf eine Werteerziehung*, Hamburg: Kovac.

- MEB. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar). MEB. Yay. Ankara, 2006.
- MEB. Millî Eğitim Bakanlığı Sosyal Beceriler Dersi 1. Kademe Öğretim Programı, MEB Yay. Ankara, 2018.
- Meyer , L. , Sherman , L. ve MaKinster , J. (2006) . The effects of the Japan bridge project on third graders ' cultural sensitivity. *Theory and Research in Social Education*, 34(3), 347-369, doi: 10.1080/00933104.2006.10473312.
- Millî Eğitim Bakanlığı, [MEB]. (2013). Değerler eğitimi yönergesi. http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/10/05/743046/dosyalar/2013_02/24015229_deerlereitimiynergesi.pdf.
- Millî Eğitim Temel Kanunu, Kanun No: 1739, 24.06.1973/14574.
- Music, D. (2013). Patience in group decision-making with emotional agents. *Trends in practical applications of agents and multiagent systems*. J. B. Pérez, J. M. C. Rodríguez, J. Fährndrich, P. Mathieu, A. Campbell, M. C. Su{rez-Figueroa, E. Adam, A. Kırıl *Journal of Computer and Education Research Year 2019 Volume 7 Issue 14* 250-283 283 Fern{ndez Caballero, R. Hermoso, M. N. Moreno (Edts.). (pp.163-170). Switzerland: Springer International Publishing.
- Naylor, D. T. and Diem, R. (1987). *Elementary and Middle School Social Studies*. New York, Random House. (Akt. Yazıcı, K. “Değerler Eğitime Genel Bir Bakış”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 2006.
- Oktay, A. S. (2007). *İslam Düşüncesinde Ahlaki Değerler ve Bunların Global Ahlaka Etkileri*. Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu. (Edt. Kaymakcan, R. ve diğerleri). İstanbul: DEM Yayınları; 131–144.
- Oser, F. K. (1996) Attitudes and values, acquiring, In E. De Corte and F. E. Weinert (Ed.) *Inter-national encyclopedia of developmental and instructional psychology* (pp. 489-491). Pergamon.
- Öncül, R. (2000), *Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Özbay, M. (2004). Kültür aktarımı açısından Türkçe öğretimi. *Türk Dili*, 602, 112-120.
- Özbay, M., ve Karakuş, E. (2011). Dede Korkut Hikâyeleri’nin Türkçe öğretimi ve değer aktarımı açısından önemi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(1), 21-31.
- Özdemir, A. (2012). İlköğretim okul müdürlerinin demokratik tutumlarının öğretmenlerin örgütsel bağlılık algısı ile ilişkisi. Yeditepe Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Özdemir, A. (2012). İlköğretim okul müdürlerinin demokratik tutumlarının öğretmenlerin örgütsel bağlılık algısı ile ilişkisi. Yeditepe Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

- Özkan, H. (2009). 2005 hayat bilgisi 3. sınıf programı içeriği hakkındaki öğretmen görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Balıkesir ili örneği) (Yüksek lisans tezi). Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Podsakoff, P.M., MacKenzie, S.B., Paine, J.B. and Bachrach, D.G. (2000). Organizational citizenship behaviors: A critical review of the theoretical and empirical literature and suggestions for future research. *Journal Management*, 26(3), 513-563.
- Polat, M. N. (2021). *Sara Gürbüz Üzer'in efsanelilerinin kök değerler bakımından incelenmesi*. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ağrı.
- Powney, J., Cullen, M. A., Schlapp, U., Glissov, P., Johnstone, M., ve Munn, P. (1995). *Unders-tanding values education in the primary school*. Scottish Council for Research in Education.
- Redhouse James (2016). *Müntahabât-ı Lügât-i Osmâniyye*, (Haz: Recep Toparlı, Betül Eyövge Yılmaz, Yaşar Yılmaz), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ridder, D. T. D., Lensvelt-Mulders, G., Finkenauer, C., Stok, F. M. ve Baumeister, R. F. (2012). Taking stock of selfcontrol: A meta-analysis of how trait self-control relates to a wide range of behaviors. *Personality and Social Psychology Review*, 16(1), 76-99.
- Samur, A. (2011). Değerler eğitimi programının 6 yaş çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimine etkisi. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sapsağlam, Ö. (2016). Okul öncesi dönemde karakter ve değerler eğitimi: Teoriden uygulamaya. Pegem Yayınları.
- Schnitker S. A. (2012). An examination of patience and well-being. *The Journal of Positive Psychology: Dedicated to furthering research and promoting good practice*, 7(4), 263-280.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. M. Zarina (Ed.) *Advances in experimental social psychology* içinde (s. 1-65). Academic Press.
- Schwartz, S. H., ve Boehnke, K. (2004). Evaluating the structure of human values with con-firmatory factor analysis. *Journal of Research in Personality*, 38, 230–255. [https://doi.org/10.1016/S0092-6566\(03\)00069-2](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(03)00069-2).
- Serinkan, C. ve Erdiş, Y. Ü. (2014). *Dönüşümcü liderlik bağlamında örgütsel vatandaşlık ve örgütsel adalet*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Seyyar, Ali (2003), *Ahlak Terimleri Sözlüğü*, 1. Baskı, İstanbul: Beta Basım A.ş.

- Sınıf Öğrencilerinde Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi. Değerler ve Eğitimi Uluslar Arası Sempozyumu 26-28 Kasım, (673-695), İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Şahan, E. (2011). İlköğretim 5. ve 8. sınıf ders programlarındaki sorumluluk eğitimine dönük kazanımların gerçekleşme düzeyleri. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ahi Evran Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Şahin, S. (2019). *Türkçe dersi öğretim programında yer alan kök değerler açısından Rafadan Tayfa çizgi filminin incelenmesi*. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Afyon.
- Şemseddin S. (1978). Kâmûs-ı Türkî, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Şener, S. (1997), Başarı Yolunda 70 Kural, 5. Baskı, İstanbul: İnkılab Basım Yayım.
- Şenturan, Ş. (2014). Örnek olaylarla örgütsel davranış. İstanbul: Beta.
- Şentürk, H. (2010), “Kişilik Gelişiminde Eğitim, Din ve Değerlerin Rolü”, *Eğitime*
- Taneri, A., ve Andaç, Z. E. (2021). Samed Behrengi'nin öykü kitaplarının kök değerler açısından incelenmesi. *Turkish Studies-Educational Sciences*, 16(6)
- T.D.K. (2010). Güncel Türkçe Sözlük. <http://www.tdk.org> adresinden 23.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Tarhan, N. (2006). Makul çözüm aile içi iletişim rehberi. İstanbul : Timaş Yayınları.
- TDK (2005). Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK (2021). Güncel Türkçe Sözlük. 09.12.2021 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden ulaşılmıştır.
- TDK (Türk Dil Kurumu). (1998). Türkçe sözlük. Ankara.
- TDK. (2021). "*değer*" araması. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı.
- Tezcan, M. (1974). Türklerle ilgili stereotipler (kalıp yargılar) ve Türk değerleri üzerine bir deneme. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Titrek, O. (2009). Okul türüne göre okullardaki örgütsel adalet düzeyi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 551-573.
- Topaç, N. (2022). *Şarkı Ağırlıklı Değerler Eğitimi Programının (Şadep) 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Becerilerine Etkisi Doktora Tezi*. Bursa : Uludağ Üniversitesi .
- Topçuoğlu, A. (1996), “Üniversite Gençliğinin Sosyal Değerleri.” Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, (Yayımlanmamış Doçentlik Tezi), Konya.

- Türk Dil Kurumu (2011). Türkçe Sözlük, (11. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Türk Dil Kurumu (TDK) (2021). Türkçe sözlük. [http://sozluk.gov.tr], Erişim tarihi: 01.06.2021.
- Türk Dil Kurumu (TDK) (2021). Türkçe sözlük. [http://sozluk.gov.tr], Erişim tarihi: 01.06.2021.
- Tylor, W. R. (1950) Basic principles of Curriculum Development and Instruction, University of Chicago pres. (Akt. Selahattin Ertürk. Eğitimde Program Geliştirme, Yelkentepe Yay. İstanbul, 1988.)
- Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2015). Değerler Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. Uysal, E. (2003). Değerler Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Erdem Tasnifi Denemesi:
- Urban, H. (2007), Hayat Dersleri, (Çev. Gülden Şen), 1. Basım, İstanbul: Altın Kitaplar
- URL 1, (2021). <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>. Adresinden 03 Mart 2023 tarihinde alındı.
- Uysal, Z. (2024). *Mavisel Yener'in Dolunay Dedektifleri roman serisinin kök değerler açısından incelenmesi*. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Uzuner, N. K. (2019). Değerler eğitime yönelik sınıf öğretmenleri görüşleri. Pesa International Journal of Social Studies, 5, 52-53.
- Ünal, C. "Genel Tutumların veya Değerlerin Psikolojisi Üzerine Bir Araştırma." AÜDTCF Yayınları, Ankara, 1981.
- Ünlü, S. (2013). Çağatay Türkçesi Sözlüğü, Konya: Eğitim Yayınevi.
- Veugelers, W. ve Vedder, P. (2003) Values in teaching. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 9(4), 377-389. doi: 10.1080/1354060032000097262
- Yalnız, A. ve Yıkmaç, Y. (2018). Değerler Eğitimi Kavramı Olarak Dürüstlük ve Dürüstlük Ölçeği (Dö) Türkçe Formu: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17 (34), 649-666.
- Yaman, E. (2016), Değerler Eğitimi Eğitimde Yeni Ufuklar, 4.Baskı, Ankara: Akçay Yayınları.
- Yazıcı, K. (2006), "Değerler Eğitime Genel Bir Bakış", Türklük Bilimi Araştırmaları.
- Yazıcı, M. (2014), "Değerler ve Toplumsal Yapıda Sosyal Değerlerin Yeri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 1, Sayfa: 209-223, Elazığ.

- Yeşil, R. ve Aydın, D. (2007), “Demokratik Değerlerin Eğitiminde Yöntem ve Zamanlama.”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 6, 50-53.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin Yayınevi.
- Yıldız, M. (2019). Okul öncesi dönemde çocuğu olan ebeveynler için değerler eğitimi yaklaşımlarını değerlendirme ölçeği’nin geliştirilmesi ve ebeveynlerin değerler eğitimi yaklaşımlarının belirlenmesi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Yılmaz, A. (2015), Editör, Türk-İslam Edebiyatı, Grafiker Yay. Ankara.
- Yontar, A. Yurtal, F. (2006). Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerinden bekledikleri sorumluluklar ve sorumluluk kazandırmada kullandıkları yöntemler. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (2), 411-424.
- Yörükoğlu, A. (2003). Çocuk ruh sağlığı. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yüce, B. N. (2020). *Hamdi Ülker’in eserlerinin kök değerler açısından incelenmesi*. Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.

İnternet Kaynakları

- <http://www.ocelott.com/documents/papers/sosyallesmenin-yeni-yuzu-sosyal-paylasimaglariogutdilmen-Pdf>.
- <https://ismetbarutcugil.com.değerlere-dayalı-liderlik-2>
- <https://doi.org/10.1080/15298860802501474>
- <http://www.sosbil.gazi.edu.tr/ edergi/makaleler.php>
- <https://doi.org/10.1177/1088868311418749>.
- <http://www.ocelott.com/documents/papers/sosyallesmenin-yeni-yuzu-sosyal-paylasimaglariogutdilmen-Pdf>.
- <https://doi.org/10.1080/09515080701874092>.
- <http://www.sosyalbilgiler.gen.tr>
- <https://www.Millî Eğitim Temel Kanunu.com>.
- https://tr.wikiquote.org/wiki/Mustafa_Kemal_Atat%C3%BCrk/Hukuk

DENEYİMLER
1. 2010 yılında Diyadin Türk Telekom ilköğretim okulunda sözleşmeli sınıf öğretmeni olarak göreve başladı. Yine aynı yılın aralık ayında ağı Merkez Hürriyet İlköğretim okulunda kadrolu sınıf öğretmeni olarak atandı.
2. 2010’da 2015 yılında kadar Hürriyet İlkokulunda sınıf öğretmeni olarak görev yaptı.
3. 2015-2016 eğitim öğretim yılında Ağı Merkez Akşemsettin İlkokulunda görevlendirme müdür yardımcısı olarak görev yaptı.
4. 2016 yılından itibaren Ağı Merkez Şeyh Edebali İlkokulunda müdür yardımcısı olarak görev yapmaktadır.
5. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisinde yayın aşamasında olan Birinci Sınıf Uzaktan Öğretimle Tamamlayan İkinci Sınıf Öğrencilerinin Okuma Yazma Becerilerinin Değerlendirilmesi adlı makalenin yazarlığını yaptı.
6. Eylül 2022 yılında Fenomen Yayınevinde yayınlanan 978-625-7351-76-8 ISBN Ağı Masalları adlı masal kitabının yazarlığını yaptı.